

Qanun sherhi

Perwerdigarning méhribanliqi — tarixni qayta bayan qilish

¹ Töwende xatirilen'gini Musaning Iordan deryasining sherqiy teripidiki Paran bilan Tofel, Laban, Hazirot, Di-Zahabning otturisida, yeni Sufning udulidiki chöl-tüzlenglikte, pütkül Israilgha éytqan sözliridur: —

² Horeb téghidin chiqip, Séir téghining yoli bilen Qadesh-barnéagha barghuche jemiy on bir künlük yol idi.

³ Halbuki, Musa bu barliq sözlerni Perwerdigarning ularni dep özige tapilighini boyiche Israil-largha éytqan waqti qiriqinchi yili, on birinchi ayning birinchi küni boldi;

⁴ bu waqit Musa Heshbonni paytext qilghan Amoriylarning padishahi Sihonni we Ashtarot we Edreyni paytext qilghan Bashanning padishahi Ogn meghlup qilghandin kéyinki mezigil idi. ■

⁵ Shuning bilen Iordan deryasining sherqiy teripidiki Moab zéminida Musa *peyghember* bu qanun-telimni sherhleshke bashlap, mundaq dédi: —

⁶ «Perwerdigar Xudayimiz Horeb téghida bizge söz qilip: — «Silerning mushu tagh etrapida turghan waqtinglar yéterlik boldi;

⁷ emdi burulup seperge atlinip, Amoriylar turuwatqan évizlikke we uninggha yéqin bolghan barliq jaylarga, jümlidin Arabah tüzlenglikige,

taghliqlargha, oymanliqqa, jenubqa, déngiz boylirigha, ulugh derya, yeni Efrat deryasighiche Qanaaniylarning zéminigha hem Liwan zéminigha béringlar.

⁸ Mana, Men shu zéminni silerning aldinglarga qoydum; kiringlar, Perwerdigar atabowiliringlarga, yeni Ibrahim, Ishaq, Yaqup we ularning ewladlirigha: «Silerge bérimen» dep qesem qilghan zéminni igilenglar» – dégenidi.■

⁹ Shunga Men shu chaghda silerge: — «Men yükünlarni yalghuz kötürelmeymen. ■

¹⁰ Perwerdigar Xudayinglar silerni köpeytti; mana, bugün siler asmandiki yultuzlardek nurghunsiler.

¹¹ Ata-bowanglarning Xudasi bolghan Perwerdigar derweqe silerni hazirqidin yene ming hesse köpeytkey, shundaqla wede qilghinidek silerge bext-beriket ata qilghay!

¹² Lékin men özüm yalghuz qandaqmu silerning japaliringlarni, yükünlarni we talash-tartishinglarni kötüreleymen?

¹³ Özünglar üçün herqaysi qebililiringlardin danishmen, yorutulghan mötiwerlerni tallanglar, men ularni üstünglerge yolbashchi qilimen» – dédim.

¹⁴ Siler bolsanglar manga: — «Séning éytqining yaxshi gep boldi», dédinglar.

¹⁵ Shuning bilen men qebililiringlardin munewwer ademlerni, yeni danishmen hem mötiwer ademlerni tallap, üstünglerge yolbashchi qilip, mingbéshi, yüzbéshi, ellikbéshi we onbéshi qilip teyinlep, qebililiringlar üçün herxil

emellerni tutushqa tiklidim.

¹⁶ Shu chaghda men aranglardiki soraqchilargha: «Qérindashliringlar arisidiki erz-dewalarni soranglar, qérindash bilen qérindashning otturisida we puqraying bilen qoshna olturghan yaqa yurtluqlar otturisida adil höküm chiqiringlar;

■ ¹⁷ höküm chiqarghanda héchqandaq kishining yüz-xatirisini qilmanglar; meyli kichik bolsun, chong bolsun siler hemmisiningla ishlirini soranglar. Siler insanlarning sölitidin qorqmasliqinglar kérek, chünki mushu höküm chiqirish ishi Xudagha tewe ishtur. Silerge tes chüshidighan ish bolsa, méning aldimgha élip kélinglar, men uni anglaymen» — dédim. ■

¹⁸ Eyni chaghda men qilishqa kérek bolghan barliq ishlar toghruluq tapilghanmen.

Qadesh-Barnéadiki Xudagha bolghan ishenchsizlik

¹⁹ Biz Perwerdigar Xudayimiz bizge buyrughandek Horebtin chiqip, Amoriylarning taghliqigha barduq we siler shu yoldiki bipayan, dehshetlik chölni kördunglar; biz uning hemmisidin ötüp, Qadesh-Barnéagha kelduq.

²⁰ We men silerge: — «Siler Perwerdigar Xudayimiz bizge ata qilidighan, Amoriylarning téghigha yétip kelduq.

²¹ Mana, Perwerdigar Xudayinglar bu zéminni ald-inglarga qoydi; ata-bowanglarning Xudasi Perwerdigar silerge éytqandek, shu yerge chiqip uni

■ **1:16** Yuh. 7:24   ■ **1:17** Law. 19:15; 1Sam. 16:7; Pend. 24:23; Yaq. 2:1

igilenglar; qorqomanglar, héch hoduqmanglar» — dédim.

²² Shuning bilen siler hemminglar yénimgha kélip manga: — «Biz zémin'gha kirishtin ilgiri aldin ademlerni eweteyli; ular biz üçün u yerni közitip, chiqishimiz kérek bolghan yol we biz uchraydighan sheherler toghruluq xewer yetküzsün» — dédinglar.

²³ Bu ish nezirimge muwapiq körünüp, men aranglardin on ikki ademni, yeni herqaysi qebilidin birdin ademni tallidim. ■

²⁴ Ular yolgha atlinip taghqa bérip, Eshkol jilghisigha chüshüp u yerni tekshürüp körüshti. □ ■

²⁵ Ular qollirigha shu zémindiki méwilerdin élip bizge keltürdi we melumat bérip: «Perwerdigar Xudayimiz bizge teqdim qilghan bu zémin yaxshidur» — dédi.

²⁶ Halbuki, siler zémin'gha chiqishqa unimidinglar, Perwerdigar Xudayinglarning emrige qarshi chiqip Uninggha asiylıq qildinglar ■

²⁷ we öz chédiringlarda qaqshap: «Perwerdigar bizge öch bolghanlıqidin bizni Amoriylarning qoligha tapshurup halak qilish üçün Misir zéminidin chiqarghan.

²⁸ Emdi biz nege bararmiz? Chünki qérindashlirimiz: «Shu yerdiki ademler bizdin chong hem égiz bir xelq iken; ularning sheherliri intayin chong, sépilliri asman'gha taqishidiken; uning üstige biz shu yerde Anakiylarni bayqiduq», dep könglimizni parakende qiliwetti»

■ **1:23** Chöl. 13:2-38. □ **1:24** «yolgha atlinip» — ibraniy tilida «yolgha burulup» ■ **1:24** Chöl. 13:23 ■ **1:26** Chöl. 14:2

— dédinglar. □ ■

²⁹ Shunga men silerge: «Qorqmanglar, ularning aldidida dekke-dükkige chüshmenglar;

³⁰ silerning aldinglarda mangidighan Perwerdigar Xudayinglar Misir zéminida köz aldinglarda barliq qilghanliridek siler üçün jeng qilidu;

³¹ siler yene chöl-bayawandimu barliq mangghan yolliringlarda mushu yerge yétip kelgüche insan öz oghlini quchiqida kötürginidek Perwerdigar Xudayinglarningmu silerni kötürginini kördunglar.

³²⁻³³ Shuningdek gerche U yene kéchide otta, kündüzde bulut ichide silerning aldinglarda méngip, bargah tikküdek yerlerni izdep tépish üçün yürgen bolsimu, bu ishta Perwerdigar Xudayinglarga ishenmidinglar. ■

³⁴ Perwerdigar bu sözlerni qilghan awazinglarni anglap ghezeplinip:

³⁵ «Bu rezil dewrdikilerdin héchbir adem herqandaq yol bilen Men ata-bowilirigha teqdim qilishni qesem qilghan bu yaxshi zéminni körgüchi bolmaydu! ■

³⁶ Peqet Yefunnehning oghli Kaleb pütün qelbi bilen Perwerdigargha egeshkechke, shula zéminni köridu we u öz puti bilen kézip chiqqan barliq yerni uninggha we uning balilirigha bérimen» — dep qesem qildi. □

□ **1:28 «chong hem éviz bir xelq»** — yaki «köp hem éviz bir xelq». «Anakiylar» — yoghan boyluq gigant ademler idi («Chöl.» 13:33, «Qan.» 2:10, 21, 9:2ni körüng). ■ **1:28** Chöl. 13:28 ■ **1:32-33** Mis. 13:21 ■ **1:35** Chöl. 14:22, 23; Zeb. 95:10-11 □ **1:36** «Peqet Yefunnehning oghli Kaleb pütün qelbi bilen Perwerdigargha egeshkechke,...» — mushu weqe «Chöl.» 13-14-babta xatirilinidu.

37 Shu chaghda Perwerdigar silerning sewebinglardin mendinmu achchiqlandi we: «Senmu shu yerge kirküchi bolmaysen. □ ■

38 Lékin aldingda xizmette turuwatqan Nunning oghli Yeshua kireleydu. Uni küchlendürgin, chünki u Israillarni uninggha miras qilduridu.

39 Shuningdek silerning: «Ular *düşmenlerning* oljisi bolup qalidu» dégen kichik baliliringlar, yeni bügünki künde yaxshi-yamanni perq ételmeydighan baliliringlar bolsa, kiridu; Men u yerni ulargha ata qilimen we ular uni igileydu.

40 Lékin siler bolsanglar, burulup Qizil Déngizgha baridighan yol bilen chöl-bayawan'gha qayttinglar» — dédi.□

41 Shu chaghda siler manga jawab bérip: «Biz derweqe Perwerdigar aldida gunah sadir qilduq. Shuning üçün biz hazir Perwerdigar Xudayimiz bizge qilghan barliq emri boyiche jeng qilghili chiqimiz» — dédinglar. Shuning bilen silerning herbiringlar öz béshimchiliq qilip qoral-yaraqlinglarni ésip, taghqa chiqmaqchi boldunglar.

42 Lékin Perwerdigar manga: Ulargha: — «Chiq-manglar, jeng qilmanglar, chünki Men aranglarda emesmen; siler choqum düşmenliringlar aldida meghlup bolisiler», dégin, dédi.

43 Men silerge söz qildim, lékin siler qulaq salmid-inglar, belki Perwerdigarning sözige qarshi chiqip

---

□ **1:37 «Shu chaghda Perwerdigar silerning sewebinglardin mendinmu achchiqlandi»** — mushu weqe «Chöl.» 20:1-13de xatirilinidu. ■ **1:37** Chöl. 20:12; 27:14; Qan. 3:26; 4:21; 34:4

□ **1:40 «Qizil Déngiz»** — yaki «Qomushluq déngiz».

asiylik qilip, öz béshimchilik qilip taghqa chiqtinglar.

⁴⁴ Lékin taghda turghan Amoriylar silerge qarshi atlinip, bir top herilerdek silerni taki Xormahgiche qoghap, Séirda silerni qilichlap öltürdi.

⁴⁵ Siler qaytip kélip Perwerdigar aldida yigha-zar kótürdünglar, emma Perwerdigar peryadlinglarni anglimidi, ya uninggha qulaq salmidi.

⁴⁶ Shuning bilen siler Qadeshte nurghun künler turup qaldinglar — siler qanche künler shu yerde turdunglar!□

2

Qadesh-barnéadin Moabqa bolghan seper

¹ Andin biz burulup, Perwerdigar manga éytqandek Qizil déngizgha baridighan yol bilen seperge atlanduq; biz nurghun künler Séir téghi etrapida aylinip yürduq.

² Perwerdigar manga söz qilip: —

³ «Silerning mushu taghni aylinip turghan waqtinglar yéterlik boldi; emdi shimal terepke burulunglar.

□ **1:46 «...siler Qadeshte nurghun künler turup qaldinglar — siler qanche künler shu yerde turdunglar!»** — bu ayetning ibraniy tilidiki menisini chüshinish tes. Bashqa ikki xil terjimisi: «... siler Qadeshte alliqachan turghan künlerde (yeni 40 kün) shu yerde turup qaldinglar» yaki «...siler bashqa yerlerde qanchilik turghan bolsanglar, Qadeshtimu shunchilik turup qaldinglar» (démek, chöl-bayawanda kézip yürgen 38 yilning yérimi, yeni 19 yil Qadesh-Barnéada ötkén).

⁴ Xelqqe: — Siler Séirda turuwatqan qérindishinglar Esawlarning chégrisidin ötidighan boldunglar; ular silerdin qorqidu, shunga bek éhtiyat qilib,

⁵ ulargha jeng qozghimanglar; chünki men silerge ularning zéminidin hetta tapanchiliq yernimu bermeymen; chünki Séir téghini Esawgha miras qilib berdim. ■

⁶ Siler ulargha pul tölep ozuq-tülük sétiwélinglar, pul tölep su sétiwélinglar. □

⁷ Chünki Perwerdigar Xudayinglar qolunglardiki barliq ejirni beriketlep kelgen; U silerning bu bipayan chöl-bayawandin méngip ötüwatqininglarda hemmini bildi; Perwerdigar Xudayinglar bu qiriq yil siler bilen bille boldi; héch nersidin kem bolmidinglar» — dédi. □

⁸ Shuning bilen biz Séirda turuwatqan qérindashlirimiz Esawlarning zéminidin we Arabah tüzlenglikidin, shundaqla Élat we Ézion-Geberdin ötüp, burulup Moabdiki chöl-bayawan yoli bilen mangduq.

⁹ Perwerdigar manga: «Moabiylarni aware qilmanglar yaki ulargha jeng qozghimanglar; chünki Men ularning zéminini silerge miras qilib bermeymen; chünki Men Ar sheher-zéminini Lutning ewladlirigha miras qilib berdim» — dédi □

¹⁰ (Emiyler eslide shu yerde turatti; ular Anakiylargha oxshash küchlük, sani köp, égiz boyluq bir

---

■ 2:5 Yar. 36:8 □ 2:6 «Siler ulargha pul tölep...» — ibraniy tilida «Siler ulargha kümüş tölep...». □ 2:7 «...U silerning... ötüwatqininglarda hemmini bildi...» — mushu söz belkim «U (Xuda) silerdin xewer élip keldi» dégen menini öz ichige alidu. □ 2:9 «Lutning ewladliri» — démek, Moabiylar we Ammoniylar («Yar.» 19:30-38ni körüng).

xelq idi.

¹¹ Ular Anakiylardek «gigantlar» dep hésablinidu; lékin Moabiylar ularni «Emiylar» dep ataydu. □

¹² Séirda eslide Horiylar turatti; lékin Esawlar Horiylarni zéminidin heydiwétip, ularni yoqitip ornigha olturaqlashti — xuddi Israillar Menki Perwerdigar ulargha teqdim qilghan, ularning tewelik bolghan zémin'gha qilghinigha oxshash).

¹³ *Perwerdigar*: «Emdi hazir ornunglardin turup Zered éqinidin ötünglar» dédi. Buni anglap biz Zered éqinidin öttuq.

¹⁴ Qadesh-Barnéadin ayrilip Zered éqinidin ötküche bolghan künler ottuz sekkiz yil boldi; bu del xuddi Perwerdigar ulargha qesem qilghinidek, u dewrdiki jengchiler bargahdin pütünley yoqitilghuche bolghan ariliqtiki waqit idi. □

¹⁵ Derweqe Perwerdigarning qoli ularni bargahdin yoqitip tügetküche ularni halak qilishqa qarshi chiqqanidi.

¹⁶ We shundaq boldiki, shu jengchiler ölüp xelq arisidin pütünley tügigendin kéyin,

¹⁷ Perwerdigar manga söz qilip: —

¹⁸ «Siler bugün Moabning, yeni Arning chégrisidin ötisiler.

¹⁹ Shuning bilen siler Ammoniylargha yéqin

□ **2:11** «Ular Anakiylardek «gigantlar» dep hésablinidu» — ibraniy tilida «Refayiylar» dégen sözler bilen ipadilinidu. □ **2:14** «Qadesh-Barnéadin ayrilip Zered éqinidin ötküche bolghan künler ottuz sekkiz yil boldi...» — 1:34-39ni we «Chöl.» 14:26-34ni körüng. Xudaning sözige ishenmigen, yigirme yashdin ashqan barliq «jengchiler»ning hemmisi («shu dewr»de 20 yashdin 60 yashqiche bolghanlar) Xuda wede qilghan zéminni körmey chöl-bayawanda ölüp tügigenidi.

kélisiler; emma ularni aware qilmanglar yaki ulargha jeng qozghimanglar; chünki Men Ammoniylarning zéminini silerge miras qilip bermeymen; chünki Men uni Lutning ewladlirigha miras qilip berdim» – dédi.□

20 (bu zéminmu «gigantlarning zémini» hésablinidu; chünki ilgiri gigantlar shu yerde turghanidi; Ammoniylar ularni «Zamzumlar» dep ataydu. □

21 Ular Anakiylargha oxshash küchlük, sani köp, égiz boyluq bir xelq idi. Perwerdigar ularni *Ammoniylarning* aldida yoqitishi bilen *Ammoniylar* ularni zéminidin mehrum qilip, ularning ornigha olturaqlashqanidi.

22 Perwerdigar Séirda turghan Esawlar üçünmu oxshash ish qildi, ularning aldidin Horiylarni yoqatti; shuning bilen Esawlar ularni zéminidin mehrum qilip, bügün'ge qeder ularning ornigha olturaqlashqanidi.

23 We Gaza shehirigiche kent-qishlaqlarda olturaqlashqan awwiylarni bolsa, Kaftordin chiqqan Kaftoriylar yoqitip, ularning ornigha

---

□ **2:19 «Lutning ewladliri»** — démek, Moabiylar we Ammoniylar («Yar.» 19:30-38ni körüng). □ **2:20 «gigantlarning zémini»** — yaki «Refayiylarning zémini».

olturaqlashti).□

24 — «Emdi ornunglardin qozghilinglar, sepirlarghaga chiqinglar; Arnon deryasidin ötünglar; mana, Men Heshbonning padishahi Amoriy Sihonni we uning zéminimu qolunglarga tapshurdum; ishni bashlanglar, zéminni igileshke, uning bilen jeng qilishqa chiqinglar;

25 Men bügüdin bashlap silerning qorqunchunglar we wehshitinglarni pütkül asman astidiki xelqler üstige chüshürimen; ular silerning xewiringlarni anglap silerning tüpeyinglardin titrep dekke-dükkige chüshidu».

Heshbonning padishahi Sihon meghlup bolidu

26 Shu chaghda men Heshbonning padishahi Sihon'gha Kedemot chölidin elchilerni ewetip, tinchliq salimi yollap: — ■

27 «Bizning zéminingdin ötüshimizge yol qoyghaysen; onggha, solgha burulmay, peqetla yoldin chiqmay mangimiz. ■

□ **2:23** «Gaza» — mushu yerde Gaza «Azzah» déyilidu. «...kent-qishlaqlarda **olturaqlashqan awwiylarni bolsa, Kaftordin chiqqan Kaftoriylar yoqitip, ularning ornigha olturaqlashti**» — Musa peyghember némishqa Israillargha bu töt yerdiki gigantlar (Emiy-lar, Anakiylar, Horiylar we Awwiylar)ni tilgha alidu? Shühhisizki, u Israillargha: «Qaranglar, Xuda bu étiqadsiz xelqler (Ammoniy-lar, Esawlar qatarliq) aldida bu gigantlarni yoqatqan yerde, siler Qanaan'gha chiqip shu yerde turuwatqan gigantlar bilen soqushushtin zadi némishqa qorqisiler?» dep righbetlendürmekchi bolidu. Kaftor — Krét arali. ■ **2:26** Chöl. 21:21; Hak. 11:19
 ■ **2:27** Chöl. 21:21,22

28 Sen manga ozuq-tülükni pulgha sétip bérisen, suni pulgha sétip bérisen; biz peqetla piyade méngip ötimiz, xalas.

29 Séirda turuwatqan Esawlar, Arda turuwatqan Moabiylar bizge muamile qilghandek senmu biz Jordan deryasidin ötüp, Perwerdigar Xudayimiz bizge teqdim qilidighan zémin'gha kirgüche shundaq muamile qilghaysen» – dédim.

30 Lékin Heshbonning padishahi Sihonning bizning u yerdin ötüshimizge yol qoyghusi yoq idi; chünki Perwerdigar Xudayinglar uni silerning qolunglarga tapshurush üçün uning roh-qelbini qattiq, könglini jahil qiliwetken (bügünki ehwal derweqe shundaq).

31 Perwerdigar manga: «Mana, Men aldinglarda Sihonni we uning zéminini silerge tapshurushqa bashlidim; ishni bashlanglar, uning zéminini ig-ilesh üçün uni ishghal qilishqa kirishinglar» – dédi.

32 Sihon derweqe özi we barliq xelqi biz bilen qarshilishish üçün jeng qilishqa Yahazgha chiqti.

33 Lékin Perwerdigar Xudayimiz uni bizning aldimizda qolimizgha tapshurdi; biz uning özini, oghullirini we barliq xelqini urup meglup qilduq. ■

34 Shu chaghda biz uning barliq sheherlirini ishghal qilip ularni pütünley halak qilduq; ulardiki barliq erkek, qiz-ayal we balilarni birinimu qoymay yoqattuq; ulardin héchqaysisini

tirik qoymiduq. □

³⁵ Biz peqet özlirimiz üçhün charwa mallirini we ishghal qilghan sheherlerdin olja gheniyemet alduq.

³⁶ Arnon deryasi boyidiki Aroerdin we shu yerdiki jilghidiki sheherdin tartip Giléadqiche héchqandaq sheher bizge teng kélelmidi; Perwerdigar Xudayimiz bizning aldimizda hemmisini meghlubiyetke uchratti. □

³⁷ Halbuki, siler Ammoniylarning zéminigha, chégrisi bolghan pütkül Yabbok wadisigha, taghdiki sheherlerge yaki Perwerdigar Xudayimiz bizge men'i qilghan herqaysi yerge yéqinlashmidinglar.

3

Bashanning padishahi Ogning meghlup qilinishi

¹ Andin biz burulup, Bashan'gha baridighan yol bilen chiqip mangduq; Bashanning padishahi Og we barliq xelqi bizge qarshi jeng qilishqa Edreyge chiqti. ■

□ **2:34** «...biz **uning barliq sheherlirini ishghal qilip ularni pütünley halak qilduq**» — «halak qilduq» dégen sözler Xudaning buyrushi bilen melum bir el, sheher yaki hertürlük nersini teltöküs yoqitishni bildüridu. □ **2:36** «Arnon **deryasi boyidiki Aroerdin we shu yerdiki jilghidiki sheherdin tartip...**» — bashqa birxil terjimisi: «Arnon deryasi boyidiki Aroer, yeni jilghidiki sheherdin tartip...». «**héchqandaq sheher bizge teng kélelmidi**» — yaki «bizge nisbeten héch sheher sépili égiz kelmidi». ■ **3:1** Chöl. 21:33; Qan. 29:6

² Perwerdigar manga: «Uningdin qorqmighin; chünki Men uni, uning xelqi we zéminini qolunggha tapshurdum; Heshbonda turghan Amoriylarning padishahi Sihonni néme qilghan bolsa, unimu shundaq qilisen» — dédi.■

³ Perwerdigar Xudayimiz derweqe Bashanning padishahi Ogni we barliq xelqini qolimizgha tapshurdi; biz uninggha hujum qilip ulardin héchkimni qaldurmay qirduq.

⁴ Shu waqıtta biz uning barliq sheherlirini ishghal qilduq; biz uning sheherliridin igilimigen birsimu qalmidi. Bular Bashandiki Ogning padishahliqi, yeni pütkül Argob rayoni bolup, jemiyyatmish sheher idi.

⁵ Bu sheherlerning hemmisi égiz sépillar we baldaqliq qowuqliri bilen mustehkem qilin'ghanidi; ulargha qarashliq yéza-kentler intayin köp idi.

⁶ Biz ularni Heshbonning padishahi Sihonni qilghinimizdek teltöküs yoqattuq — Barliq sheherler, erler, ayal-balilarni qoymay hemmisini teltöküs yoqattuq. □

⁷ Biz peqet özlirimiz üçün barliq charwa-mallarni we sheherlerdin olja gheniyet alduq.

⁸ Shu chaghda biz Iordan deryasining sherq teripide turushluq Amoriylarning ikki padishahining qolidin zéminini, yeni Arnon deryasidin Hermon téghighiche bolghan zéminini tartiwalduq □

■ **3:2** Chöl. 21:34 □ **3:6** «teltöküs yoqıtish» — mushu söz Xudaning buyrushı bilen melum bir el, sheher yaki hertürlük nersini toluq yoqıtishni bildürıdu. □ **3:8** «Iordan deryasining sherq teripide» — ıbraniy tilida «Iordan deryasining bu teripide»

9 (Hermon téghini Zidoniylar «Sirion», Amoriylar «Sénir» dep ataydu);

10 Biz yene tüzlenliktiki barliq sheherler, pütkül Giléad we Bashan padishahi ogning padishahliqidiki Salikah we Edrey sheherligiche, Bashanning barliq zéminini igiliduq

11 (shu chaghda gigantlarning qalduqidin peqet Bashanning padishahi Og qalghanidi; uning kariwiti tömürdin yasalghanidi; mana, u Ammoniy-larning Rabbah shehiride saqliniwatmamdu? Uning uzunluqi toqquz gez, kengliki töt gez. «Gez» — adettiki ademning jeyniki ölchem qilin'ghan). □

12 Biz shu chaghda igiligen zémin mundaq: — Arnon deryasi yénidiki Aroer shehiridin tartip, Giléad taghliqining yérimini we uningdiki sheherlerni Ruben we Gad qebilisidikilerge teqdim qildim; ■

13 Giléadning qalghan zémini we Og padishahning zémini bolghan pütkül Bashanni men Manassehning yérim qebilisige teqdim qildim (pütkül Argob rayoni, yeni pütkül Bashan «gigantlarning zémini» déyilidu. □

14 Manassehning oghli Yair pütkül Argob rayonini, yeni Bashanni Geshuriylar we Maakatiylarning chégrisighiche igiligen we uni öz ismi bilen

---

□ **3:11 «gigantlarning qalduqliridin»** — ibraniy tilida «Refaiyylarning qalduqliridin». «uning kariwiti» — yaki «uning méyit sanduqi». «gez» — muqeddes kitabta ishlatilgen «gez»ni belkim bir «jeynek» déyishke toghra kélidu, yeni ademning jeynikidin barmaqlirining uchighiche bolghan ariliq (texminen 45 santimétr) idi. Mushu yerde «gez» «gigantlar»ning jeyniki bilen emes, «adettiki adem»ning jeyniki bilen hésablinidu. ■ **3:12** Chöl. 32:33 □ **3:13 «gigantlarning zémini»** — yaki «Refaiyylarning zémini».

«Hawwot-Yair» dep atighan. Bügün'ge qeder u shundaq atalmaqta). □

15 Giléadni bolsa men Makirgha teqdim qildim.

16 Rubendikiler we Gadtikilerge men Giléadtin Arnon deryasighiche (wadining otturisi chégra idi), shundaqla Ammoniyarning chégrasi bolghan Yabbok deryasighiche bolghan zéminni teqdim qildim;

17 yene Pisgah taghliqi astida yatqan Arabah tüzlenlik (taghliq tüzlenlikning sherqiy teripide) we Iordan deryasining Kinneret kölidin tartip Tuz déngizghiche bolghan qismini ulargha chégra qilip berdim. □

Jordan deryasining sherqiy teripidiki ikki yérim qebilige bolghan körsetmiler

18 Men shu chaghda silerge: —

Perwerdigar Xudayinglar özünglarning teelluqat- inglar bolsun dep igilishinglar üçün bu zéminni silerge ata qilghan; aranglardiki jengchiler jengge teyyarlinip qorallan'ghan halda qérindashliringlar bolghan Israillarning aldida deryadin ötünglar; ■

19 Peqet bala-chaqiliringlar we mal- charwiliringlar (mal-charwiliringlarning köplikini bilimen) men silerge teqsim qilghan sheherlerde qalsun;

□ **3:14** «Hawwot-Yair» — yeni «Yairning yéza-kentliri». Yair Man- assehning ewladi. □ **3:17** «Kinneret köli» — «Kinneret köli» kéyin «Galiliye déngizi», «Tibérius déngizi» depmu atalghan. «Kinneret»ning menisi «chiltar» — kölning shekli chiltarsimandur. «Tuz déngizi» — yeni «Ölük Déngiz». ■ **3:18** Chöl. 32:20

20 Perwerdigar qérindashliringlarga silerning aram alghininglardek aram bergüche, ular Perwerdigar Xudayinglar Iordan deryasining u teripide ulargha teqdim qilghan zéminni igiligüche ular bilen birge *jeng qilinglar*; andin siler herbiringlar men silerge teqsim qilghan öz teelluqatinglarga qaytisiler» — dep tapilighanmen.

21 Shu chaghdimu men Yeshuagha: «Sen Perwerdigar Xudayinglarning mushu ikki padishahqa qilghanlirining hemmisini öz közüng bilen kördüng; Perwerdigar sen baridighan yerdiki padishahliqlarnimu shuninggha oxshash qilidu. ■

22 Siler ulardin qorqmanglar; chünki Perwerdigar Xudayinglar özi siler üçün jeng qilidu» — dep tapilighanmen.

23 Shu chaghdä men Perwerdigardin ötünüp: —

24 «I Reb Perwerdigar, Sen Öz qulunggha Öz ulughluqung we küchlük qolungni ayan qilishqa kirishting; chünki meyli asmanlarda yaki zéminda bolsun Séning qilghanliringgha we küch-qudritingge teng kelgüdek shundaq ilah barmu? ■

25 Sendin ötünümenki, méni Iordan deryasidin ötüp, shu yerdiki yaxshi zéminni — Shu yaxshi taghliqni we Liwanni körüşke nésip qilghaysen», — dédim.

26 Lékin Perwerdigar silerning sewebinglar tüpeylidin manga ghezeplinip iltijayimgha qulaq salmidi, belki manga: «Boldi, bes! Bu ishni

aldimda ikkinchi tilgha alghuchi bolma. □ ■

²⁷ Sen Pisgahning choqqisigha chiqip béshingni kótürüp, öz közüng bilen meghribke, shimalgha, jenubqa we meshriqqa tikilip qara; chünki sen mushu Iordan deryasidin ötmeysen.

²⁸ Yeshuagha wezipini tapilighin, uni righbetlendürüp yüreklik qil; chünki u bu xelqning aldidin ötüp sen köridighan shu zémin'gha ularni ige qilghuzidu» – dédi.

²⁹ Shuning bilen biz Beyt-Péorning udulidiki wadida turup qalduq.

4

Ehdiye körsitilgen imtiyazlar – Musa sözini dawam qilidu

¹ – Emdi, i Israil, men silerge ögitidighan mushu belgilimilerge hem hökümlerge qulaq sélinglar; ulargha emel qilsanglar hayatliq tapisiler we shundaqla ata-bowiliringlarning Xudasi Perwerdigar silerge teqsim qilidighan zémin'gha kirip uni igileysiler. ■

² Men silerge tapshuridighan Perwerdigar Xudayinglarning mushu emrlirige emel qilishinglar üçün, men silerge emr qilghan sözge héchnémini qoshmanglar hemde uningdin héchnémini chiqiriwetsinglar. ■

□ **3:26** «...Perwerdigar ... sewebinglar ... manga ghezeplinip iltijayimgha qulaq salmidi» — «Chöl.» 20:1-13ni körüng. ■ **3:26** Qan. 1:37; 31:2; 34:4 ■ **4:1** Law. 19:37; 20:8; 22:31 ■ **4:2** Qan. 13:1; Pend. 30:6; Weh. 22:18

³ Siler öz közlinrglar bilen Perwerdigarning Baal-Péorning tüpeylidin qilghan ishlirini körgensiler; chünki Baal-Péorgha egeshkenlarning hemmisini Perwerdigar Xudayinglar aranglardin yoqatti;

□ ■

⁴ Lékin Perwerdigar Xudayinglarga ching baghlan'ghanlardin herbiringlar бүгүн'ge qeder hayat turuwatisiler.

⁵ Mana, men Perwerdigar Xudayim manga emr qilghandek, kirip igileydighan zéminda turghanda ulargha emel qilsun dep silerge belgilime hem hökümlerni ögettim.

⁶ Siler ularni ching tutup emel qilinglar; chünki shundaq qilsanglar bu hökümlerning hemmisini anglighan xelqlarning köz aldida silerning dana we yorutulghan bir xelq ikenlikinglar ispatlinidu; ular derweqe: «Bu ulugh el derheqiqet dana hem yorutulghan bir xelq iken» — deydu.

⁷ Chünki Perwerdigar Xudayimizning bizning Uninggha nida qilghan herbir tileklirimizde bizge yéqin turghinidek, özige yéqin turghan bir Xudasi bolghan bizge oxshash bashqa bir ulugh el barmu? ■

⁸ Men aldinglarga qoyghan mushu pütkül qanundikidek adil belgilimiler hem hökümlerge iğe bolghan silerdek bashqa bir ulugh el barmu?

Horebtiki ehde toghruluq eslitip-agahlandurush

□ **4:3** «Baal-Péor» — bir xil but. «Chöl.» 25-babni körüng. «Perwerdigarning **Baal-Péorning tüpeylidin qilghan ishlirini körgensiler**» — «Chöl.» 25-babni körüng. ■ **4:3** Chöl. 25:4; Ye. 22:17 ■ **4:7** Qan. 26:19

9 Öz közünglar bilen körgen ishlarni untumasliqinglar, hetta ömrünglarning barliq künliride qelbinglardin chiqarmasliqinglar üçün özünglarga éhtiyat qilinglar we ixtlasliq bilen qelbinglarni *ézishtin* saqlanglar; shuningdek siler körgininglarni baliliringlarga we baliliringlarning balilirigha yetküzünglar; ■

10 Siler Horeb téghida Perwerdigar Xudayinglarning aldida turghan küni Perwerdigar manga: «Xelqni Méning sözlirimni anglishi üçün yénimgha yighqin; shuning bilen ular sözlirimni öginip, yer yuzidiki barliq künliride Mendin eyminidu we balilirigha ögitidu» — dégenidi.

11 Siler yéqin kélip taghning tüwide turdunglar; bu taghning oti asmanlarning baghrighiche köyüp yetti, hemde qarangghuluq, bulutlar we sür taghni qapliidi; ■

12 Perwerdigar otning otturisdin silerge söz qildi; siler sözlerning sadasini anglidinglar, lékin héch shekilni körmidinglar; siler peqet bir awazni anglidinglar.

13 We U shu chaghda silerge emr qilghan ehdisini, yeni «on emr»ni ayan qildi we ularni ikki tash taxtay üstige pütüti. □

14 We shu chaghda Perwerdigar manga emr qilip, siler deryadin ötüp igileydighan zéminda ularni ulargha emel qilishinglar üçün silerge belgilimiler hem hökümlerni ögitishni tapilidi.

15 Özünglarga nahayiti éhtiyat qilinglarki (chünki Perwerdigar Horeb téghida ot otturisdin silerge

---

■ 4:9 Qan. 6:7; 11:19 ■ 4:11 Mis. 19:18 □ 4:13 «on emr» — ibraniy tilida «on söz».

söz qilghanda héchqandaq shekilni körmigensiler),
 16-18 özünqlarni bulghap, meyli erkeq yaki ayal
 süritide, meyli yer yüzidiki herqandaq haywan
 yaki asmanda uchidighan herqandaq qush
 bolsun, meyli yer yüzide herqandaq ömiligüchi
 haywan yaki yer astidiki sulardiki herqandaq
 béliq bolsun, ularning süritide héchqandaq
 shekil-qiyapettiki oyma butni özünqlar üçün
 yasimanglar,

19 yaki shuningdek, béshinglarni kötürüp asman-
 largha qarap, quyash, ay, yultuzlar, yeni pütkül
 samawi qoshunni körüp, könglünqlar mayil bolup
 ulargha bash éqip qulluqigha kirmenglar; chünki
 Perwerdigar Xudayinglar bularni pütkül asman
 astidiki barliq xelqler üçün orunlashturghan. □

20 Lékin silerni bolsa Perwerdigar Öz mirasi bol-
 ghan bir xelq bolushunqlar üçün «tömür tawlash
 xumdani»din, yeni Misirdin élip chiqti. ■

21 Lékin Perwerdigar silerning wejenglardin

□ **4:19** «Perwerdigar Xudayinglar bularni pütkül asman astidiki barliq xelqler üçün orunlashturghan» — «samawi qoshun» dégen söz (1) kün, ay we nurghunlighan yultuzlarni; (2) bular bilen munasiwetlik perishtiler yaki asmandiki rohiy küchlerni körsitidu. Tewrattin bilimizki, asmandiki yultuzlarning perishtiler we belkim asmandiki yaman küchler bilenmu munasiwiti bar («Zeb.» 147:4, «Ayup» 38:4-7, «Weh.» 12:4ni körüng). Bu ayettiki uchurgha qarighanda Xuda (1) kün, ay we yultuzlarni pütkül insanietning menpeeti (yer yüzidikilerge nur we tept bérish, yoluchilar üçün yönilishni körsitip bérish qatarliq)ni közlep yaratti; (2) ular bilen munasiwetlik bolghan samawi küchler Xudagha xas bendilerning xizmitide bolushqa teyyar turidu («Ibr.» 1:14ni körüng); (3) Xuda Özige xas bendiliridin (mushu yerde Israildin) xewer alghanda peqet perishtiler arqiliq yardemlishipla qalмай, belki özi sheksen halini soraydu. ■ **4:20** Mis. 19:5

manga ghezeplinip, Perwerdigar Xudayinglar silerge miras bolush üçün ata qilidighan yaxshi zémín toghrisida: — «Sen shu yerge kirishke Jordan deryasidin ötmeysen» dep qesem qildi. ■

²² Shunga men mushu zéminda ölüshüm muqerrer; Jordan deryasidin ötmeymen; biraq siler bol-sanglar uningdin ötüp shu yaxshi zéminni igileysiler.

²³ Perwerdigar Xudayinglarning siler bilen tüzgen ehdisini untumasliqinglar, shundaqla özünglar üçün Perwerdigar Xudayinglar silerge men'i qilghan oyma butni yaki herqandaq nersining shekil-qiyapitini yasimasliqinglar üçün özünglarga hézi bolunglar.

²⁴ Chünki Perwerdigar Xudayinglar hemmini yutquchi bir ot, wapasizliqqa heset qilghuchi bir Xudadur. □ ■

Ehdidin yénishning aqiwiti we uninggha itaet qilishning berikiti

²⁵ Siler perzentler, perzentinglarning perzentlirini körüp, zéminda uzaq waqit turghandin kéyin, birxil shekil-qiyapette bolghan oyma butni yasighan, shuningdek Perwerdigar

---

■ **4:21** Qan. 1:37; 3:26; 31:2; 34:4 □ **4:24** «Perwerdigar Xudayinglar ... wapasizliqqa heset qilghuchi bir Xudadur» — mushu «heset» Israilning Xudasigha emes, belki türlük yirginchlik butlarga ibadet qilghanliqigha qarap Muqeddes Rohning «ibadet peqet Xudaghila mensup bolush kérek» dep butlarga yaki butlarning keynide turuwatqan jin-sheytanlarga we ularning wekili bolghan saxta peyghemberlerge bolghan hesitini körsitidu. Bu téma toghruluq «kirish söz»imiznimu körüng. ■ **4:24** Mis. 20:5; 34:14; Qan. 5:9; 6:15; 9:3; Ibr.12:29

Xudayinglarni renjitip uning neziride rezil bolghanni qilip özünqlarni bulghighan bolsanglar, ²⁶ men asman-zéminni üstünqlargha guwahchi bolushqa chaqirimen, siler Iordan deryasidin ötüp, igileydighan shu zémindin tézla pütünley yoq qilin-siler; silerning uningda yashighan künliringlar uzun bolmaydu, siler belki uningdin pütünley yoq qilinisiler.

²⁷ Perwerdigar silerni barliq xelqler arisigha tartitidu, Perwerdigarning silerni heydishini bilen siler shu eller arisida kichik bir qalduq bolisiler.

■ ²⁸ Siler shu yerlerde turup yaghachtin yaki tashtin yasalgan, ne körelmeydighan, ne angliyalmaydighan, ne yémeydighan, ne puralmaydighan, peqet insanning qolining yasighini bolghan ilahlarning qulluqida bolisiler.

■ ²⁹ Siler shu yerlerde Perwerdigar Xudayinglarni izdeysiler; pütün qelbinglar we pütün jéninglar bilen uni izdisenglar, uni tapisiler.

³⁰ Siler éghir azab-oqubet tartqininglarda, bu ish-larning hemmisi béshinglarga chüshkende, siler Perwerdigar Xudayinglarga yénip kélisiler we uning awazigha qulaq salisiler.

³¹ Chünki Perwerdigar Xudayinglar rehimdil bir Xudatur; U silerni tashliwetmeydu, ne halak qilmaydu, ne ata-bowiliringlar bilen qesem ichip tüzgen ehdisini héch untumaydu.

³² Emdi, silerdin ilgiri, Xuda insanni yer yüzide yaratqan künidin tartip ötkén künlér toghruluq sürüshte qilinglar, shundaqla asmanlarning bir

chétidin yene bir chétigiche sürüshte qilinglarki, mushuningha oxshash ulugh bir ish bolup baqqanmu? Uningha oxshash bir ishni anglap baqqanmu?

³³ Silerge oxshash, Xudaning ot ichidin chiqqan awazini anglap tirik qalghan bashqa bir xelq barmu?

³⁴ Perwerdigar Xudayinglar köz aldinglarda siler üçün Misir zéminida qilghanliridek, qiyin sinaqlar bilen, möjizilik alametler bilen, karametler bilen, urush bilen, küchlük qol hem uzitilghan bilek bilen we dehshetlik wehimiler bilen silerdin bashqa bir xelqni yat bir elning arisidin chiqirip Özige xas qilish üçün kélip urunup baqqanmu? □

³⁵ Perwerdigarla Xudatur, uningdin bashqa birsi yoqtur, dep bilishinglar üçün siler bu *ulugh* ish-larni körüşke muyesser qilin'ghansiler. ■

³⁶ Silerge telim bérish üçün U asmanlardin silerge Öz awazini anglatti; U yer yüzide Özining ulugh otini körsetti; siler shu otning otturisisidnmu uning awazini anglidinglar.

³⁷ Uning üstige, ata-bowiliringlarga baghligan muhebbiti tüpeylidin hemde ularning keyinki ewladlirini tallighanliqi üçün, U silerni Misirdin shexsen Özi zor qudrity bilen qutquzup chiqardi;

□ **4:34 «...kélip urunup baqqanmu?»** — «kélip» dégen söz Xudaning xelqini qutquzush üçün Özi shexsen kelgenlikini körsitidu. «...dehshetlik wehimiler bilen silerdin bashqa bir xelqni ... Özige xas qilish üçün kélip urunup baqqanmu?» — bashqa birxil terjimisi: «...dehshetlik wehimiler bilen bashqa bir xelqni... özi xas qilishi üçün kélip urunup baqqan bir ilah barmu?».

■ **4:35** Qan. 32:39; Yesh. 45:5,18,22; Mar.12:29,32

³⁸ U shuningdek silerning aldinglardin özünglardin köp we küchlük bolghan ellerni zéminidin heydep, silerni uninggha kirgüzüp, uni bügünki kündikidek silerge miras qilish üçünmu shundaq qilghandur.

³⁹ Shunga bügün shuni bilip qoyunglarki we könglünglarni shuninggha bölünglarki, Perwerdigar yuqiridiki asmanlarda bolsun, astidiki yer-zéminda bolsun Xudadur; Uningdin bashqa héchbiri yoqtur.

⁴⁰ Shuningdek silerning we kényinki balilar-ewladliringlarning ehwali yaxshi bolush üçün, Perwerdigar Xudayinglar silerge ata qilidighan zéminda künliringlarni uzun, hetta menggülük qilish üçün men bügünki künde silerge tapilawatqan Uning belgilimiliri we emrlirini tutunglar».

Musa peyghember «panahliq sheher»lerni ayrip békitidu .... Tepsilatleri «Chöl.» 35:6-34de körsitilidu

⁴¹ Andin Musa Iordan deryasining sherqiy teripide üç sheherni ayrip békitti; ■

⁴² meqsiti, héchqandaq öch-adawiti bolmay, tasadipiy qoshnisini öltürüp qoysa, öltürgen kishi shu yerlerge, yeni shu sheherlerdin birige qéchip béríp aman-ésen qélishdin ibaret idi.

⁴³ Bu sheherler bolsa: — Rubenlerning zéminidin chöl-bayawandiki Bezer, Gadlarning zéminidin

---

□ **4:37** «ularning kényinki ewladlirini» — ibraniy tilida «uning kényinki neslini». «shexsen Özi» — ibraniy tilida «Özining yüzi bilen».

■ **4:37** Mís. 13:3,9,14 ■ **4:41** Chöl. 35:6,14

Giléadtiki Ramot, Manassehlarning zéminidin Bashandiki Golandin ibaret idi.■

Ehdining qayta jakarlinishi

⁴⁴ Musa Israillarning aldigha qoyghan qanun mana töwendikidek: —

⁴⁵ (bular bolsa Israillar Misirdin chiqqanda Musa *peyghember* ulargha jakarlighan agah-guwahlar, belgilimiler hem hökümlerdur;

⁴⁶ Musa we Israillar Misirdin chiqqanda Amoriylarning Heshbon shehiride turushluq padishahi Sihonni öltürgenidi; Musa bu emrlerni Sihonning zéminida, Iordan deryasining sherq teripide, Beyt-Péorning udulidiki wadida Israillargha jakarlighan. □ ■

⁴⁷ Shu chaghda Israillar *Sihonning* we Bashanning padishahi Ogning zéminini, yeni Iordan deryasining kün pétish teripidiki Amoriylarning ikki padishahining zémininimu igiligenidi; ■

⁴⁸ ularning zémini Arnon deryasining qirghiqidiki Aroerdin tartip Sion (yeni Hermon) téghighiche,

⁴⁹ shundaqla Iordan deryasining sherq teripidiki pütkül Arabah tüzlengliki we Pisgah téghining baghrigha jaylashqan «Tüzlengliktiki déngiz»ghiche idi).□

5

■ 4:43 Ye. 20:8 □ 4:46 «sherq teripide» — ibraniiy tilida «bu teripide». ■ 4:46 Chöl. 21:24; Qan. 1:4 ■ 4:47 Chöl. 21:33; Qan. 3:3 □ 4:49 «Tüzlengliktiki déngiz» — mushu yerde «Ölük Déngiz»ni körsitidu.

Ehdige sherh bérish – kirish söz

¹ Shuning bilan Musa pütkül Israilni chaqirip ulargha mundaq dédi: — «I Israil, men bügün qulaqliringlarga anglitiwatqan bu belgilimilerge hem hökümlerge qulaq sélinglar, ularni ögininglar, ulargha emel qilishqa köngül bölünglar!

² Perwerdigar Xudayimiz biz bilen Horeb téghida ehde tüzdi. ■

³ Bu ehдини Perwerdigar ata-bowilirimiz bilen tüzgen emes, belki biz bilen, yeni bügünki künde tirik qalghan bizler bilen tüzdi.

⁴ Taghda ot ichide turup Perwerdigar siler bilen yüz turane sözleshkenidi

⁵ (shu chaghda silerge Perwerdigarning söz-kalamini jakarlash üçün men siler we Perwerdigarning otturisida turghanidim; siler otning aldida qorqup, taghqa chiqishni xalimidinglar).■

On emr

⁶ U mundaq dédi: — «Men séni Misir zéminidin, yeni «qulluq makani»din chiqarghan Perwerdigaring Xudadurmen.■

⁷ Séning Mendin bashqa héchqandaq ilahing bolmaydu.

⁸ Sen özüng üçün meyli yuqiridiki asmanda bolsun, meyli töwendiki zéminda bolsun, yaki yer

---

■ 5:2 Mis. 19:5 ■ 5:5 Mis. 19:16; 20:18 ■ 5:6 Mis. 20:2-21; Zeb. 81:10

astidiki sularda bolsun, herqandaq nersining qiyapitidiki héchqandaq oyma shekilni yasima; □

⁹ Sen bundaq nersilerga bash urma yaki ularning qulluqigha kirme. Chünki Menki Perwerdigar Xudaying wapasizliqqa heset qilghuchi Xudadurmen. Mendin nepretlen'genlarning qebihliklerini özlirige, oghullirigha, hetta newre-chewrilirigiche chüshürimen. □ ■

¹⁰ Emma Méni söyidighan we emrlirimni tutidighanlarga ming ewladighiche özgermes méhribanliq körsitimen. □

¹¹ Perwerdigar Xudayingning namini qalaymiqan tilgha alma; chünki kimdekim namini qalaymiqan tilgha alsa, Perwerdigar uni gunahkar hésablimay qalmaydu. ■

¹² Perwerdigar Xudaying sanga emr qilghandek shabat künini muqeddes dep bilip tut, uninggha emel qil. ■

¹³ Alte kün ishlep barliq ishliringni tügetkin;

¹⁴ lékin yettinchi kün Perwerdigar Xudayinggha

□ **5:8 «özüng üçün ... sheklide... yasima»** — bu emrning közde tutqini ademler choqunush meqsitide yasighan herqandaq shekillerdur. Bashqa meqsetler bilen yasighan shekiller toghruluk söz yoq. □ **5:9 «Mendin nepretlen'genlarning qebihliklerini özlirige, oghullirigha, hetta newre-chewrilirigiche chüshürimen»** — bu muhim söz toghruluq «Misirdin chiqish»tiki «qoshumche söz»imizni (20:5, 34:7 toghruluq), shundaqla «Ezakiyal»diki «qoshumche söz»imizni (18-, 33-bablar toghruluq) körüng. ■ **5:9** Mis. 20:5; 34:7,14; Yer. 32:18 □ **5:10 «ming ewladighiche...»** — eslide «minglighan ewladighiche...». Ayetning bashqa birxil terjimisi: — «Emma Méni söyidighan we emrlirimni tutidighan minglighanlirigha özgermes méhribanliq körsitimen». Biraq 7:9ni körüng. ■ **5:11** Law. 19:12; Mat. 5:33 ■ **5:12** Yar. 2:2; Mis. 23:12; 35:2; Law. 23:3; Ez. 20:12; Ibr. 4:4

atalghan shabat künidur. Sen shu küni héchqandaq ish qilmaysen; meyli sen yaki oghlung bolsun, meyli qizing, meyli qulung, meyli dédiking, meyli buqang, meyli éshiking, meyli herqandaq bashqa ulighing, yaki sen bilen bir yerde turuwatqan musapir bolsun, héchqandaq ish qilmisun; shuning bilen qulung we dédiking sendek aram alalaydu. □

15 Sen özüngning eslide Misir zéminida qul bolghanliqingni, Perwerdigar Xudaying küchlük qoli we uzatqan biliki bilen séni shu yerdin chiqarghanliqini ésingde tut; shu sewebtin Perwerdigar Xudaying sanga shabat künini tutushni emr qilghan.

16 Perwerdigar Xudaying sanga emr qilghandek ata-anangni hörmét qil. Shundaq qilsang Perwerdigar Xudaying sanga ata qilmaqchi bolghan zéminda uzun ömür körisen, haling yaxshi bolidu. ■

17 Qatilliq qilma. ■

18 Hem zina qilma. ■

19 Hem oghriliq qilma.

20 Hem qoshnang toghruluq yalghan guwahliq berme. □

21 Hem qoshnangning ayalini teme qilma we ne uning öyi, uning étizi, uning quli, ne uning dédiki, ne uning kalisi, ne uning éshikige yaki qosh-

---

□ **5:14** «shabat küni» — ibraniy tilida «shabat» we «yettinchi» dégenler ahangdash söz. «sen **bilen bir yerde turuwatqan**» — ibraniy tilida «derwaziliring ichide turuwatqan» dégen söz bilen ipadilinidu. ■ **5:16** Law. 19:3; Mat. 15:4; Luqa 18:20; Ef. 6:2, 3 ■ **5:17** Mat. 5:21; Luqa 18:20; Rim. 13:9 ■ **5:18** Luqa 18:20 □ **5:20** «Qoshnang toghruluq yalghan guwahliq berme» — Tewrat-Injil boyiche «qoshnang» Xuda bizning yénimizgha yéqin qilghan herbir ademni körsitidu.

nangning herqandaq bashqa nersisige köz qir-
ingni salma».[■]

²² — bu sözlerni Perwerdigar taghda, ot, bulut we sürlük qarangghuluq ichidin küchlük awazi bilen silerning pütkül jamaitinglarga éytqan we ulargha héch bashqa sözlerni qoshmighan; u ularni ikki tash taxtaygha pütüp manga tapshurdi. [■]

²³ We shundaq boldiki, qarangghuluqtin chiqqan awazni anglighininglarda we otluq tagh köyginide siler, yeni qebile bashliqliringlar we aqsaqalliringlar yéningha kélip: —

²⁴ «Mana, Perwerdigar Xudayimiz öz shan-sheripi we ulughluqini ayan qildi we biz uning awazini ot otturisdin angliduq, shuning bilen biz bügünki künde Xuda insanlar bilen sözleshken bolsimu, ularning tirik qalghanliqini kördüq.

²⁵ Emdi biz jénimizgha tewekkül qilishimizning néme hajiti? Chünki mushu dehshetlik ot bizni yutuwétidu. Eger biz Perwerdigar Xudayimizning awazini anglawersek ölüp kétimiz.

²⁶ Chünki et igiliridin hayat igisi Xudaning otning otturisdin sözligen awazini anglap, bizdek tirik turuwatqanlardin kim bar? [■]

²⁷ Sen özüng Perwerdigar Xudayimizgha yéqinliship, uning sözligenlirining hemmisini anglighin; andin Perwerdigar Xudayimiz sanga sözligenlirining hemmisini bizge éytip bérisen; shuning bilen biz uni anglap emel qilimiz» — dédinglar.[■]

²⁸ Perwerdigar silerning bu manga éytqan

[■] 5:21 Rim. 7:7 [■] 5:22 Qan. 9:10, 11 [■] 5:26 Qan. 4:33; Hak. 13:22 [■] 5:27 Mis. 20:19; Ibr. 12:19

sözliringlarni anglap manga: «Bu xelqning sanga éytqan sözlirini anglidim; ularning barliq éytqan sözliri durustur.

²⁹ Kashki ularda Mendin qorqup, emrlirimni izchil tutidighan bir qelb bolsidi, ularning hali we baliliringning hali menggüge yaxshi bolatti!

³⁰ Sen bérip ulargha: «Chédiringlarga qaytinglar» — dégin.

³¹ Sen bolsang yénimda turghin; Men séning ulargha ögitishing kérek bolghan emrlar, belgilimlar we hökümlarning hemmisini sanga éytip bérimen; shuning bilen ular Men ulargha tewelik qilip béridighan zéminda turup bulargha emel qilidighan bolidu.

³² Emdi Perwerdigar Xudayinglar silerge emr qilghandek qilishqa köngül bölünglar; uningdin ong we solgha taymanglar!

³³ Perwerdigar Xudayinglar silerge emr qilghan barliq yollirida ménginglar; shundaq qilsanglar hayatliq tépip, halinglar yaxshi bolidu we siler igidarchiliq qilidighan zéminda turup künliringlar uzun bolidu».[□]

6

Xudaning ehdisining jeshiri – Uning emrlirige emel qilishning bext-berikiti

¹ «Mana, bular Perwerdigar manga siler *deryadin* ötüp igileydighan zéminda turghininglarda

[□] **5:33** «...hayatliq tépip, **halinglar yaxshi bolidu**» — Xudaning barliq emrliri bu meqsattidir. Bu téma «Qanun Sherhi»diki köp yerlerde körüldighan bir témidir.

ulargha emel qilishinglar üçün silerge ögitishni tapilghan emrler, belgilimiler hem hökümlerdur:

² (shuning bilen siler, yeni sen özüng, oghlung we newreng barliq tirik künliringlarda Perwerdigar Xudayinglardin qorqup, men silerge tapilawatqan uning barliq belgilime we emrlirini tutisiler, shundaqla uzun künlerni körisiler.

³ Sen, i Israil, ularni anglap emel qilishqa köngül qoyunglar; shuning bilen ata-bowiliringlarning Xudasi Perwerdigar silerge déginidek, süt bilen hesel éqip turidighan munbet zéminda turup, halinglar yaxshi bolidu we saninglar intayin köpiyidu): —

⁴ — Anglanglar, ey Israil: — Perwerdigar Xudayimiz, Perwerdigar bir birliktur; □ ■

⁵ sen Perwerdigar Xudayingni pütün qelbing bilen, pütün jéning bilen we pütün küchüng bilen söygin. ■

⁶ Men sanga bugün tapilghan bu sözler qelbingde bolsun;

⁷ Sen ularni baliliringgha singdürüp öget, meyli öyde olturghanda, yolda mangghanda, ornungda yatqanda we ornungdin turuwatqanda her waqit ular toghruluq sözligin; ■

⁸ ularni qolunggha *esletme*-belge qilip téngiwal,

□ **6:4** «Perwerdigar Xudayimiz, Perwerdigar bir birliktur» — «**birlik**» dégen söz ibraniy tilida «eqad» déyilidu. Bu söz adette ikki yaki birnechche nersining bir gewdilikini bildüridu («Yar.» 2:24, «Mis.» 24:3 qatarliqlar). Bashqa bir xil terjimisi: «Perwerdigar Xudayimizdur, Perwerdigar birdur». ■ **6:4** Qan. 4:35; Mar. 12:29; Yuh. 17:3; 1Kor. 8:4, 6 ■ **6:5** Qan. 10:12; Mat. 22:37; Luqa 10:27 ■ **6:7** Qan. 4:9; 11:19

péshanengge qashqidek simwol qilib ornitiwal;
 9 Sen ularni öyüngdiki késhekliringge we derwaziliringgha pütüküzgin.

10 We Perwerdigar Xudaying séni qesem qilib atabowiliringgha, yeni Ibrahim, Ishaq we Yaqupqa wede qilghan zéminni sanga ata qilish üçün séni uninggha bashlighanda, — özüng qurmighan ulugh we ésil sheherlerge,

11 özüng bisatliq qilmighan alliqachan ésil bisatliq qilin'ghan öylerge, özüng kolimighan, alliqachan kolan'ghan quduqlargha, özüng tikmigen üzümzarlar we zeytunzarlarga muyesser qilinishing bilen sen yep toyun'ghandin kéyin,

12 — eyni chaghda séni Misir zéminidin, yeni «qulluq makani»din chiqarghan Perwerdigarni untushtin hézi bol.

13 Sen Perwerdigar Xudayingdin qorqqin, ibaditide bolghin we qesem qilsang uning nami bilenla qesem ichkin. ■

14 Siler bashqa ilahlar, yeni etrapingdiki ellerning ilahlirini qet'iy izdimenglar;

15 Chünki aranglarda turuwatqan Perwerdigar Xudaying wapasizliqqa heset qilghuchi Tengridur. *Eger shundaq qilsang* Perwerdigar Xudayingning ghezipi sanga qozghilip, U séni yer yüzidin yoqatmay qalmaydu.

16 Siler Perwerdigar Xudayinglarni Massahta sinighandek Uni sinimanglar. □ ■

■ **6:11** Qan. 8:9,10 ■ **6:13** Qan. 10:20; Mat. 4:10; Luqa 4:8

□ **6:16** «Siler **Perwerdigar Xudayinglarni Massahta sinighandek Uni sinimanglar**» — «Mis.» 17:2-7ni körüng. «Massah» dégenning menisi «sinash». ■ **6:16** Mis. 17:2; Chöl. 20:3; Mat. 4:7; Luqa 4:12

17 Perwerdigar Xudayinglarning emrlirini, silerge tapilighan guwah-hökümliri we belgimilirini köngül qoyup tutunglar.

18 Perwerdigar Xudayinglarning neziride durus we yaxshi bolghanni qilinglar; shundaq qilghanda halinglar yaxshi bolidu we Perwerdigar ata-bowiliringlarga bérishke qesem qilghan zémin'gha kirip uni igileysiler,

19 shundaqla Perwerdigar wede qilghandek barliq düshmenliringlarni aldinglardin heydep chiqiriwétisiler.

Kéyinki dewrlerni eslitish

20 Kelgüside oghlung sendin: — «Perwerdigar Xudayimiz silerge tapilighan agah-guwah, belgilime hem hökümler néme?» dep sorisa,

21 sen oghlunggha mundaq deysen: «Biz eslide Misirda Pirewnning qulliri ikenmiz; biraq Perwerdigar bizni Misirdin küchlük bir qol bilen chiqarghan.

22 Perwerdigar köz aldimizda ulugh hem dehshetlik möjizilik alametler we karametlerni körsitip, Pirewnning üstige hem uning barliq ailisidikilerning üstige chühürdi;

23 U ata-bowilirimizgha qesem ichip wede qilghan zéminni bizge ata qilip, uninggha bizni bashlap kirishke shu yerdin yéteklep chiqarghan.

24 Perwerdigar bizge bu barliq belgilimilerni tutushni, Perwerdigar Xudayimizdin qorqushni tapilighan; U halimizning daim yaxshi bolushi we bizning бүgünkidek tirik saqlan'ghandek, Uning

panahida bolushimiz üchün shundaq tapilighandur;

²⁵ we Perwerdigar Xudayimizning aldida u bizge tapilighandek bu barliq emrlerge emel qilishqa köngül bölsek bu biz üchün heqqaniylik bolidu».

7

Butperes el-milletlerni zémindin yoqitish

¹ Perwerdigar Xudaying séni hazir igileshke kétéwatqan zémin'gha bashlap kirgüzgendin kéyin, aldingdin köp yat el-milletlerni, yeni Hittiylar, Girgashiylar, Amoriylar, Qanaaniylar, Perizziylar, Hiwiylar, Yebusiylarni — sendin küchlük el-milletlerni heydiwétidu. ■

² Emdi Perwerdigar Xudaying aldingda ularni qolunggha tapshurushi bilen sen ulargha hujum qilghiningda, sen ularni teltöküs yoqitishing kérek; ular bilen héch ehde tüzishingge we ulargha héch rehim qilishinggha bolmaydu. □ ■

³ Séning ular bilen nikahlishishinggha bolmaydu; sen qizingni ularning oghullirigha bérishinggimu we ularning qizini oghlunggha élip bérishinggimu bolmaydu; ■

⁴ chünki ular oghlungni Manga egishishtin éziqturidu we shuning bilen oghulliring bashqa ilahlargha choqunidu; u chaghda

---

■ **7:1** Qan. 31:3 □ **7:2** «...ulargha héch rehim qilishinggha bolmaydu» — bu emr (we uninggha oxshap kétédighan bashqa barliq emrler) toghruluq «qoshumche söz»imizni körüng. ■ **7:2** Mis. 23:32; 34:15; Chöl. 33:52; Ye. 11:11 ■ **7:3** Mis. 34:16; 1Pad. 11:2

Perwerdigarning ghezipi silerge qozghilip, silerni tézla yoqitidu.

⁵ Sen ulargha shundaq muamile qilghinki, ularning qurban'gahlirini buzuwétinglar, but tüwrüklerini chéqiwétinglar, asherah butlirini késiwétinglar we oyma butlirini ot bilen köydürüwétinglar; □ ■

⁶ chünki siler Perwerdigar Xudayinglarga pakmuqeddes bir xelqtursiler; Perwerdigar Xudayinglar silerni yer yüzidiki barliq bashqa xelqlerdin üstün qilip, Özige xas bir xelq bolushqa talliwalghan. ■

⁷ Perwerdigarning silerge méhir chüshüp silerni talliwalghini silerning bashqa xelqlerdin köp bolghanliqinglar üçün emes, emeliyette siler barliq xelqler arisida eng az idinglar,

⁸ Perwerdigarning silerni söygini sewebidin we ata-bowiliringlar aldida bergen qesimige sadiq bolghanliqi üçün Perwerdigar silerni küchlük qol bilen qutquzup, hörlük bedili tölep «qulluq makani»din, yeni Misir padishahi Pirewnning qolidin chiqarghan. □ ■

⁹ Shunga siler Perwerdigar Xudayinglarning berheq Xuda, wediside turghuchi Tengri ikenlikini bilishinglar kérek; U Özini söyüp, emrlirini tutqanlarga ming dewrgiche özgermes

□ **7:5** «*asherah*» — «*ayal butlar*», belkim butpereslikke béghishlan'ghan derexliklerdur. Derexler belkim but sheklide oyulghan yaki neqishlen'gen bolushi mumkin. ■ **7:5** Mis. 23:24; 34:13; Qan. 12:2, 3 ■ **7:6** Mis. 19:5; Qan. 4:20; 14:21; 26:18; 28:9; 1Pét. 2:9 □ **7:8** «*hörlük bedili tölep ...chiqarghan*» — mushu sirlig sözler toghruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz. ■ **7:8** Qan. 10:15

méhir körsitip ehdiside turghuchidur; ■

¹⁰ lékin Özige öchmenlarning ishlirini öz béshigha ochuq-ashkare chüshürüp, ularni yoqitidu; Özige öchmenlarning herbirige özi qilghan ishlirini ularning béshigha ochuq-ashkare qayturushqa hayal qilmaydu. ■

¹¹ Siler Men бүгүн silerge tapilighan emr, belgilimiler hem hökümlerge emel qilish üçün ularni ching tutunglar.

Ehdini tutushning bext-beriketliri

¹² Choqum shundaq boliduki, bu belgilimilerge qulaq sélip, köngül qoyup emel qilisanglar, Perwerdigar Xudayinglar ata-bowiliringlarga qesem bilen wede qilghan ehde we méhirni silerge körsitip turidu; ■

¹³ Séni söyüp beriketlep, ata-bowiliringgha qesem bilen sanga bérishke wede qilghan zéminda turghuzup köpeytidu; shu yerde perzentliringni, yer-tupriqingdiki mehsulatlarni, bughdiyingni, yéngi sharabingni, zeytun méyingni, kaliliringning neslini we qoyliringning qozilirini beriketlep köpeytidu. □

¹⁴ Sen barliq ellerdin ziyade bext-beriket körisen; arangda, er-ayal yaki mal-charwang arisida héch

---

■ **7:9** Mıs. 20:5; Qan. 5:9 ■ **7:10** Nah. 1:2 ■ **7:12** Law. 26:3; Qan. 28:1 □ **7:13** «perzentliring» — mushu yerde ibraniy tilida «baliyatquning méwisi» bilen ipadilinidu.

tughmasliq bolmaydu; □ ■

¹⁵ Perwerdigar sendin barliq késellerni néri qilidu we sen özüng körgen Misirdiki dehshetlik wabalardin héchqaysisini üstüngge salmaydu, belki sanga öch bolghanlarga salidu.

Aranglardiki barliq butpereslik iz-qalduqlirini yoqitish kérek

¹⁶ Sen Perwerdigar sanga tapshurghan barliq xelqlerni yoqitishing kérek; sen ularni körgende, ulargha héch rehim qilmasliqning kérek, sen ularning ilahlirining qulluqigha kirmeslikning kérek; eger shundaq qilsang, bu ish sanga qiltaq bolidu.

□ ¹⁷ Eger sen könglüngde: «Bu eller mendin küchlük; men qandaq qilip ularni zéminidin qoghliwételeymen?» — déseng,

¹⁸ ulardin qorqma; Perwerdigar Xudayingning Pirewn hem barliq Misirliqlarni qandaq qilghanliqini esligin,

¹⁹ — yeni Perwerdigar Xudaying séni shu yerdin chiqirish üçün wasite qilghan, öz közüng bilen körgen dehshetlik hüküm-sinaqlar, möjizilik alametler we karametler, küchlük qol we sozulghan bilekni mehkem ésingde tut;

□ **7:14** «sen barliq ellerdin ziyade bext-beriket körisen...» — mushu yerde «sen» dégen söz Xuda pütkül Israilni bir ademdek körüp, ulargha bir gewde süpitide sözleydu. «arangda, er-ayal yaki mal-charwang arisida...» — ibranij tilida «arangda, meyli erkekler meyli ayallarda yaki mal-charwang arisida...». ■ **7:14** Mis. 23:26 □ **7:16** «...ularni körgende, kulargha héch rehim qilmasliqning kérek...» — ibranij tilida «séning közüng ularni héch ayimisun...».

Perwerdigar sen qorquwatqan barliq xelqnimu shundaq qilidu. ■

20 Uning üstige Perwerdigar Xudaying taki ularning sendin yoshurun'ghan qalduqliri yoqitilghuche ularning arisigha sériq herilerni ewetidu; □ ■

21 Sen ulardin qorqmasliqing kérek; chünki Perwerdigar Xudaying arangdidur; U ulugh we dehshetlik bir Ilahdur.

22 Perwerdigar Xudaying shu ellerni aldingdin peydinpey heydeydu; sen ularni biraqla yoqitiwételmeysen; biraqla yoqitiwetken teqdirdimu, daladiki haywanlar köpiyip, üstüngge basturup kélishi mumkin.

23 Lékin aldinggha ilgirilep mangghiningda Perwerdigar Xudaying ularni qolunggha tapshuridu we ularni parakende qilip, yoqitilghuche dekkedükkige salidu.

24 U ularning padishahlirini qolunggha tapshuridu, sen ularning namlirinimu asman astidin yoq qilisen; ularni yoqatquche héchbir adem aldingda turalmaydu.

25 Siler ularning oyma butini ot bilen köydürüwétinglar; köz qiringlarni shularning üstidiki altun-kümüşke salmanglar, ularni almanglar; bolmisa u silerge qiltaq bolidu; chünki u Perwerdigar Xudaying aldida yirginchlik bir nersidur.

26 Sen héchqandaq yirginchlik nersini öyüngge élip kelme; bolmisa sen uninggha oxshash lenetlik

---

■ 7:19 Qan. 4:34; 29:3 □ 7:20 «sériq here» — adettiki heridin téximu chong we chaqqaq birxil herini körsitishi mumkin. ■ 7:20 Mis. 23:28; Ye. 24:12

nerse bolup qalisen; sen uningdin qattiq yirgen, uninggha mutleq nepretlen; chünki u lenetlik bir nersidur.

8

Perwerdigarning teminatlirini eslesh

¹ Men silerge bügün tapilghan bu barliq emr-lerge emel qilishqa köngül qoyunglar; shundaq qilghanda siler hayat bolisiler, köpiyisiler we Perwerdigar ata-bowiliringlargha qesem qilip wede qilghan zémin'gha kirip uni igileysiler.

² Perwerdigar Xudaying séni töwen qilip, könglüngde néme barliqini, uning emrlirini tutidighan-tutmaydighanliqingni biley dep séni sinash üçün bu qiriq yil chöl-bayawanda yétekligen yolni esligin.

³ Derweqe u séni töwen qilip, séni ach qoyup, sen eslide bilmeydighan, shundaqla ata-bowiliring körüp baqmighan «manna» bilen ozuqlandurghan; U sanga insan peqet yemeklik bilenla emes, belki Perwerdigar Xudayingning aghzidin chiqqan barliq sözliri bilenmu yashaydighanliqini bildürüş üçün shundaq qildi. □ ■

⁴ Bu qiriq yilda kiyim-kéchiking konirimidi, putung ishship ketmidi. ■

□ **8:3** «manna» — bu ish toghruluq «Mis.» 16-babni körüng. «... **Xudayingning aghzidin chiqqan barliq sözliri**» — ibraniy tilida «...Xudayingning aghzidin barliq chiqqanliri». Oqurmenlarning éside barki, Adem'ata eslide «Xudaning nepisi» bilen hayatqa érishti.

■ **8:3** Mis. 16:14,15; Mat. 4:4; Luqa 4:4 ■ **8:4** Qan. 29:6; Neh. 9:21

⁵ Sen shuni bilip qoyghinki, adem öz oghlini terbiyiligiddek, Perwerdigar Xudaying séni terbiyileydu; □

⁶ Shunga sen Uning yollirida méngip we Uningdin qorqup, Perwerdigar Xudayingning emrlirini tutqin.

⁷ Chünki Perwerdigar Xudaying séni yaxshi bir zémin'gha — ériq-éqinliri, bulaqliri we jilghadönglerde urghup chiqidighan ulugh suliri bar bir zémin'gha —

⁸ bughday we arpa, üzüm talliri, enjür derexliri we anarliri bar bir zémin'gha, zeytun derexliri we hesel bar bir zémin'gha,

⁹ — sen héchnémidin kemlik tartmay ozuqluq yeydighan bir zémin'gha — tashliri tömür, taghliridin mis kolaydighan bir zémin'gha yéteklep kiridu;

¹⁰ sen shu yerde yep toyunisen we Perwerdigar Xudaying sanga ata qilghan shu yaxshi zémin üçün uninggha teshekkür-medhiye éytisen. ■

¹¹ Men sanga bügün tapilighan Perwerdigar Xudayingning emrliri, belgilimiliri hem hökümlirini tutmasliqtin, Uni untup qélishtin hézi bol;

¹² bolmisa, sen yep toyun'ghandin kéyin, ésil öylerni qurup ularda olturaqlashqandin kéyin,

¹³ kala-qoy padiliring köpiyip, altun-kümüşhüng, shundaqla séning barliqing köpeygendin kéyin,

¹⁴ könglüng meghrurlinip séni Misir zéminidin, yeni «qulluq makani»din chiqirip qutquzghan Perwerdigar Xudayingni untuysen;

¹⁵ (U séni bipayan we dehshetlik chöl-bayawandin,

□ **8:5** «Sen shuni bilip qoyghinki...» — ibraniy tilida «Sen qelbingde shuni bilginki...» ■ **8:10** Qan. 6:11,12

yeni zeherlik yilanlar we chayanlar qaplap ketken, susirap qaghjirap ketken bir chöl-bayawandin yéteklep chiqqan, shu yerde sanga chaqmaq téshidin su chiqirip bergen, □ ■

16 séni özini töwen tutsun dep sinap, sanga axir rahet-beriket körsitish üçhün chöl-bayawanda atabowiliring körüp baqmighan «manna» bilen ozuqlandurghan) ■

17 – eger uni untusang, könglüngde: «Öz küchüm, öz qolumning qudriti méni mushu döletke érishtürgen» déyishing mumkin.

18 Shunga Perwerdigar Xudayingning Özi séni döletke érishtürgüchi qudretni bergüchi ikenlikini eslep, Uni ésingde tut; shuning bilen u atabowiliringgha qesem qilip wede qilghan ehдини бүгünki kündikidek mehkem qilidu.

19 Eger sen Perwerdigar Xudayingni qachaniki untusang, bashqa ilahlargha egeshseng, ularning qulluqida bolup ulargha bash ursang, men silerge бүгün shu agahni béreyki, shundaq boliduki, siler teltöküs halak bolisiler.

20 Perwerdigar köz aldinglarda yoqitiwatqan ellerdek silermu yoqitilisiler; chünki siler Perwerdigar Xudayinglarning awazigha qulaq salmighansiler.

9

Xudaning ellerni Qanaan zéminidin heydishining

□ **8:15** «zeherlik yilanlar...» — ibraniy tilida «otluq yilanlar».

■ **8:15** Mis. 17:6; Chöl. 20:11; Zeb. 78:15-16; 114:8 ■ **8:16** Mis. 16:14,15

sewebi

¹⁻² Angla, i Israil! Sen b $\ddot{u}$ g $\ddot{u}$ n $\ddot{o}$ z $\ddot{u}$ ngdin chong we k $\ddot{u}$ chlik $\ddot{u}$ k ellerge ige bolush $\ddot{u}$ ch $\ddot{u}$ n, s $\acute{e}$ pilliri asman'gha taqishidighan chong sheherlerni igilesh $\ddot{u}$ ch $\ddot{u}$ n, Anakiylarni qoghlap chiqirish $\ddot{u}$ ch $\ddot{u}$ n Iordan deryasidin $\ddot{o}$ tisen (sen ularni bilisen, ular toghruluq «kim Anakiylar aldida turalisun!» dep anglighansen). ■

³ Sen b $\ddot{u}$ g $\ddot{u}$ nki k $\ddot{u}$ nde shuni bilip qoyghinki, s $\acute{e}$ ning aldingda mangghuchi Perwerdigar Xudayingning $\ddot{O}$ zidur, U yalmap yutquchi ottur; u mushu ellerni halak qilidu, aldingda ularni t $\acute{e}$ zdin yiqitidu; sen ularning tewelikini igilep, Perwerdigar sanga $\acute{e}$ ytqandek ularni t $\acute{e}$ zdin yoqitisen. ■

⁴ Perwerdigar ularni aldingdin heydigende sen k $\ddot{o}$ ngl $\ddot{u}$ ngde: «Heqqaniyliqim sewebidin Perwerdigar m $\acute{e}$ ni z $\acute{e}$ minni igilesh $\ddot{u}$ ch $\ddot{u}$ n uninggha y $\acute{e}$ teklep kirdi» d $\acute{e}$ migin; belki shu ellerning rezilliki t $\ddot{u}$ peylidin Perwerdigar s $\acute{e}$ ning aldingda ularni teelluqatidin mehrum qilidu.

⁵ Sen ularning z $\acute{e}$ minigha kirip uni igilishing s $\acute{e}$ ning heqqaniy bolghanliqingdin yaki k $\ddot{o}$ ngl $\ddot{u}$ ngning durusluqidin emes, belki bu ellerning rezillikidin we Perwerdigar ata-bowiliring Ibrahim, Ishaq we Yaqupqa qesem qilghan s $\acute{o}$ zige emel qilish $\ddot{u}$ ch $\ddot{u}$ nmu Perwerdigar Xudaying ularni s $\acute{e}$ ning aldingda teelluqatidin mehrum qilidu. ■

⁶ Emdi shuni bilip qoyghinki, Perwerdigar Xudaying bu yaxshi z $\acute{e}$ minni sanga miras qilghini s $\acute{e}$ ning heqqaniyliqingdin emes, ch $\ddot{u}$ nki sen esli boyni

qattiq bir xelqsen.

Israilning jahilliqi

⁷ Emdi séning chöl-bayawanda Perwerdigar Xudayingni qandaq ghezeplendürgenlikingni ésingde tutqin — Uni untuma. Sen Misir zéminidin chiqqan kündin béri taki bu yerge kelgüche Perwerdigargha asiyliq qilip kelding. ■

⁸ Siler Horeb téghida Perwerdigarni ghezeplendürgen we Perwerdigar silerge achchiqlinip, silerni halak qilmaqchi boldi. ■

⁹ Shu chaghda men tash taxtaylarni, yeni Perwerdigar siler bilen tüzgen ehde taxtaylirini tapshuruwélishtash uchün taghqa chiqqanidim; men taghda qiriq kéche-kündüz turdum (men ne tamaq yémidim, ne su ichmidim);■

¹⁰ Shuning bilen Perwerdigar manga Öz barmiқи bilen pütken ikki taxtayni tapshurdi; ularda Perwerdigar taghda ot ichide silerge sözligen chaghda, jamaet yigilghan küni éytqan barliq sözler pütülgenidi. □ ■

¹¹ We shundaq boldiki, qiriq kéche-kündüz ötüp, Perwerdigar manga ikki tash taxtay, yeni ehde taxtaylirini berdi.

¹² We Perwerdigar manga: «Ornungdin turghin, mushu yerdin chüshkin; chünki sen Misirdin chiqarghan xelqing özlirini bulghidi; ular tézla

---

■ 9:7 Mis. 14:11; 16:2; 17:2; Chöl. 11:4 ■ 9:8 Mis. 32:4; Zeb. 106:19-21 ■ 9:9 Mis. 24:18; 34:28 □ 9:10 «Öz barmiқи bilen pütken...» — ibraniy tilida «Xudaning barmiқи bilen pütken». ■ 9:10 Mis. 31:18

Men ulargha tapilighan yoldin chetnep özlirige quyma bir butni yasidi» dédi.

13 Perwerdigar manga söz qilip: «Men bu xelqni körüp yettim; mana, u boyni qattiq bir xelqtur. ■

14 Méni tosmá, Men ularni yoqitimen, ularning namini asmanning tégidin öchürüwétimen we shundaq qilip, séni ulardin chong we ulugh bir xelq qilimen» – dédi.■

15 Men burulup, taghdin chüshtüm; tagh bolsa ot bilen yalqunlawatatti; ikki ehde taxtiyi ikki qolumda idi.

16 Men kördüm, mana siler Perwerdigar Xudayinglar aldida gunah qilipsiler; siler özünglar üçün quyma bir mozayni yasapsiler; siler tézla Perwerdigar silerge tapilighan yoldin chetnep kétipsiler.

17 Men ikki taxtayni ikki qolumgha élip, chörüp tashlap, ularni köz aldinglarda chéqiwettim.

18 Siler Perwerdigarni ghezeplendürüp barliq ötküzgen gunahinglar, yeni Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qilghininglar üçün, yene awwalqidek Perwerdigar aldida yiqilip, qiriq kéche-kündüz düm yattim (men héch nerse yémidim, su ichmidim) □

19 chünki men Perwerdigarning silerni yoqitidighan qattiq ghezipi hem qehridin qorqtum. Perwerdigar shu chaghdimu méning tilikimni anglidi.

20 Perwerdigar Harundin ghezeplinip, unimu

■ 9:13 Mis. 32:9; 33:3; 34:9; Qan. 10:16; 31:27; 2Pad. 17:14

■ 9:14 Mis. 32:10; Zeb. 106:23 □ 9:18 «men héch nerse yémidim...» — ibraniy tilida «men héch nanni yémidim...».

yoqatmaqchi boldi; men Harun uchünmu dua qildim.

²¹ Men silerning gunahinglarni, yeni yasighan mozayni élip uni otta köydürdüm we uni yanjip kukum-talqan qilip éziwettim; uning topisini élip taghdin chüshidighan ériq süyige chéchiwettim ■

²² (siler yene Taberah, Massah, Kibrot-Hattawahdimu Perwerdigarni ghezeplendürdünglar. ■

²³ Perwerdigar silerni Qadesh-Barnéadin *Qanaan'gha* mangdurmaqchi bolup silerge: «Chiqip, Men silerge teqdim qilghan zéminni igilenglar» — dégendimu, siler Uning sözige qarshi chiqip asiyliq qildinglar; ne Uninggha ishenmidinglar; ne awazigha héch qulaq salmidinglar. □ ■

²⁴ Men silerni tonughan kündin tartip siler Perwerdigar Xudayinglarga asiyliq qilip keldinglar).

²⁵ Shuning bilen men ashu chaghda Perwerdigar aldida özümni yerge étip yene qiriq kéche-kündüz düm yattim; derweqe düm yattim; chünki Perwerdigar silerge qarap «ularni yoqitimen» dégenidi.

²⁶ Shunga men Perwerdigargha dua qilip: «I Reb Perwerdigar, Sen Öz ulughluqung arqiliq Özüng uchün hörlük bedili tölep sétiwalghan, Misirdin küchlük qolung bilen chiqarghan Öz xelqing bolghan mirasingni yoqatmighaysen; □ ■

■ **9:21** Mis. 32:20 ■ **9:22** Mis. 17:7; Chöl. 11:1,4,34 □ **9:23** «Uning sözige qarshi chiqip...» — ibraniy tilida: «Uning awazigha qarshi chiqip...». ■ **9:23** Chöl. 13:3; 14:1 □ **9:26** «Öz xelqing bolghan mirasing» — «Xudaning mirasi» mushu yerde Öz xelqini körsitidu. Mesilen, «Mis.» 34:9ni körüng. ■ **9:26** Mis. 32:11; Chöl. 14:13

²⁷ Öz qulliring Ibrahim, Ishaq we Yaqupni ésingde tutqaysen; bu xelqning bashbashtaqliqigha, ularning rezilliki yaki gunahigha qarimighaysen;

²⁸ bolmisa, sen bizni élip chiqqan shu zémindikiler: «Perwerdigar bu xelqni ulargha wede qilghan zéminni igileshke élip kirelmeydighanliqi üçün we ulargha nepretlen'gini tüpeylidin ularni chöl-bayawanda yoqitishqa *Misirdin* chiqardi» — deydu.■

²⁹ Qandaqla bolmisun, ular zor küchüng we uzartilghan biliking bilen *Misirdin* chiqarghan xelqing we séning mirasingdur» — dédim.

10

Yéngi purset

¹ Shu chaghda Perwerdigar manga: «Özüng üçün awwalqidek ikki tash taxtayni oyup chiqip, taghqa yénimgha kel. Özüngge yaghachtin bir sanduq yasighin. ■

² Men bu taxtaylarga sen chéqiwetken awwalqi taxtaylardiki sözlerni yazimen; sen ularni sanduqqa qoyisen» — dédi.

³ Shuning bilen men akatsiye yaghichidin bir sanduq yasidim, awwalqidek ikki tash taxtay oyup chiqtim; ikki taxtayni qolumda kütürüp taghqa chiqtim.

⁴ Perwerdigar eslide ot ichidin taghda jamaet yighilghan künde silerge éytqan shu on emrni

awwalqi pütüktek taxtaylarga yazdi; Perwerdigar ularni manga tapshurdi. □

⁵ Men burulup taghdin chüshüp taxtaylarni özüm yasighan sanduqqa qoydum; Perwerdigar manga tapilighinidek ular téxi uningda turmaqta.

Chöl-bayawandiki seperning xatimisi

⁶ Shu chaghda Israillar Beerot-Bene-Yaakandin Moserahqa yol élip mangdi; Harun shu yerde öldi we shu yerde depne qilindi; uning oghli Eliazar uning ornini bésip kahinliq qildi. ■

⁷ Israillar shu yerdin Gudgodahqa, andin Gudgodahdin Yotbatahqa seper qildi (Yotbatah ériq-éqini mol yerdur). ■

⁸ Shu chaghda Perwerdigar ehde sanduqini kötürüşke, Perwerdigarning aldida xizmitide turup uning namida bext-beriket tileshke Lawiy qebilisini özige tallap ayridi. We bügün'ge qeder shundaq boluwatidu.

⁹ Shunga Lawiy qebilisining *Israil* qérindashliri ichide nésiwisi yaki mirasi yoqtur; Perwerdigar uninggha éytqandek, Perwerdigar Özi uning mirasidur. □ ■

¹⁰ Men emdi awwalqi künlerdikidek qiriq kéchekündüz Perwerdigar aldida taghda turdum; Per-

---

□ **10:4** «on emr» — ibraniy tilida «on sözni». ■ **10:6** Chöl. 20:28; 33:30,38 ■ **10:7** Chöl. 33:32,33 □ **10:9** «Lawiy qebilisining... nésiwisi yaki mirasi yoqtur» — Qanaan zéminigha kirgendingin kéyin Lawiylar we kahinlarning (bashqa qebillerningkidék) shehsiy yer-zémin yaki sheherliri bolmaydu. Ulardiki herbir ailige Israillarning sheherliri ichidin birer turar jay bérilidu. ■ **10:9** Chöl. 18:20-32; Qan. 18:1; Ez. 44:28

werdigar shu chaghdimu tilikimge qulaq saldi; u silerni yoqatmidi. ■

11 Perwerdigar manga: «Ornungdin tur, xelqni bashlap aldida yol alghin; shuning bilen ular Men ulargha teqdim qilishqa ata-bowilirigha qesem qilip wede qilghan zéminni igilesh üçhün uninggha kirsun» – dédi.

Perwerdigarni söygin, xelqni söygin

12-13 Emdi, i Israil, Perwerdigar Xudaying sendin néme telep qilidu? – Haling yaxshi bolsun dep méning bügün silerge mushu tapilghanlirimdin bashqa nersini telep qilarmu? – Uning telep qilghini bolsa Perwerdigar Xudayingdin qorqup, Uning körsetken barliq yollirida méngip, Uni söyüp, pütkül qelbing we pütkül jéning bilen Perwerdigar Xudayingning xizmitide bolup, Perwerdigarning emrliri we belgilimilirini tutushtin ibaret emesmu?■

14 Mana, asmanlar we asmanlarning asmini Perwerdigar Xudayinggha mensuptur; yer yüzi we uningdiki hemme nersilermu Uninggha mensuptur. ■

15 Halbuki, Perwerdigar peqet ata-bowiliringlardin söyünüp, ularni söydi we shuning bilen bügünkidek barliq eller arisidin ata-bowiliringlarning kéyinki neslini, yeni silerni tallidi.

16 Shunga könglünglarni xetnilik qilinglar, boy-nunglarni yene qattiq qilmanglar.■

■ 10:10 Qan. 9:18, 19 ■ 10:12-13 Qan. 6:5; Mat. 22:37; Luqa 10:27 ■ 10:14 Yar. 14:19; Zeb. 24:1; 115:16 ■ 10:16 Mis. 32:9; 33:3; 34:9; Qan. 9:13; Yer. 4:4

17 Chünki Perwerdigar Xudayinglar xudalarning Xudasi, reblarning Rebbi, ulugh Ilah, Qudretlik we Dehshetlik Bolghuchi, insanlarning yüz-xatirisini qilmighuchi, héchqandaq parini almighuchidur; ■

18 U yétim-yésir we tul xotunlarning dewasini so-raydu, musapirni söyüp uninggha yémek-ichmek we kiyim-kéchékni bergüchidur. □

19 Shunga silermu musapirni söyüshünglar kérek; chünki silermu Misir zéminida musapir idinglar.

20 Sen Perwerdigar Xudayingdin qorqqin; sen Uning ibaditide bolghin, Uninggha baghlan'ghin we *peqet* Uning namidila qesem ichkin. ■

21 U sen üçün öz közüng bilen körgen bu ulugh we dehshetlik ishlarni qilghan; U sen medhiyileydighan, séning Xudayingdur;

22 ata-bowiliring jemiyyetmish jan Misirgha chüshkenidi; we hazir Perwerdigar Xudaying séni asmandiki yultuzlardek köp qildi. □ ■

11

Xudagha itaetmen bolushning bext-berikiti

1 Emdi sen Perwerdigar Xudayingni söygin, Uning tapilighini, belgilimilirini, hökümlirini hem emrlirini izchil tutqin.

■ **10:17** 2Tar. 19:6, 7; Ayup 34:19; Ros. 10:34; Rim. 2:11; Gal. 2:6; Ef. 6:9; Kol. 3:25; 1Pét. 1:17; Weh. 17:14 □ **10:18** «yétim-yésir» — ibraniiy tilida «atisizlar». ■ **10:20** Qan. 6:13; 13:4; Mat. 4:10; Luqa 4:8 □ **10:22** «ata-bowiliring jemiyyetmish jan Misirgha chüshkenidi...» — yaki «ata-bowiliring yetmish jan bilen Misirgha chüshkenidi...». ■ **10:22** Yar. 15:5; 46:27; Mis. 1:5; Ros. 7:14

2-3 Shu ishlarni b $\ddot{u}$ g $\ddot{u}$ n $\acute{e}$ singlarda tutunglar, ch $\ddot{u}$ nki men Perwerdigar Xudayingning jaza-terbiyisi, ulughluqi, kuchl $\ddot{u}$ k qoli we uzartilghan bilikini, Misir z $\acute{e}$ minida Misir padishahi Pirewn'ge hem uning p $\ddot{u}$ tk $\ddot{u}$ l z $\acute{e}$ mini $\acute{u}$ stige k $\ddot{o}$ rsetken m $\ddot{o}$ jjilik alametliri we qilghanlirini k $\ddot{o}$ rmigen baliliringlarga s $\ddot{o}$ zlimeymen $\square$

4(ch $\ddot{u}$ nki ular *Perwerdigarning* Misirning qoshuni, ularning atliri, ularning jeng harwilirigha qilghan ishliri, yeni Qizil D $\acute{e}$ ngizning suliri bilen ularni gherq qilip, $\acute{u}$ z $\ddot{u}$ l-k $\acute{e}$ sil halak qilghanliqi, $\square$

5 Uning siler mushu yerge kelg $\ddot{u}$ che silerge n $\acute{e}$ me qilghanliqi,

6 Uning Rubenning ewladi, $\acute{E}$ liabning oghulliri Datan we Abiramgha n $\acute{e}$ me qilghanliqi, yeni p $\ddot{u}$ t $\ddot{u}$ n Israillar arisida yer y $\ddot{u}$ zining aghzini qandaq $\acute{e}$ chip ularni ailisidikiliri we ch $\acute{e}$ dirliri bilen qoshup barliq teelluqatliri bilen yutuwetkenlikini k $\ddot{o}$ rmigenidi); $\blacksquare$

7 *men belki silerge s $\ddot{o}$ z qilimen*; ch $\ddot{u}$ nki silerning k $\ddot{o}$ zliringlar Perwerdigar qilghan barliq ulugh ishlarni k $\ddot{o}$ r $\ddot{d}$ i.

Wede qilin'ghan z $\acute{e}$ minning mol bayliqliri

8 Emdi, men silerge b $\ddot{u}$ g $\ddot{u}$ n tapilighan barliq emrlerni tutunglar; shundaq qilsanglar kuchlinip,

$\square$ 11:2-3 «shu ishlarni b $\ddot{u}$ g $\ddot{u}$ n $\acute{e}$ singlarda tutunglar...» — ibraniiy tilida «shu ishlarni b $\ddot{u}$ g $\ddot{u}$ n bilinglarki,...». $\square$ 11:4 «...Perwerdigarning Misirning qoshuni,,ni .... $\acute{u}$ z $\ddot{u}$ l-k $\acute{e}$ sil halak qilghanliqi» — ibraniiy tilida «Perwerdigarning Misirning qoshuni..ni ...taki b $\ddot{u}$ g $\ddot{u}$ n'ge qeder halak qilghanliqi» — bu ibare ularning t $\ddot{u}$ ptin halak qilin'ghanliqini tekitleydu. $\blacksquare$ 11:6 Ch $\ddot{o}$ l. 16:31; 27:3; Zeb. 106:16-17

hazir ötüp igilimekchi bolghan zémin'gha kirip uni igileysiler

⁹ we Perwerdigar ata-bowiliringlarga qesem qilip ulargha hem ewladlirigha bérishke wede qilghan zéminda, yeni süt bilen hesel éqip turidighan munbet bir zéminda turup uzun ömür körisiler.

¹⁰ Chünki siler igileshke kiridighan shu zémin siler chiqqan Misir zéminidek emes; u yer bolsa, siler uninggha uruq chachqandin keyin putunglar bilen sughiridighan köktatliqtek zémin idi; □

¹¹ biraq siler igileshke ötidighan shu zémin bolsa tagh-jilghiliri bolghan bir zémundur; u asmandiki yamghurdin su ichidu,

¹² u Perwerdigar Xudaying Özi ezizleydighan bir zémundur; chünki Perwerdigar Xudayingning közliri yilning béshidin yilning axirighiche üzlüksiz uninggha tikilidu.

¹³ Shundaq boliduki, siler Perwerdigar Xudayinglarni söyüp, pütkül qelbinglar we pütkül jéninglar bilen uning ibaditide bolush üçhün men silerge bugün tapilighan emrlerge köngül qoyup qulaq salsanglar,

¹⁴ U: «Men zémininglarga öz peslide yamghur, yeni deslepki we keyinki yamghurlarni ata qilimen; shuning bilen ashliqliringlar, yéngi sharabinglar

---

□ **11:10** «putunglar **bilen sughiridighan zémin**» — Misirda étizlar (bügün'ge qeder) insanning puti bilen aylanduridighan bir xil addiy nasus bilen sughirilidu.

we zeytun méyinglarni yighalaysiler; □

15 Men shundaqla mal-waranliring üçhün ot-chöp bérimen; sen yep-ichip toyunisen» — deydu.

Itaetmen bolush we balilargha terbiye bérishning bexti

16 Qelbinglar aldinip, bashqa ilahlarning qul-luqigha kirip, ulargha choqunup ketmeslikinglar üçhün özünglarga hézi bolunglar; ■

17 bolmisa, Perwerdigarning ghezipi silerge qozghilip, yamghur yaghamasliqi üçhün asmanlarni étiwétip yamghur yaghdurmaydu, tupraq mehsulatlirini bermeydu we Perwerdigar silerge ata qilidighan munbet zémindin yoqitilisiler.

18 Siler méning bu sözlirimni qelbinglarga püküp jéninglarda saqlanglar, qolunglarga *esletme*-belge qilip téngiwélinglar, péshanenglerge qashqidek simwol qilip ornitiwélinglar; ■

19 Siler ularni baliliringlarga ögitisiler; öyde olturghininglarda, yolda méngiwatqininglarda, yatqininglarda we orundin qopqininglarda ular toghruluq sözlenglar; ■

20 Ularни öyünglerdiki késheklerge we derwaziliringlarga pütüp qoyunglar.

□ **11:14** «deslepki we kényinki yamghurlar» — «deslepki yamghurlar» 10-ayda yaghidu we tupraq yumshitilishi bilen yer heydeshke andin uruq chéchishqa mumkin bolidu. «kényinki yamghurlar» bolsa Qanaanda 3- yaki -4-ayda yéghip, etiyazliq ziraetlerni pishurush rolini oynaydu. Shunga herbir déhqan «kényinki yamghur»gha teshnadur, ular uni bek qedirleydu.

■ **11:16** Qan. 8:19 ■ **11:18** Qan. 6:6, 8 ■ **11:19** Qan. 4:9; 6:7

21 Shuning bilan silerning Perwerdigar atabowiliringlarga bérishke qesem qilip wede qilghan zéminda turidighan künliringlar we baliliringlarning künliri uzun bolidu, yer yüzidiki künliringlar asmanning künliridek bolidu. □

22 Men bügünki künde silerge tapilighan bu pütkül emrni ixlas bilen tutsanglar, yeni Perwerdigar Xudayinglarni söyüp, uning barliq yollarida méngishinglar bilen uninggha baghlansanglar,

23 undaқта Perwerdigar silerning köz aldinglarda bu barliq ellerni zéminidin mehrum qilip heydeydu we siler özünglardin chong we küchlük ellerning teelluqatini igileysiler.

24 Tapininglar dessigen herbir jay silerningki bolidu; chégranglar chöl-bayawandin tartip, Liwan'ghiche we *Efrat* deryasidin Ottura Déngizghiche bolidu. □ ■

25 Héchkim aldinglarda turalmaydu; Perwerdigar Xudayinglar silerge éytqinidek, silerdin bolghan qorqunch we dehshetni siler dessigen barliq jaylar üstige salidu. ■

Musa «bext-beriket we lenet»ni Israilning aldigha qoyidu

26 Mana, men bügün aldinglarga bext-beriket we lenetni qoyimen;

□ **11:21** «yer yüzidiki künliringlar asmanning künliridek bolidu» — menisi belkim künlér köp hem bextlik bolidu, dégendek bolushi mumkin. Bashqa birnechche xil terjimiliri uchrishi mumkin. □ **11:24** «Ottura Déngizghiche...» — ibraniiy tilida «keyni déngizghiche...». ■ **11:24** Ye. 1:3; 14:9 ■ **11:25** Mis. 23:27

27 Men silerge b $\ddot{u}$ g $\ddot{u}$ n tapilighan Perwerdigar Xudayinglarning emrlirige itaet qilsanglar, bext-beriket bolidu;

28 Perwerdigar Xudayinglarning emrlirige itaet qilmisanglar, belki siler tonumighan bashqa ilahlargha egiship, men b $\ddot{u}$ g $\ddot{u}$ n tapilighan yoldin chetnep ketsenglar, silerge lenet ch $\ddot{u}$ shidu.

29 Shundaq qilishinglar k $\acute{e}$ rekki, Perwerdigar Xudayinglar silerni siler igileshke kiridighan z $\acute{e}$ min'gha $\acute{e}$ lip kirgendin k $\acute{e}$ yin, bext-beriketni Gerizim t $\acute{e}$ ghi $\acute{u}$ stide we lenetni Ebal t $\acute{e}$ ghi $\acute{u}$ stide turup jakarlaysiler. □ ■

30 Bu *taghlar* Iordan deryasining qarshi teripide, Gilgalning udulidiki Arabah t $\acute{u}$ zlenglikide turuwatqan Qanaaniylarning z $\acute{e}$ minida, meghrib yolining arqisida, Morehtiki dub derexlirige y $\acute{e}$ qin yerde emesmu?

31 Ch $\ddot{u}$ nki siler Perwerdigar Xudayinglar silerge teqdim qiliwatqan z $\acute{e}$ minni igilesh $\acute{u}$ ch $\ddot{u}$ n uninggha kirishke Iordan deryasidin $\acute{o}$ tisiler; siler derweqe uni igileysiler we uningda olturaqlishisiler.

32 Siler men aldinglarga qoyghan bu barliq h $\acute{o}$ k $\ddot{u}$ m $\acute{u}$ mler we belgilimilerge emel qilishqa k $\acute{o}$ ng $\ddot{u}$ l qoyunglar.

□ **11:29** «Gerizim t $\acute{e}$ ghi $\acute{u}$ stide... we .. Ebal t $\acute{e}$ ghi $\acute{u}$ stide turup jakarlaysiler» — ibraniy tilida «Gerizim t $\acute{e}$ ghi $\acute{u}$ stige... we .. Ebal t $\acute{e}$ ghi $\acute{u}$ stige qoyusiler». Bu yerlerde ehdidiki bext-beriketler we lenetler jakarlinidu hem tash $\acute{u}$ stige p $\acute{u}$ t $\acute{u}$ lidu. Mushu ishning tep-silatliiri 27-28-bablarda we «Yeshua» 8:30-35de t $\acute{e}$ p $\acute{u}$ lidu. ■ **11:29** Qan. 27:12,13; Ye. 8:33

12

Xuda tallaydighan jayda, muqeddesxanida ibadet qilish

¹ Ata-bowiliringlarning Xudasi bolghan Perwerdigar silerning igilishinglarga bérídighan zémında turghanda, yer yüzidiki barliq künliringlarda köngül qoyup tutushunglar kérek bolghan belgilimiler hem hökümler mana munulardur: –

² Siler heydep chiqarghan ellerning égiz taghlar, döngler we herbir yéshil derex astidiki öz ilahlirining qulluqida bolghan ibadetgahlirini teltöküs yoqitishinglar kérek; ■

³ Ularning qurban'gahlirini buzunglar, but tüwrükirini chéqinglar we asherahlirini ot bilen köydürüwétinglar; ilahlirining oyma mebudlirini késip tashlanglar; ularning isim-namlirini shu yerdin yoqitishinglar kérek. ■

⁴ Siler Perwerdigar Xudayinglarning xizmitide ulardek qilmanglar,

⁵ belki Perwerdigar Xudayinglar Öz namini tiklesh üçün barliq qebililiringlarning zéminliri arisidin tallighan, Öz turalghusi bolghan jayni izdenglar, shu yerge kélinglar; ■

⁶ shu yerge siler köydürme we inaqliq qatarliq qurbanliqinglarni, mehsulatliringlardin ondin biri bolghan öshrilerni, qolunglardiki kötürme hediyeleini, qesemge baghliq hediyeleini, ixtiyariy hediyeleini we qoy-kala padiliringlarning tunji balilirini ekilisiler;

■ 12:2 Mis. 34:12,13; Qan. 7:5 ■ 12:3 Hak. 2:2 ■ 12:5 2Tar. 7:12

7 Siler ailengdikiler bilen qoshulup shu yerde Perwerdigar Xudayinglarning aldida ziyapet qilinglar, siler Perwerdigar Xudayinglar silerni beriketligen qol emgikinglarning méwisidin shadlinisiler. □

8 Siler biz bügün qilghinimizdek, yeni herbiringlar öz bilgininglarche qilghininglardek qilmasliqinglar kérek;

9 Chünki Perwerdigar Xudayinglar silerge bérédighan aramliq hem mirasqa téxi yétip kelmidinglar.

10 Biraq siler Iordan deryasidin ötüp, Perwerdigar Xudayinglar silerge miras qilip bérédighan zémin'gha olturaqlashqandin kéyin, shundaqla u silerni etrapinglardiki barliq dúshmenliringlardin qutquzup aram bergendin kéyin, siler tinch-aman turghanda,

11 shu chaghda Perwerdigar Xudayinglar Öz namini qoyidighan bir jay bolidu; siler shu yerge köydürme we inaqliq qatarliq qurbanliqinglarni, mehsulatliringlardin ondin biri bolghan öshrilerni, qolunglardiki kötürme hediyelelni we Perwerdigargha atap qesem qilghan ésil hediyelelni ekilisiler; ■

12 we Perwerdigar Xudayinglar aldida shadlinisiler, yeni siler, ughul-qizliringlar, qul-dédekliringlar we siler bilen bir yerde turuwatqan Lawiylar (chünki ularning aranglarda héchqandaq nésiwisi yaki mirasi yoqtur) hemminglar

---

□ 12:7 «qol emgikinglarning méwisidin...» — ibraniy tilida «qolunglardiki oqettin...» ■ 12:11 1Pad. 8:29

shadlinisiler. □ ■

13 Sen köydürme qurbanliqliringni udul kelgen jaylarda qilmasliq üçün köngül qoyghin;

14 Peqet Perwerdigar hemme qebililiringning zéminliri arisidin tallighan jayda köydürme qurbanliqliringni qil we shu jayda méning sanga barliq tapilighinimgha emel qil.

15 Halbuki, sen könglüng tartqiniche Perwerdigar Xudaying séni beriketligini boyiche sheher-yéziliringda halal haywanlarni soyup (xuddi jeren yaki kéyik göshidin yégen'ge oxshash), gösh yéseng bolidu; meyli pak, meyli napak kishiler bolsun ularning göshini yése bolidu. □

16 Siler peqet uni qéni bilen qoshup yémeslikinglar kérek; siler qénini su tökkendek yerge töküwétishinglar kérek. ■

17 Sen ashliqtin, yéngi sharabtin, zeytun méyidin ondin biri bolghan öshriliringni yaki kala-qoy padiliringning tunji balilirini, yaki qesemge baghliq hediyliringni, ixtiyariy hediyliringni yaki qolungdiki kötürme hediyliringni sheher-yéziliringda yémesliking kérek; □

18 belki bularni Perwerdigar Xudaying aldida, Perwerdigar Xudaying tallaydighan jayda yéyishing kérek, yeni sen, oghlung, qizing, qul-dédiking we sen bilen bir yerde turuwatqan

---

□ **12:12 «siler bilen bir yerde turuwatqan...»** — ibraniiy tilida «derwaziliring ichide turuwatqan» dégen söz bilen ipadilinidu.

■ **12:12** Chöl. 18:20; Qan. 10:9; 18:1 □ **12:15 «sheher-yézaglarda...»** — Ibraniy tilida «derwaziliringlar ichide» dégen sözler bilen ipadilinidu. ■ **12:16** Yar. 9:4; Law. 7:26; 17:10; Qan. 15:23 □ **12:17 «sheher-yézaglarda turghan»** — ibraniiy tilida «derwaziliringlar ichide turghan» dégen sözler bilen ipadilinidu.

Lawiylar birge yéseng bolidu; we sen Perwerdigar Xudaying aldida emgikingning barliq méwisidin shadlinisen. □

¹⁹ Özüngge hézi bolghinki, sen zéminda turghan barliq künliringde Lawiylardin waz kechmesliking kérek.

Qanni yémeslik kérek

²⁰ Perwerdigar Xudaying sanga wede qilghandek chégraliringni kéngeytkende, sen könglüng tartip: «gösh yeymen» déseng, sen könglüngning tartqiniche gösh yéseng bolidu. ■

²¹ Eger Perwerdigar Xudayinglar Öz namini qoyushqa tallaydighan jay sendin bek yiraq bolsa, sen Perwerdigar sanga teqdim qilghan kala-qoylardin élip soyisen; men sanga tapilighandek ularni soyisen we sheher-yéziliring ichide könglüng tartqiniche boghuzlap yeysen. □

²² Jeren yaki kéyik yégendek ularni yeysen; meyli pak meyli napak kishiler bolsun uning göshidin yése bolidu.

²³ Peqet shuningdin hézi bolghinki, ularning qénini yéme; chünki jan dégen qandidur; sen göshni jan bilen qoshup yémesliking kérek.

²⁴ Sen qanni yémesliking kérek; belki uni suni yerge tökkendek yerge töküwet.

□ **12:18** «sen **bilen bir yerde turuwatqan**» — ibranij tilida «derwaziliring ichide turuwatqan» dégen söz bilen ipadilinidu. «**emgikingning barliq méwisidin...**» — ibranij tilida «qolunglardiki barliq oqettin...» ■ **12:20** Yar. 9:4; Law. 7:26; 17:10; Qan. 15:23

□ **12:21** «**sheher-yéziliringlar ichide**» — ibranij tilida «derwaziliringlar ichide» dégen sözler bilen ipadilinidu.

²⁵ Sen uni yémesliking kérek; shundaq qilsang hal-ing we sendin kényinki baliliringning hali yaxshi bolidu; chünki sen Perwerdigarning neziride durus bolghanni qilghan bolisen.

²⁶ Biraq sendiki Perwerdigargha atighan we qesemge baghliq nersilerni bolsa, sen ularni élip Perwerdigar tallaydighan jaygha apirisen;

²⁷ sen *shu yerde* Perwerdigar Xudayingning qurban'gahi üstide köydürme qurbanliqliringni, gösh bilen qénini sun'ghin; bashqa qurbanliqliringning qéninimu Perwerdigar Xudayingning qurban'gahi üstide quyghin we göshini yégin.

²⁸ Men sanga tapilghan bu barliq sözlerge qulaq sélip köngül bölgin. Shundaq qilsang, Perwerdigar Xudayinglarning neziride yaxshi we durus bolghanni qilghan bolisen we öz haling we sendin kényinki ewladliringning hali yaxshi bolidu.

Butlarning yirginchliki

²⁹ Perwerdigar Xudaying sen baridighan yerdiki ellerning zéminini igilishing üçün ularni séning aldingda yoqitidu. Shu chaghda, sen ularning zéminini igilep shu yerde turghiningda,

³⁰ Shu eller aldingda yoqitilghandin kényin, ularning izidin méngishqa éziqturulmasliqing üçün özüngge hézi bol we: — «Bu eller öz ilahlirining ibaditini qandaq tutqan bolghiydi? Menmu shundaq qilip baqaychu!» dep ularning ilahlirini héch izdime.

³¹ Sen Perwerdigar Xudayingning xizmitide bolghiningda qet'iy ularning yoli boyiche ish tutmasliqing kérek; chünki néme ish Perwerdigargha

yirginchlik bolsa, néme ish Uninggha nepretlik bolsa, ular öz ilahliri üçün shu ishlarni qilghan; ular hetta öz oghullirini we qizlirini ilahlirigha atap otta köydürüp kelgen.

³² Men silerge tapilghanliki emellerge emel qilishqa köngül bölünglar; uninggha héch néme qoshmanglar; uningdin héch nersini chiqiriwetmenglar.■

13

Butpereslik we saxta peyghemberler

¹ Eger aranglardin peyghember yaki chüsh körgüchi chiqip, silerge melum bir möjizilik alamet yaki karametni körsitip bérey dése

² we u silerge aldin'ala dégen möjizilik alamet yaki karamet emelge ashurulsa, emma shuning bilen munasiwetlik «bashqa ilahlargha (yeni siler tonumighan ilahlargha) egisheyli» we «ularning qulluqida bolayli» dése,

³ shu peyghember yaki chüsh körgüchining sözlirige qulaq salmanglar; chünki shu tapta Perwerdigar Xudayinglar silerning uni, yeni Perwerdigar Xudayinglarni pütün qelbinglar we pütün jéninglar bilen söyidighan-söymeydighiniglarni bilish üçün sinawatqan bolidu.

⁴ Siler Perwerdigar Xudayinglargha egiship méngishinglar kérek; siler Uningdin qorqunglar, emrlirini tutunglar, Uning awazigha qulaq

sélinglar; siler Uning xizmitide bolup Uningha baghlininglar. ■

⁵ Shu peyghember yaki chüsh körgüchi bolsa ölümgé mehkum qilinishi kérek; chünki u silerni Misir zéminidin qutquzup chiqarghan, yeni «qulluq makani»din hörlük bedili tölep qutquzghan Perwerdigar Xudayinglarga asiqliq qilishni qutratti, shundaqla Perwerdigar Xudayinglar séni méngishqa emr qilghan yoldin éziqturushqa urundi; siler mushundaq rezillikni aranglardin yoqitishinglar kérek. ■

Ailining ichide peyda bolghan saxta peyghemberler

⁶⁻⁷ Qérindishing, meyli anangning oghli yaki öz oghlung yaki qizing, jan-jigiring bolghan ayaling yaki jan dostung astirtin séni azdurmaqchi bolup: «Barayli, bashqa ilahlarning qulluqigha kireyli» dése, yeni özüng yaki ata-bowiliring héch tonumaydighan, etrapingdiki ellerning ilahliri bolsun, yéqin bolsun, yiraq bolsun, hetta yer yüzining bu chétida yaki u chétida bolsun, shularning qulluqigha kireyli dése, □ ■

⁸ undaqla sen uningha qoshulma yaki uningha qulaq salma; sen uni héch ayima, uningha rehim qilma we uning gunahini héch yoshurma; □

⁹ qandaqla bolmisun, uni öltürgin; uni öltürüşke tunji qol salghuchi sen bol, andin barliq xelqning

---

■ 13:4 Qan. 10:20   ■ 13:5 Qan. 18:20; Yer. 14:15   □ 13:6-7 «jan-jigiring **bolghan ayaling**» — ibraniy tilida «quchiqingdiki ayaling».   ■ 13:6-7 Qan. 17:2   □ 13:8 «sen **uni héch ayima...**» — ibraniy tilida «közüng ularni héch ayimisun...».

qolliri egiship shundaq qilsun. ■

¹⁰ U séni Misir zéminidin, «qulluq makani»din qutquzup chiqarghan Perwerdigar Xudayingni tashlashqa éziqturmaqchi boldi, shunga sen uni óltürüshüng, chalma-késeq qilishing kérek;

¹¹ Shuning bilen pütkül Israil anglaydu, qorqidu, shuningdin keyin yene shundaq rezil ishni aranglarda qilmaydu. ■

Melum yurttikiler topliship qilghan butpereslikning jazasi

¹²⁻¹³ Eger Perwerdigar Xudaying olturaqlishishqa sanga teqdim qilghan melum bir sheherde: «Arimizdin bezi rezil ademler chiqip: «Barayli, bashqa ilahlarning qulluqida bolayli» dep siler héch tonumaydighan ilahlargha egishishke öz shehiridikilerni éziqturdi» dégen xewerni anglisang, □

¹⁴ shu haman tekshürüp sürüshte qil; rast bolsa, derweqe bu yirginchlik ish aranglarda yüz bergenliki ispatlan'ghan bolsa,

¹⁵ undaqda sen shu sheherdikilerni qilich bilen óltürüp, bu sheherni we uning ichidiki barliq nersilerni, jümlidin mal-waranlirini teltöküs halak qiliwet.

¹⁶ Uningdiki barliq oljini otturidiki chong meydan'gha yighip, shu sheherni barliq oljisi bilen qoshup Perwerdigar Xudayinggha atalghan köydürme qurbanliqtek ot bilen köydürüwet; u menggüge xarabilik bolidu — qaytidin qurulmasliq kérek.

■ 13:9 Qan. 17:7 ■ 13:11 Qan. 17:13 □ 13:12-13 «bezi rezil ademler...» — ibraniy tilida «béial (Iblis)ning bezi baliliri...».

¹⁷ Teltöküs halaketke békitilgen héchbir nerse qol-unggha chaplashmisun; shundaq qilsang Perwerdigar ghezipidin yénip sanga rehim körsitidu; U sanga ichini aghritip, ata-bowiliringgha qesem qilghandek séni köpeytidu.

¹⁸ Sen men bugün tapilighan Perwerdigar Xudayingning barliq emrlirini tutup, uning neziride durus bolghanni qilish üçün awazigha qulaq salsang, haling shundaq yaxshi bolidu.

14

Perwerdigar aldidiki halalliq we haramliq – halal we haram janiwarlar

¹ Siler Perwerdigar Xudayinglarning perzentliridursiler; ölgenler üçün bedininglarni héch kesmeslikinglar kérek we yaki manglay chéchinglarni qirip taqir qilmasliqinglar kérek; □ ■

² chünki sen Perwerdigar Xudayinggha atalghan muqeddes bir xelqtursen; Perwerdigar yer yüzidiki barliq xelqler arisidin Özining alahide göhiri bolghan bir xelq bolushi üçün séni tallighandur. ■

³ Sen héchqandaq yirginchlik nersini yémesliking kérek.

⁴ Töwendikiler siler yéyishke bolidighan haywanlar: — kala, qoy, öchke; ■

□ **14:1** «ölgenler üçün ... manglay chéchinglarni qirip taqir qilmasliqinglar kérek» — butperes Qanaaniylar arisida shundaq örp-adetler köp idi. ■ **14:1** Law. 19:27,28; 21:5 ■ **14:2** Qan. 7:6; 26:18 ■ **14:4** Law. 11:2

⁵ kéyik, jeren, bugha, yawa öchke, ahu, böken, yawa qoy,

⁶ shundaqla haywanlar ichide tuyaqliri pütünley achimaq (tuyaqliri pütünley yériq) hem köshigüchi haywanlarning herxilini yésenglar bolidu. □

⁷ Lékin, köshigüchi yaki achimaq tuyaqliq haywanlardin töwendikilerni yémeslikinglar kérek: — Töge, toshqan we sughur (chünki ular köshigüchi bolghini bilen tuyiqi achimaq emestur. Shunga ular silerge haram bolidu). □

⁸ Choshqa bolsa tuyaqliri achimaq bolghini bilen köshimigini üçün silerge haram bolidu. Shundaq haywanlarning göshini yémeslikinglar kérek we hem ölüklirige tegmeslikinglar kérek.

⁹ Suda yashaydighan janiwarlardin töwendikilerni yéyishke bolidu: — sudiki janiwarlardin qaniti we qasiraqliri bolghanlarni yéyishke bolidu,

¹⁰ lékin qaniti we qasiraqliri bolmighanlarni yémeslikinglar kérek; ular silerge nisbeten haram bolidu.

¹¹ Barliq halal qushlarni yésenglar bolidu;

¹² biraq töwendiki uchar-qanatlarini yémeslikinglar kérek: yeni bürküt, tapqush-ghéchirlar, déngiz bürküti, □

¹³ qarlighach quyruqluq sar, lachin, qorultaz-tapqushlar we ularning xilliri,

¹⁴ hemme qagha-qozghunlar we ularning xilliri,

□ **14:6** «köshigüchi haywanlar» — mushu yerde ikki-üch ashqazini bar haywanlarnila emes, belki yene ozuqni yumshaq chaynaydighan barliq haywanlarni öz ichige alidu. □ **14:7** «sughur» — yaki «sichqan» — taghlarda yashaydighan kichik bir haywan. □ **14:12** «tapqush-ghéchirlar» — ibraniy tilida «ustixan chaqquchi qush». Yeni bir terjimisi «béliq'alghuch».

15 müshükyapilaq, tögiqush, chayka, sar we ularning xilliri,

16 huwqush, ibis, aq qu, □

17 saqiyqush, béliq'alghuch, qarna, □

18 leylek, turna we uning xilliri, höpüp bilen shepereng dégenler silerge haram sanalsun. □

19 Herbir qanatliq ömüligüchi hasharetler bolsa silerge nisbeten haram bolidu; ularni yémeslikinglar kérek. □

20 Siler barliq halal qushlarni yésenglar bolidu.

21 Siler héchqandaq ölük janwarni yémeslikinglar kérek; siler undaq nersini sheher-yézanglar ichide turuwatqan musapirlargha béringlar; ular uningdin yése bolidu yaki uni yat elliklerke sétiwetsimu bolidu; chünki sen Perwerdigar Xudayinggha atalghan muqeddes bir xelqtursen. Sen oghlaqni anisining sütide qaynitip pishursang

---

□ **14:16** «huwqush» — yaki «kichik huwqush». «aq qu» — ibraniy tilidin buning qandaq qush ikenlikini bilish tes. □ **14:17**

«saqiyqush» — saqiyqush yaki «sugha sünggügüchi». Ibraniy tilidin buning qandaq qush ikenlikini bilish tes. «qarna» — yaki «qotan».

□ **14:18** «turna» — yaki «qotan». «leylek, turna ... dégenler silerge haram sanalsun» — bu halal we haram nersiler toghruluq «Lawiy-lar»diki «qoshumche söz»imizni körüng. □ **14:19** «Herbir qanatliq ömüligüchi hasharetler ... ularni yémeslikinglar kérek» — bu tizimlikteki qushlarning köpinchisining ibraniy tilidiki nami Tewratta peqet bir-ikki qétim körün'gen bolghachqa, ularning qaysi qushlar ikenlikini toptoghra békitish bezide mumkin bolmaydu. Halbuki, ularning umumiy tipliri, shübhisizki, terjimimizdek bolidu.

bolmaydu. □ ■

Perwerdigargha béghishlash

²² Sen jezmen her yili étizdiki hemme tériqchiliq mehsulatliringning ondin birini ayrishing kérek;

²³ sen shularni, yeni ashliqing, yéngi sharabing, zeytun méyingning ondin birini Perwerdigar Xudayingning aldida, yeni U Öz namini qaldurushqa tallaydighan jayda ye, shundaqla kala-qoy padiliridin ayrilghan tunji balilirini shu yerde ye; shundaq qilsang Perwerdigar Xudayingdin daim qorqushni öginisen. ■

²⁴ We Perwerdigar Xudaying séni beriketligende, U Öz namini qaldurushqa tallighan shu jay sendin intayin yiraq bolup, mehsulatliringni shu yerge apiralmighudek bolsang,

²⁵ sen shu chaghda uni pulgha sétip, pulni qolunggha téngip, Perwerdigar Xudaying tallighan jaygha barghin we

²⁶ we könglüng néme tartsa, meyli kala, qoy, mey-sharab, muselles bolsun, yaki shuningdek könglüng tartqan herqandaq nersini shu pulgha alsang bolidu; andin sen we öyüngdikiler shu yerde uningdin yep-ichip, Perwerdigar Xudaying aldida shad-xuram bolisiler. ■

□ **14:21** «sheher-yézanglar ichide» — ibranij tilida «derwazilir-inglar ichide» dégen sözler bilen ipadilinidu. «oghlaqni **anisining sütide qaynitip pishursang bolmaydu**» – bu emr belkim etrap-tiki butperes xelqlerning melum örp-aditige egeshmeslik kéreklikini körsitishi mumkin. Bu toghruluq yene «Lawiyalar»diki «qoshumche söz»imizni körüng. ■ **14:21** Mis. 23:19; 34:26 ■ **14:23** Qan. 12:17,18 ■ **14:26** Mat. 21:12

27 Sheher-yéziliringda turuwatqan Lawiylarni untumasliqning kérek, chünki aranglarda uning héchqandaq nésiwisi yaki mirasi yoq. □ ■

28 Her üç yilning axirida sen shu yildiki mehsulatliringdin ondin birini öshre qilip chiqar; sen uni sheher-yéziliring ichide topla; □

29 shuning bilen Lawiylar (chünki aranglarda uning héchqandaq nésiwisi yaki mirasi yoq), musapir, yétim-yésirler we tul xotunlar kélip uningdin yep toyunsun; shundaq qilsang Perwerdigar Xudaying qolungdiki barliq méwini beriketleydu.

15

Qerzlerdin xalas qilish

1 Herbir yette yilning axirida sen bir «xalas qilish»ni jakarlighin. ■

2 Bu «xalas qilish» mundaq bolidu: — barliq qerz igiliri qoshnisigha bergen qerzni kechürüm qilishi kérek; uni qoshnisidin yaki qérindishidin telep qilmasliqi kérek; chünki Perwerdigar aldida bir «xalas qilish» jakarlandi. □

□ **14:27** «Sheher-yéziliringda» — ibranij tilida «Derwaziliring ichide» dégen söz bilen ipadiliniidu. ■ **14:27** Chöl. 18:20, 24; Qan. 10:9; 12:12; 18:1, 2; 26:12 □ **14:28** «sheher-yéziliring ichide» — ibranij tilida «derwaziliring ichide» dégen söz bilen ipadiliniidu.

■ **15:1** Mis. 21:2; Yer. 34:14 □ **15:2** «... Perwerdigar aldida bir «xalas qilish» jakarlandi» — bezi alimlar bu «xalas qilish» dégenning menisi, qerz igiliri yette yil ichide qerzdarlardin qerzni sorimasliqi kérek; lékin yettinchi yildin kéyin qerzlerni qaytidin sorashqa bolidu, dep békitilgen, dep qaraydu.

³ Chetelliktin bolsa telep qilishqa bolidu; lékin qérindishingda bolghan qerzni kechürüm qilishing kérek.

⁴ Halbuki, aranglarda hajetmenler bolmaydu; chünki Perwerdigar Xudaying silerge miras bolush üçün igilishinglarga béridighan shu zéminda turghiningda séni ziyade beriketleydu;

⁵ Peqet siler Perwerdigar Xudayinglarning awazigha qulaq sélip, men silerge бүгүн tapilighan bu pütün emрге emel qilishqa köngül bölsenglar shundaq bolidu.

⁶ Chünki Perwerdigar Xudaying sanga wede qilghandek u séni beriketleydu; sen köp ellerge kapaletlik élip qerz bérisen, lékin ulardin qerz almay-sen; sen köp eller üstige höküm sürisen, lékin ular üstüngdin höküm sürmeydu.

Séxiy bolunglar!

⁷ Perwerdigar Xudaying sanga béridighan zéminda sheher-yézanglar ichide turuwatqan qérindashliring arisidin kembeghel bir adem bolsa, sen uninggha könglüngni qattiq qilma yaki hajiti chüshken qérindishinggha qolungni yumuwalma; □

⁸ sen belki séxiyliq bilen uninggha qolungni ochuq qil we uningda néme kem bolsa choqum hajitidin chiqip uninggha örne béríp tur.

⁹ Könglüngde namrat qérindishingdin aghrinip: Yet-tinchi yil, yeni «xalas yili» yéqinlashti, dep rezil oyda bolushtin, uninggha héch nerse bermesliktin hézi bol; shundaq bolup qalsa u séning toghrangda

---

□ **15:7 «sheher-yézanglar ichide»** — ibraniy tilida «derwaziliringlar ichide» dégen sözler bilen ipadilinidu.

Perwerdigargha peryad kôtürüshi bilen bu ish sanga gunah hésablinidu. □

¹⁰ Sen choqum uninggha séxiyliq bilen bergin; uninggha berginingde könglüngde narazi bolma; chünki bu ish üçün Perwerdigar Xudaying séni barliq ishliringda we qolungdiki barliq emgik- ingde beriketleydu. ■

¹¹ Chünki kembegheller zémindin yoqap ketmeydu; shunga men sanga: «Sen séxiyliq bilen zémindiki qérindishinggha, yeni séning namratliringgha we hajetmenliringge qolungni achqin» — dep tapilidim. ■

Qullarni qoyuwétish

¹² Séning qérindishing, meyli ibraniy er yaki ibraniy ayal bolsun sanga sétilghan bolsa, u alte yil qul- luqungda bolidu, andin yettinchi yilida sen uni özüngdin xalas qilip qoyuwet. ■

¹³ Uni qoyuwetkende quruq qol qoyuwetseng bol- maydu;

¹⁴ sen choqum qoyliringdin, xamingdin we sharab kölchikingdin teqdim qilishing kérek; Per- werdigar Xudaying séni beriketligini boyiche sen uninggha ber.

¹⁵ Séning eslide Misir zéminida qul bolghanliqingni, shuningdek Perwerdigar Xudaying séni hörlük be- dili tölep qutquzghanliqini yadingda tut; shunga men бүgün bu ishni sanga tapilidim.

□ **15:9** «...namrat qérindishingdin **aghrinip**» — ibraniy tilida «namrat qérindishinggha közüngni rezil qilip» dégen sözler bilen ipadilinidu. ■ **15:10** Mat. 5:42; Luqa 6:35 ■ **15:11** Mat. 26:11; Yuh. 12:8 ■ **15:12** Mis. 21:2; Yer. 34:14

16 Halbuki, shu qulung sanga: «men sendin ketmeymen» dése (chünki u séni we ailengdikilerni söyidu, séning bilen hali yaxshi bolidu)

17 – shu chaghda sen bigizni élip uning quligini ishikte tesh. Shuning bilen u menggüge séning qulung bolidu. Shuningdek dédikinggimu shundaq muamile qilghin. ■

18 *Qulungni* yéningdin qoyuwétish sanga éghir kelmisun; chünki u qulluqungda alte yil bolghachqa, qimmiti medikarningkidin ikki hesse artuq bolidu; *uni qoyuwetseng* Perwerdigar Xudaying barliq ishliringda séni beriketleydu. □

Xudagha eng ésilni béghishlash

19 Kaliliring we qoyliring arisida tughulghan barliq tunji erkek mozay-qoziliringni Perwerdigar Xudayinggha ata; kaliliringning tunjisini héchqandaq emgekke salma, qoyliringning tunjisini qirqima. ■

20 Sen we öyüngdikiler her yili shu mélingni Perwerdigar Xudaying aldida, Perwerdigar tallaydighan jayda yenglar.

21 Biraq *shu* haywanlarning bir yéri méyip bolsa, meyli u mejruh , kor yaki uningda herqandaq nuqsan bolsa, uni Perwerdigar Xudayinggha qurbanliq qilmasliqing kérek. ■

■ 15:17 Mis. 21:6 □ 15:18 «qimmiti **medikarningkidin ikki hesse artuq bolidu**» — qul herkünü igisi üçün ishleydighan waqit medikar ishligen waqitning ikki hessidin köp bolushi mumkin; chünki qul kéche-kündüz xojayinning buyruqi astida turushi kérek. ■ 15:19 Mis. 13:2; 22:29; 34:19; Law. 27:26; Chöl. 3:13 ■ 15:21 Law. 22:20; Qan. 17:1

22 Belki uni sheher-yézaglar ichide yéseng bolidu; kishiler meyli pak yaki napak bolsun, uni jeren yaki kényikni yégendek yése bolidu. □

23 Peqet sen uning qénini yéme; qénini suni yerge tökkendek töküwet. ■

16

«Ötüp kêtish héyti» we «pétir nan héyti»

1 Abib éyini alahide ésingde tut we ötüp kêtish héytini Perwerdigar Xudayinggha atap tebrikli-
gin; chünki Perwerdigar Xudaying séni Abib éyida Misirdin kéchide chiqarghan. □ ■

2 Sen «ötüp kêtish héyti»ning mélini (meyli qoy yaki kala padisidin bolsun) Perwerdigar Xudaying tal-
lap békitidighan jayda uninggha atap qurbanliq qilghin;

3 shundaqla sen héchqandaq boldurulghan nanni yémesliking kérek; sen uning bilen yette kün pétir nan, yeni «külpet néni»ni yéyishing kérek; chünki sen Misir zéminidin aldirashliqta chiqting; shun-
ing bilen sen ömrüngning barliq künliride Misir zéminidin chiqqan shu künni yadingda tutqaysen. ■

4 Yette kün chégraliring ichide, öyüngde héchqandaq échitqu tépilmisun; sen birinchi küni kechte qilghan

□ 15:22 «sheher-yézaglar ichide» — ibranij tilida «derwaziliring ichide» dégen söz bilen ipadilinidu. ■ 15:23 Qan. 12:16,23

□ 16:1 «Abib yaki «Nisan» éyi» — Xuda ibraniylargha tapshurghan kaléndarning birinchi éyi. «Mis.» 12-babni körüng. «ötüp kêtish héyti» — ibranij tilida «pesax» yaki «pasxa» dégen söz bilen bildürülidu. ■ 16:1 Mis. 12:2; Law. 23:5; Chöl. 9:1; 28:16 ■ 16:3 Mis. 12:19; 34:18

qurbanliq göshlerni etigen'ge qaldurmasliqing kérek.■

⁵ Sen ötüp kétish héyti qurbanliqini Perwerdigar Xudaying sanga teqdim qilidighan sheher-yéziliringning herqandiqida qilsang bolmaydu;

⁶ belki ötüp kétish héyti qurbanliqini sen Perwerdigar Xudaying Öz namini turghuzush üçhün tallaydighan jaydila qil; uni kechqurun, kün pétish waqtida, yeni Misirdin chiqqandiki waqitqa oxshash waqitta qilisen.

⁷ Uni Perwerdigar Xudaying tallaydighan jayda pishurup yégin; andin etigende chédirliringgha qaysang bolidu.

⁸ Sen alte kün pétir nan yeysen; yettinchi küni Perwerdigar Xudaying aldida tentenilik sorun küni bolidu; sen héchqandaq ish-emgek qilmaysen.

«Heptiler héyti»

⁹ Andin yette heptini sanaysen; ashliqqa orghaq salghandin bashlap yette heptini sanashqa bashlaysen; □ ■

¹⁰ andin sen «heptiler héyti»ni Perwerdigar Xudaying aldida qolungdiki ixtiyariy hediye bilen ötküzisen; Perwerdigar Xudaying sanga beriketliginige qarap uni ixtiyaren sunisen.

¹¹ Shuning bilen sen Perwerdigar Xudaying aldida, U Öz namini turghuzushqa tallaydighan jayda shadlinisen; sen özüng, oghlung, qizing, qulung, dédiking, sen bilen bir yerde turuwatqan

---

■ 16:4 Mis. 12:10, 13:7, 23:18, 34:25 □ 16:9 «ashliq» — mushu yerde arpini körsitidu. ■ 16:9 Mis. 23:16; Law. 23:15; Chöl. 28:26

Lawiylar, aranglardiki musapirlar, yétim-yésirler we tul xotunlar shadlinisiler.

¹² Sen shuning bilen eslide Misirda qul bolghanliqingni ésingge keltürüp, bu barliq belgilim-ilerni tutup emel qilghin.

¹³⁻¹⁴ Sen «kepiler héyti»ni yette kün ötküzisen; sen xaman we sharab kölchikingni yighqan chéghingda, oghlung, qizing, qulung, dédiking, sheher derwazisi ichide turidighan Lawiylar, musapirlar, yétim-yésirler we tul xotunlar shu héytta shadlinisiler. ■

¹⁵ Perwerdigar tallaydighan jayda sen yette kün Perwerdigar Xudaying aldida héyt ötküzisen; chünki Perwerdigar Xudaying barliq mehsulatliringda, qolung qilghan ishlarda séni beriketleydu we sen derweqe pütünley shadlinisen.

¹⁶ Yilda üç qétim, pétir nan héyti, heptiler héyti we kepiler héytida séning barliq erkekliring Perwerdigar Xudaying aldida, u tallaydighan jayda hazir bolushi kérek; ular Perwerdigar aldida quruq qol hazir bolsa bolmaydu; ■

¹⁷ belki Perwerdigar Xudayingning sanga teqdim qilghan berikiti boyiche herbiri qolidin kélisiche sunsun.

Adalet yürgüzüsh

¹⁸ Xelqning üstidin adalet yürgüzüp adil höküm chiqirish üçün, sen Perwerdigar Xudaying sanga teqdim qilidighan barliq sheher-yéziliring

ichide herbir qebilide soraqchi we emeldarlarni békitishing kérek. □

¹⁹ Adaletni burmilisang bolmaydu; ademlerge yüz-xatire qilsang bolmaydu; para alsang bolmaydu; para bolsa aqilanilarning közlrini kor qilidu hem adillarning sözlrini burmilaydu. ■

²⁰ Sen mutleq adaletni izdishing kérek; shundaq qilsang hayat körisen hemde Perwerdigar Xudaying sanga teqdim qilidighan zéminni igileysen.

Herqandaq butperesliktin yiraq turush

²¹ Sen özüng üçhün yasaydighan Perwerdigar Xudayingning qurban'gahining etrapigha «asherah» buti qilinidighan héchqandaq derex tikmesliking kérek □

²² we özüng üçhün héchqandaq but tüwrüki tiklimesliking kérek; undaq nersiler Perwerdigar Xudayinggha yirginchliktur.

17

¹ Perwerdigar Xudayinggha herqandaq nuqsani yaki bashqa kemchiliki bolghan kala yaki qoyni qurbanliq süpitide sunmasliqing kérek; chünki undaq qilish Perwerdigar Xudayinggha yirginchliktur. ■

□ **16:18** «sheher-yézanlar ichide» — ibraniiy tilida «derwazilir- inglar ichide» dégen sözler bilen ipadilinidu. ■ **16:19** Mis. 23:8; Law. 19:15; Qan. 1:17 □ **16:21** «asherah buti» — belkim butpereslikke béghishlan'ghan derexliklerdur. Derexler belkim ayal but sheklide oyulghan yaki neqishlen'gen bolushi mumkin idi.

■ **17:1** Law. 22:20-25; Qan. 15:21

2-3 Perwerdigar Xudaying sanga teqdim qilidighan sheher-yézang ichide er bolsun, ayal bolsun, birsining Perwerdigar Xudayingning aldida birer rezil ishni qilghanliqi — Uning ehdisige xilapliq qilghanliqi, bashqa ilahlargha (mesilen, Men sanga ibadet qilishqa men'i qilghan quyash, ay yaki pütkül samawi qoshun bolghan yultuzlarga), ibadet qilip ulargha bash urghanliqi bayqalsa, □ ■

4 — shundaq bir ishtin xewer tapqan yaki uni anglighan bolsang, undaқта sen estayidilliқ bilen sürüštürgin; bu ish ispatlinip rast chiqsa, derweqe Israilda shundaq yirginchlik ish qilin'ghan bolsa,

5 sen shu rezil ishni qilghan er yaki ayalni derwaziliringgha élip chiqip, shu er yaki ayalni ölümge mehkum qilip chalma-késeк qilishing kérek.

6 Birsini ölümge mehkum qilish üçün ikki-üch guwahchining sözliri bolushi kérek. Birsini birla guwahchining sözi bilen öltürüşke bolmaydu. ■

7 Öltürülidighanda awwal guwahchilar qol salsun, andin barliq xelq qol salsun; shundaq qilsanglar siler rezillikni aranglardin heydiwétisiler.■

Aliy sot

□ **17:2-3** «sheher-yézanglar **ichide**» — ibranıy tilida «derwaziliringlar ichide» dégen sözler bilen ipadilinidu. «samawi **qoshun bolghan yultuzlar**» — bular toghruluq 4:19ni we izahatini kerüng.
 ■ **17:2-3** Qan. 13:7 ■ **17:6** Chöl. 35:30; Qan. 19:15; Mat. 18:16; 2Kor. 13:1; Ibr. 10:28 ■ **17:7** Qan. 13:10

⁸ Sheher-yézanglarda höküm chiqirishqa sanga tes kélidighan bir ish chiqsa, meyli xun dewasi, heq-telep dewasi yaki zorawanliq dewasida, herqandaq talash-tartish bolsa ornunqlardin turup Perwerdigar Xudaying tallaydighan jaygha béringlar.

□ ■

⁹ Siler Lawiy kahinlarning we shu chaghda bolidighan soraqchi begning yénigha barisiler we ulardin höküm soraysiler; ular siler üçhün höküm chiqiridu. □

¹⁰ Siler Perwerdigar tallaydighan ashu yerde turghanlarning silerge tapshuridighan höküm sözi boyiche ijra qilisiler; ularning silerge körsetkinining hemmisige emel qilip köngül bölüshünglar kérek. □

¹¹ Siler ularning silerge körsetken qanun hökümi boyiche, chiqiridighan qarari boyiche qilisiler; ular silerge tapshuridighan sözdin ong ya solgha chetnep ketmenlar.

¹² We bashbashtaqliq qilip, Perwerdigar Xudayingning xizmiti üçhün shu yerde turidighan

□ **17:8** «... **meyli xun dewasi, heq-telep dewasi yaki zorawanliq dewasida, herqandaq talash-tartish bolsa...** » — ibraniy tilida «qan we qan arisida, dewa bilen dewa arisida, musht-tayaq bilen musht-tayaq arisida bolsun, herqandaq talash-tartish bolsa...» dégen sözler bilen ipadilinidu. ■ **17:8** 2Tar. 19:10; Mal. 2:7 □ **17:9** «**Lawiy kahinlar**» — kahinlar Lawiylarning qebilisidin belgilinidu. □ **17:10** «**Perwerdigar tallaydighan ashu jay**» — mushu 8-13-ayetlerde «(Xuda) tallaydighan jay...» «Perwerdigar tallaydighan jay...» belkim Lawiylar we kahinlar hemde «soraqchi beg» (démeq, shu dewrdiki «batur hakim») turidighan sheher-yézilarni körsitishi mumkin. «Yeshua» 21:13-19ni körüng. Tewrattiki «Batur hakimlar» we «Samuil»da «dewa sorap höküm chiqirish» ishliri köp uchraydu.

kahin'gha yaki soraqchi begke qulaq salmighan kishi bolsa, shu adem ölümge mehkum bolidu; shuning bilen siler rezillikni Israildin heydep chiqirisiler.

¹³ Shundaqla, barliq xelq bularni anglap qorqidu we yene bashbashtaqliq qilmaydu.

Padishah qandaq bolushi kérek?

¹⁴ Sen Perwerdigar Xudaying sanga teqdim qilidighan zémin'gha kirip uni igiligende, shundaqla uningda turghanda: «Men etrapimdiki ellerning kidek özümge bir padishah tiklimekchimen» déseng,

¹⁵ shu chaghda sen özüngge peqet Perwerdigar Xudaying tallaydighinini tikleysen; üstüngge qérindash bolmighan chetellikni békitmesliking kérek.

¹⁶ *Padishah* bolsa özi üçün atlarni köpeytmesliki yaki atlarni köpeytimen dep xelqni Misirgha qayturmasliqi kérek; chünki Perwerdigar silerge: «Siler shu yol bilen hergiz qaytmasliqinglar kérek» dégenidi.

¹⁷ Padishah köp ayallarni öz emrige almasliqi kérek; bolmisa uning köngli ézip kétishi mumkin. U özi üçün altun-kümüşni köpeytmesliki kérek.

¹⁸ Padishahliq textige olturghinida u özi üçün Lawiy kahinlarning aldida mushu qanunni bir depterge köchürüp pütüshi kérek.

¹⁹ Shu depter uning yénida daim bolushi we uni ömrining barliq künliride oqushi kérek; shundaq qilsa u Perwerdigar Xudasidin qorqup, mushu

qanunning sözliri we belgilimilirini tutup ulargha emel qilishni öginidu.

²⁰ Shundaqla uning köngli qérindashliri aldida hakawurliship ketmeydu, bu emrlerdin ong ya solgha chetnep ketmeydu we shuningdek Israil arisida uning we oghullirining padishahliq künliri köp bolidu. □

18

Lawiylar we kahinlarning nésiwisi

¹ Lawiy kahinlar we shuningdek barliq Lawiylar qebilisining Israilda héchqandaq nésiwisi yaki mirasi bolmaydu; ular Perwerdigargha atap otta sunulidighan qurbanliqlardin we *Perwerdigarning* mirasidin yéyishke bolidu, □ ■

² Biraq ularning qérindashliri arisida héchqandaq mirasi bolmaydu; Perwerdigar éytqandek, U Özi ularning mirasidur. ■

³ Kahinlarning qurbanliq qilidighan xelqtin alidighan ülüshi mundaq: — (meyli kala yaki qoy bolsun) qol, éngék göshi we üçey-qérini kahinlarga bérilidu.

⁴ Silerning ashliqinglardin, yéngi sharabinglardin we zeytun méyinglardin deslepki pishqan hosulni we qoyliringlardin deslepki qirqilghan yungni uninggha béisiler;

□ **17:20** «bu emrlerdin...» — ibraniy tilida «bu emrdin...».

□ **18:1** «Perwerdigarning mirasidin yéyish» — démek, Perwerdigarning mirasi bolghan zémindiki mehsulatlardin yéyish. ■ **18:1** Chöl. 18:20; Qan. 10:9; 1Kor. 9:13 ■ **18:2** Chöl. 18:20-32; Qan. 10:9; Ez. 44:28

⁵ chunki Perwerdigar Xudaying uni we uning ewladlirini Öz namida xizmitide daim turushqa barliq qebiliringlar ichidin talliwalghan.

⁶ Eger Lawiy bolghan bir adem pütkül Israildiki herqandaq sheher-yézidin, yeni özi makanlashqan jaydin chiqip, Perwerdigar tallaydighan jaygha kelse

⁷ we shu yerde Perwerdigar aldida turghuchi barliq qérindashlirigha oxshash Perwerdigar Xudasing namida xizmette turghan bolsa,

⁸ undaқта (meyli u atisidin qalghan mirasini sétiwetken yaki sétiwetmigen bolsun) uning yeydighan ülüshi qérindashliriningkidek bolushi kérek. □

Séhir-jadugerlik qilishqa bolmaydu, heqiqiy peyghemberge qulaq sélinglar

⁹ Sen Perwerdigar Xudaying sanga béridighan zémin'gha kirgen chaghda, sen shu yerdiki ellerning yirginchlik adetlirini ögenmesliking kérek.

¹⁰ Aranglarda öz oghli yaki qizini ottin ötküzidighan, palchiliq, remchilik, epsaniylik, jadugerlik □ ■

¹¹ yaki demidichilik qilghuchi yaki jinkesh, séhirger yaki ölgenlerdin yol sorighuchi héchqandaq kishi bolmisun;

□ **18:8** «meyli u atisidin qalghan mirasini sétiwetken yaki sétiwetmigen bolsun,...» — Lawiyarning öz aldigha chong zémini bolmaytti, belki peqet bezi sheherlerde qoru-jayliri we etrapida cheklik yaylaqlirila bolatti. «Chöl.» 35:1-8ni körüng. Bashqa nechche xil terjimiliri uchrishi mumkin. □ **18:10** «...balilirini ottin ötküzüsh» — belkim «insan qurbanliqi»ni körsitishi mumkin.

■ **18:10** Law. 18:21; 20:27; 1Sam. 28:7; Yesh. 8:19

¹² chunki bundaq ishlarni qilidighan herqandaq kishi Perwerdigargha nepretlik bolidu; bu yirginchlik ishlar tüpeylidin Perwerdigar Xudaying shu ellerni aldinglardin heydep chiqiridu.

¹³ Sen Perwerdigar Xudaying aldida eyibsiz mukemmel bolushung kérek;

¹⁴ chunki sen zémindin heydeydighan bu eller remchiler we palchilargha qulaq salidu; biraq Perwerdigar Xudaying séni undaq qilishqa yol qoymaydu.

Kelgüsidiki ulugh peyghember

¹⁵ Perwerdigar Xudaying siler üçün aranglardin, qérindashliringlar arisidin manga oxshaydighan bir peyghember turghuzidu; siler uninggha qulaq sélinglar. ■

¹⁶ Bu siler Horeb téghida yighilghan künde Perwerdigar Xudayinglardin: «Perwerdigar Xudayimning awazini yene anglimayli, bu dehshetlik otni körmeyli, bolmisa ölüp kétimiz» dep telep qilghinlarga pütünley mas kélidu. ■

¹⁷ Shu chaghda Perwerdigar manga: «Ularning manga dégen sözi yaxshi boldi.

¹⁸ Men ulargha qérindashliri arisidin sanga oxshaydighan bir peyghembarni turghuzimen, Men Öz sözlirimni uning aghzigha salimen we u Men uninggha barliq tapilighinimni ulargha sözleydu. ■

¹⁹ We shundaq boliduki, u Méning namimda deydighan sözlirimge qulaq salmaydighan herqandaq

---

■ **18:15** Yuh. 1:46; Ros. 3:22; 7:37 ■ **18:16** Mis. 20:19; Qan. 5:25; Ibr. 12:19 ■ **18:18** Yuh. 4:25

kishi bolsa, Men uningdin h sab alimen. □

²⁰ Emma M ning namimda bashbashtaqliq qilip Men uninggha tapilimighan birer s zni s zlise yaki bashqa ilahlarning namida s z qilidighan peyghember bolsa, shu peyghember  lt r lsun. □ ■

²¹ Eger sen k ngl ngde: «Perwerdigar qilmighan s zni qandaq perq  timiz» d seng,

²² bir peyghember Perwerdigarning namida s z qilghan bolsa we u b shareet qilghan ish toghra chiqmisa yaki emelge ashurulmisa, undaqta bu s z Perwerdigardin chiqmighan; shu peyghember bashbashtaqliq bilen s zligen dep, uningdin qorqma.

19

Adem  lt r sh toghrisidiki qanun – panahliq sheherliri

¹ Perwerdigar Xudayinglar silerge b ridighan z mindiki taipilerni silerning aldinglardin  z p tashlighan waqtida we siler shundaqla ularning sheherliri we  yliride turghininglarda,

---

□ **18:19** « *shu peyghember* M ning namimda deydighan s zlirimge qulaq salmaydighan herqandaq kishi bolsa, men uningdin h sab alimen» – bu ulugh peyghemberning salahiyiti toghruluq «qoshumche s z»imizde toxtilimiz. □ **18:20** «*bashqa ilahlarning namida s z qilidighan peyghember ...  lt r lsun*»

– bashqa birxil terjimisi: «bashqa ilahlarning namida s z qilidighan peyghember ...  lidu» – d mek,  zl kidin  lidu. Bizningche mushu yerde Xudaning k rsetkini shu peyghemberni  lt r sh k rekligi bolsa k rek. ■ **18:20** Qan. 13:6; Yer. 14:14

² siler shu chaghda Perwerdigar Xudayinglar silerge bérídighan zéminda üç sheherni ayrim qilish-inglar kérek; ■

³ shundaqla, adem óltürgen herbir kishi shu yerlerge, shu sheherlarning birige qéchip bériwalsun dep yol hazirlap, Perwerdigar Xudayinglar miras bolushqa silerge bérídighan zéminni üç rayon'gha bölisiler.

⁴ Tirik qélish üçün shu yerlerge qéchip bériwalghan, adem óltürgen kishi toghruluq belgilime mundaq: – u qoshnisini tasadipiyliqtin urup óltürüp qoyghan, shundaqla eslide uninggha öch-adawiti bolmighan bolsa, shu yerge qéchip bériwalsa bolidu. ■

⁵ Mesilen, u qoshnisi bilen otun késishke orman'gha kirgen bolup, derexni késishke paltini kótürgende palta béshi sépidin ajrap kétip qoshnisigha téyip kétip uni óltürüp qoysa, undaқта jawabkar kishi bu sheherlerdin birige qéchip bériwélip hayat qalidu;

⁶ bolmisa, qan qisasi alghuchi ghezipi qaynighanda adem óltürgen kishini qoghlaydu we yol uzun bolghachqa, uninggha yétishiwélip óltürüwétishi mumkin; emeliyette, u kishi ölümge layiq emes, chünki uning eslide qoshnisigha héchqandaq öch-adawiti yoq idi. □

■ **19:2** Mis. 21:13; Chöl. 35:9-34; Ye. 20:2 ■ **19:4** Mis. 21:13; Qan. 4:41,42 □ **19:6** «qan qisasi alghuchi» — qan qisasigha élishqa hoquqluq kishining roli toghrisidiki qanun-belgilimiler «Chöl.» 35:10-35de körsitilidu. «yol uzun bolghachqa» — birla panahlinidighan sheher bolghanda, adem óltürgen kishi turghan jay u sheherge yiraq bolup qélishi mumkin; shunga, Pelestinde bir-biridin tarqaq alte sheher (andin yene üç sheher) tallinip «panahliq sheher» dep békitilgen.

7 Shunga men silerge: «Özünglar shundaq üç sheherni ayrishinglar kérek» dep emr qilimen.

8 Perwerdigar Xudayinglar ata-bowiliringlarga qesem qilghinidek chégrayinglarni kéngeytishni, ata-bowiliringlarga wede qilghan barliq zéminni silerge teqdim qilishni xalaydu; ■

9 siler Perwerdigar Xudayinglarni söyüşh we uning yollirida daim méngish üçhün men silerge bügün tapilighan bu emrni tutsanglarla U shundaq qilidu, undaqa silermu özünglar üçhün bu üç sheherdin bashqa yene üç sheherni qoshisiler.

□ ■

10 We shundaq qilsanglar Perwerdigar Xudayinglar silerge miras qilip teqdim qilidighan zémin arisida naheq qan tökülmeydu we shuningdek gedinglarga xun gunahi chüshmeydu.

11 Lékin birsi qoshnisigha öch-adawet tutqan bolsa, paylap turup uninggha hujum qilip, urup öltürüwetse we shu sheherlerdin birige qéchip bériwalghan bolsa, ■

12 undaqa uning öz shehiridiki aqsaqallar adem ewetip uni shu yerdin yandurup kélishi kérek, andin uni öltürülsun dep «qan qisasi alghuchi»ning qoligha tapshurushi kérek.

13 Sen uni héch ayimighin, shundaq qilghanda Israildin tökülgen gunahsiz qanning déghini tazilighan bolisiler; andin halinglar yaxshi bolidu. □

■ 19:8 Yar. 28:13; Qan. 12:20 □ 19:9 «men silerge bügün tapilighan bu emr» — belkim «Qanun Sherhi» dégen kitabtiki ehde, yeni barliq emr-permanlarni körsitishi mumkin. ■ 19:9

Ye. 20:7 ■ 19:11 Yar. 9:6; Mis. 21:12,14; Law. 24:17; Chöl. 35:16

□ 19:13 «sen uni héch ayimighin» — ibraniy tilida «közüng uni héch ayimisun».

Guwahchilar toghruluq qanun

14 Perwerdigar Xudaying sanga igilesh üçün teqdim qilidighan zéminda burunqilar miras yéringde békitken, qoshnangning pasil téshini yótkimesliking kérek. ■

15 Melum jinayet yaki gunah toghrisida birsigé «U gunah qilghan» dep erz-shikayet qilishda yalghuz birla guwahchi bolsa kupaye qilmaydu, belki hemme ish ikki yaki üç guwahchining sözi bilen békitilsun. ■

16 Birsi toghruluq «palanchi-pokunchi gunah qilghan» dep erz qilidighan qara niyetlik bir guwahchi chiqsa,

17 dewaliship qalghan ikki adem Perwerdigarning aldida, shu künlerde bolidighan kahinlar we soraqchi begler aldida hazir bolsun;

18 soraqchi begler estayidilliq bilen tekshürsun; eger héliqi guwahchi yalghan guwahchi bolup, öz qérindishi toghruluq yalghan guwahliq bergen bolsa,

19 undaқта, siler del u qérindishigha qilmaqchi bolghinidek uningghimu shundaq qilinglar. Shundaq qilsanglar rezillikni aranglardin yoqitisiler. ■

20 Qalghan xelqmu bu ishni anglaydu we qorqidu we shundaqla, aranglarda undaқ rezil ishni yene qilmaydu.

21 Siler héch rehim qilmanglar; jan'gha jan, közge köz, chishqa chish, qolgha qol, putqa put

---

■ 19:14 Pend. 22:28 ■ 19:15 Chöl. 35:30; Qan. 17:6; Mat. 18:16; Yuh. 8:17; 2Kor. 13:1; Ibr. 10:2 ■ 19:19 Pend. 19:5

élinesun. □ ■

20

Düşmenler bilen jeng qilish toghruluq

¹ Eger sen düşmenliringge jeng qilghili chiqip, at we jeng harwilirini, shundaqla özüngdin köp bolghan bir elni körseng, ulardin héch qorqma. Chünki séni Misir zéminidin chiqirip kelgen Perwerdigar Xudaying Özi sen bilen billidur.

² Siler jengge chiqish aldida kahin özi aldigha chiqip xelqqe söz qilip

³ ulargha: Ey Israil, anglanglar! Siler бүгүн düşmenliringlar bilen soqushush aldida turuwatisiler. Köngülliringlar jür'etsiz bolmisun; qorqmanglar, titrimenglar, ularning sewebidin dekke-dükkige chüshmenglar;

⁴ chünki Perwerdigar Xudaying Özi düşmenliringlar üstidin ghelibe qilishinglar üçün siler bilen bille jengge chiqidu» — dep éytsun.

⁵ Shu chaghda emeldarlar xelqqe mundaq désun: — «Aranglarda bir yéngi öy sélip, uni *Xudagha* atimighan birsi barmu? Undaқта u öz öyige yénip ketsun, bolmisa u jengde ölüp kétip, bashqa kishi kélip uni *Xudagha* atishi mumkin.

□ **19:21** «Siler héch rehim qilmanglar» — ibraniiy tilida «közüng héch ayimisun». «jan'gha jan, chishqa chish, putqa put ... élinesun» — bu sözler «qisas élish» prinsipi emes, belki Xudaning muqeddes qanunining adil telipidur. Xudagha teshekkür, Uning méhir-shepqiti adilliqidin ziyade halqip chiqidu! «Mat.» 5:38-48ni körüng. ■ **19:21** Mis. 21:23; Law. 24:20; Mat. 5:38

⁶ Tek sélip üzümzar berpa qilip, téxi uning méwisini yémigen birkim barmu? Bar bolsa öyige yénip ketsun, bolmisa u jengde ölüp ketse, bashqa kishi kélip uning méwisini yéyishi mumkin.■

⁷ Bir qiz bilen wedileshken bolup, téxi uni öz em-rige almighan birkim bolsa, u öyige yénip ketsun, bolmisa u jengde ölüp ketse, bashqa kishi kélip uni özige xotunluqqa élishi mumkin».■

⁸ Andin mensepdarlar xelqge yene sözlep: «Qorqup ketken, jür’etsiz birkim barmu? U öyige yénip ketsun. Bolmisa qérindashlirining yürikimu un-inkidek jasaretsiz bolup qélishi mumkin» dep éytsun.■

⁹ Emeldarlar xelqge shularni éytqandin kéyin ular xelqning aldida yétekchilik qilishqa qoshunlarga serdarlarni tiklisun.

¹⁰ Siler hujum qilishqa melum bir sheherge yéqinlashqininglarda awwal uninggha sülhi toghrisida söz qilinglar.

¹¹ Eger ular sülhini xalaymiz, dep jawab bérip öz derwazilirini silerge achsa, undaqta uningda turuwatqan hemme xelq silerge béqinip qulluq hasharda bolidu.

¹² Lékin siler bilen sülhi qilishqa unimay, belki siler bilen jeng qilmaqchi bolsa siler uni qor-shanglar.

¹³ Perwerdigar Xudayinglar uni qolunglarga tap-shurghanda uningdiki herbir erkeknı qilichlap öltürünglar;

¹⁴ lékin ayallar bilen baliliri, kala bilen she-herdiki hemme nersini, yeni barliq gheniyetni

özünqlargha olja qilip élinglar; Perwerdigar Xudayinglar öz dühmenliringlardin silerge élip bergen oljidin yep söyünisiler.

¹⁵ Silerdin yiraqta bolghan, *zémín'gha tewe bolmighan* ellerning sheherlirige shundaq qilinglar.

Qanaaniylar bilen jeng qilishtiki qanun

¹⁶ Lékin Perwerdigar Xudayinglar silerge miras qilip béridighan zémindiki ellerning sheherlirini bolsa, ularning ichidiki tiniqi bar héch nersini tirik qoymay, ■

¹⁷ belki Perwerdigar Xudayinglar silerge buyrughandek hittiylar bilen Amoriylar, Qanaaniylar bilen Perizziylar, Hiwiylar bilen Yebusiylarning hemmisini teltöküs yoqitishinglar kérek.

¹⁸ Bolmisa, ular öz ilahlirigha choqunushtiki hemme yirginchlik ishlerini silerge ögitip, Perwerdigar Xudayinglarga gunah qilidighan bolisiler.

¹⁹ Bir sheherni igilesh üçün uzun waqit jeng qilip qorshap turushqa toghra kelse, uning etrapidiki derexlerni palta bilen késip weyran qilmanglar; chünki ularning méwisini yésenglar bolidu. Shunga ularni kesmenglar; chünki daladiki derexler qorshiwélish kérek bolghan ademmi?

²⁰ Lékin siler méwilik derex emes dep bilgen derexlerni késip yoqitip, siler bilen soqushqan sheherni hujum qilip ghulitishqa shu derexlerdin istihkam-poteylarni yasisanglar bolidu.

■ **20:16** Chöl. 33:52; Qan. 7:1, 2

21

Éniqlanmighan qatilliq délosi toghrisida

¹ Eger Perwerdigar Xudayinglar silerge miras qilip igileshke bérédighan zéminda, dalada öltürülgen bir jeset tépilsa, emma uni öltürgen adem melum bolmisa,

² aqsaqalliringlar bilen soraqchi begliringlar chiqip ölük tépilghan yer bilen etrapidiki sheherlarning ariliqini ölchisun;

³ öltürülgüchining jesitige eng yéqin sheherning aqsaqalliri bolsa ishqa sélinmighan, boyuntoroqmu sélinmighan inek tépip kelsun;

⁴ shu sheherning aqsaqalliri inekni süyi toxtimay aqidighan, heydilip térimighan bir jilghigha élip béríp, shu jilghining özide inekning boynini sunduruwetsun;

⁵ shu chaghda Lawiyning ewladliri bolghan kahinlar ularning qéshigha kelsun; chünki Perwerdigar Xudayinglar ularni Özining aldida xizmette bolup, Perwerdigarning namida bextberiket tileshke tallighandur. Herbir dewa we herbir tayaq jazasi ularning sözi boyiche késilsun.

⁶ Öltürülgüchining jesitige eng yéqin sheherdiki aqsaqallarning hemmisi shu jilghigha kélip, boyni sundurulghan inekning üstide turup, qollirini yuyup

⁷ guwahliq béríp: «Qollirimiz bolsa bu qanni tökmidi, közlirimiz bu ishni körmidi;

⁸ ey Perwerdigar, Sen Özüng hörlük bedili tölep qutquzghan xelqing Israilni kechürgeysen we naheq aqqan qanning gunahini Israil xelqingge art-

mighaysen» – désun; shundaq qilib bu qan gunahigha kafaret keltürülgen bolidu.

⁹ Siler shundaq qilib Perwerdigarning neziride toghra bolghanni qilib naheq tökülgen qanning gunahini özünglardin chiqiriwetken bolisiler.

Xotunluqqa élin'ghan esir toghruluq qanun

¹⁰ Eger siler dühmenliringlar bilen jeng qilghili chiqqininglarda Perwerdigar Xudayinglar ularni qolunglarga bergech, ulardin esir alghan bol-sanglar,

¹¹ bu esirlerning arisida chirayliq bir ayalni körüp, könglüng uninggha chüshüp, uni emringge élishni xalisang,

¹² undaқта uni öyüngge élip barghin; u chéchini chüshürüp, tirnaqlirini yasap,

¹³ esirlikte kiygen kiyimlirini sélip, öyüngde olturup toluq bir ay ata-anisi üçhün matem totsun; andin sen uning qéshigha kirip uni özüngge ayal qilib uninggha er bolsang bolidu.

¹⁴ Kéyin, egerde könglüng uningdin söyünmise, u qeyerni xalisa, barghili qoyushung kérek; uni pulgha satmighin we uninggha dédektek muamile qilmighin, chünki sen uninggha yéqinliq qilib uyat qilghansen.

Balilar toghruluq qanun

¹⁵ Eger birsining ikki ayali bolup ularning birige amraqliq, yene birige öchlük qilghan bolsa we amraq we öch bolghan her ikkisidin oghul tughulghan bolsa, tunjisini öch ayalidin tapqan bolsa

¹⁶ unda qta u kishi oghullirigha barini miras üçün üleshtürüp bergen künide öch ayalining oghli, yeni uning tunji oghlining ornigha amraq ayalining oghlini tunji oghulluqqa qoyushqa bolmaydu.

¹⁷ U belki öch ayalining oghlini tunji oghlum dep étirap qilsun; chünki bu uning küch-quwwiti bar waqtidiki deslepki méwisidur; tunji oghluq hoquqi uningki bolghachqa, atisi barliq malmülüktin uninggha ikki ülüş miras bersun.■

¹⁸ Eger birsining bashbashtaq we itaetsiz oghli bolsa, u ne atisining sözige, ne anisining sözige qulaq salmay, hetta tayaq-terbiyimu kar qilmay, ularning gépini yenila anglimisa,

¹⁹ Uning ata-anisi uni tutup, sheherning derwazisigha élip béríp, sheherning aqsaqallirining qéshigha keltürsun; □

²⁰ ular sheherning aqsaqallirigha erz qilip: — «Bu oghlimiz bashbashtaqliq we itaetsizlik qilip, sözimizni anglimay yürüdu; u nepsi yaman, sharabxor bolup qaldi» dep éytsun.

²¹ Shuning bilen sheherning hemme xelqi bir bolup uni chalma-késeq qilip öltürsun. Siler bu yol bilen özünglardin rezillikni chiqiriwétisiler; pütkül Israil bu ishni anglap qorqidighan bolidu.

Jinayetchining jesiti

■ **21:17** Yar. 49:3; 1Tar. 5:1; Zeb. 78:51 □ **21:19** «... **uni tutup, sheherning derwazisigha ... sheherning aqsaqallirining qéshigha keltürsun**» — kona zamanlarda sheherning aqsaqalliri soraq-dewalar üstidin höküm chiqirish üçün sheher derwazisida olturatti.

²² Eger birsi ölüm jazasigha layiq gunah sadir qilip, öltürülgen bolsa we jesitini bir derexke ésip qoyghan bolsanglar,

²³ ölüki kéchiche derexte qalmisun; qandaqla bolmisun, siler derexke ésilghuchini shu künde kömwétinglar (chünki kimdekim *derexke* ésilghan bolsa, Xuda teripidin lenetke qaldurulghan kishi hésablinidu). Shundaq qilsanglar, Perwerdigar Xudayinglar silerge miras qilip bergen zéminni bulghimighan bolisiler.■

22

Yitken janiwarlar, kiyinish qatarliqlar toghru-luq belgilimiler

¹ Sen qérindishingning kalisi ya qoyi ézip ketkinini körseng, chatiqing bolmay yürme; qandaqla bolmisun, uni qérindishingning qéshigha yetküzüp ber. ■

² Egerde qérindishing sanga yéqin olturmisa we yaki igisini tonumisang, shu haywanni öz öyüngge élip kélip, qérindishing uni izdep kelgüche özüng saqlap andin uninggha tapshurup bergin.

³ Sen oxshashla uning yitken éshiki yaki kiyim-lirini shundaq qil; shundaqla qérindishingning herqandaq yitken nersisini tépiwalsang, unimu shundaq qilghin; sen özüngni bu ishtin qachurmighin.

⁴ Eger qérindishingning éshiki yaki kalisining yolda yiqilip chüshkinini körseng, sen bu

ehwaldin özüngni qachurmighin; qérindishinggha yardemlaship ulighini tartip turghuzghin.

⁵ Ayal kishi bolsa erlarning kiyimini kiymisun; shuninggha oxshashla er kishi ayal kishining kiyimini kiymisun; chünki kimki shundaq qilsa, Perwerdigar Xudayingning aldida yirginchlik bolidu.

⁶ Eger sen yolda kétiwétip, bir derexete yaki yerde baliliri yaki tuxumliri bolghan qushning uwisigha uchrisang, anisi tuxum yaki balilirini bésip yatqan bolsa, ana-balilirini biraqla almighin;

⁷ héch bolmighanda sen anisini qoyuwétip, balilirinila alsang bolidu; shundaq qilsang sanga yaxshi bolup uzun ömür körisen.

⁸ Yéngi bir öy salsang, ögzengge bir toasma tam yasighin; bolmisa birsi uningdin yiqilip chüshse, özüngge qan tökülüş gunahini keltürüşüng mumkin.

Sapliq toghrisidiki ishlar

⁹ Öz üzümzarliqinggha ikki xil uruq chachmighin; bolmisa térighiningning hemmisi we üzümzarliqing mehsulatliri bulghan'ghan hésablinidu. □ ■

□ **22:9 «Öz üzümzarliqinggha ikki xil uruq chachmighin»** — menisi (1) üzümzar ichide ikki xil ashliq térishqa bolmaydu; (2) üzümzar ichide, üzüm uruqliridin bashqa uruqlarni térishqa bolmaydu. Bizningche birinchi menisi toghridur («Law.» 19:19ni körüng). «bulghan'ghan hésablinidu» — bashqa birxil terjimisi: «muqeddeslikke musadire qilinidu» — démek, musadire qilinip Xudagha, yeni ibadexanidiki xizmette ishlitishke tapshurulushi kérek. Shühbisizki, bu ayettiki we 10-11-ayetlerdiki emrlarning hem emeliy paydisi bar hem rohiy jehettin köp köchme menisi bar. Oqurmenler özli Injildin shu köp köchme menilirini tapalaydu.

■ **22:9** Law. 19:19

10 Sen kala bilen éshékni birge qoshup yer heydimigin.

11 Yung we kanaptin ibaret ikki xil yiptin toqolghan kiyimni kiymigin.

12 Sen yépin'ghan tonungning töt burjikige pöpük qoyghin. ■

Er-xotunluqta sap dilliq bolush kérek

13 Eger biri xotun élip uninggha yéqinchiliq qilghandin kéyin uninggha öch bolup,

14 Uning yaman gépini qilip, uninggha betnam chaplap, erz qilip: «Men bu xotunni aldim, lékin uninggha yéqinchiliq qilsam uning qiz emeslikini bildim» dése,

15 undaqta qizning ata-anisi qizning pakliq ispatini élip sheher derwazisida olturghan sheherning aqsaqallirigha keltürsun,

16 andin qizning atisi aqsaqallargha söz qilip: «Men qizimni bu kishige xotunluqqa berdim, lékin u uninggha öch bolup qaldi;

17 we mana, u uning yaman gépini qilip, betnam chaplap erz qilip: «Qizingning qiz emeslikini bildim» deydu. Biraq mana qizimning pakliq ispatini!» dep, ispat rextni aqsaqallarning aldida yéyip qoysun.

18 U waqitta sheherning aqsaqalliri érinini tutup uninggha tayaq-terbiye bérip,

19 Israïldiki bir pak qizning yaman gépini qilip, uninggha betnam chapliding dep, yüz shekel kümüsh töletsun; andin ular pulni qizning atisigha bersun dep békitsun. Emma qiz bolsa shu kishining xotuni

bolup turiwérishi kérek; er pütün ömride uni qoyup berse bolmaydu.

²⁰ Lékin bu söz rast chiqip, qizning pakliq ispati bolmisa,

²¹ qizni atisining öyining derwazisi aldigha aparsun we atisining öyide buzuqluq qilip Israilning ichide shermendilik qilghanliqi üçün uning shehirining ademliri shu yerde uni chalma-késeq qilip öltürsun. Shundaq qilghinglarda siler özünglardin rezillikni chiqiriwétisiler.

²² Eger birsi éri bar xotun bilen zina qilip tutulup qalsa, zina qilishqan er-xotun ikkilisi öltürölsun. Shundaq qilghanda Israilning ichidin rezillikni chiqiriwétisiler.■

²³ Eger birsi sheherde biraw bilen wediliship qoyghan bir qizni uchritip, uning bilen bille bolsa,

²⁴ ikkilisini sheherning derwazisigha élip chiqip chalma-késeq qilip öltürünglar; qiz bolsa sheherde turup warqirimighini üçün, er bolsa bashqisining wedileshken qizi bilen yatqini üçün öltürölsun. Shundaq qilip, siler özünglardin rezillikni chiqiriwétisiler.

²⁵ Eger er kishi bashqisi bilen wedileshken qizni dalada uchritip, uni tutuwélip uning bilen yatsa, peqet qiz bilen yatqan er kishi öltürölsun.

²⁶ Qizgha bolsa, héchnéme qilmanglar, chünki qizning özide ölümge layiq héch gunah yoq. Bu ish bolsa birsi qoshnisigha hujum qilip uni öltürwetken'ge oxshash ishtur.

²⁷ Chünki u bashqisigha wedileshken qizni dalada tutuwalghanda, qiz towlighan bolsimu uni qutquzghudek kishi tépilmighan.

■ 22:22 Law. 20:10

28 Eger birsi birer er bilan wedileshmigen qizni tutuwélip, uning bilan yétip her ikkisi tutulsa,

29 qiz bilan yatqan adem qizgha yéqinchiliq qilib xar qilghini üçün qizning atisigha ellik shekel kümüsh bérishi kérek; andin qizni özige xotun qilib élishi kérek; u pütkül ömride uni qoyup berse bolmaydu.■

30 Héchkim atisining xotunini almasliqi kérek, atisining yotqinini achmasliqi kérek.□

23

Jamaetning sapliqi

1 Kimki soqulush yaki késilish tüpeylidin axta qiliwételgen bolsa, Perwerdigarning jamaitige kirmisun.□

2 Kimki haramdin tughulghan bolsa Perwerdigarning jamaitige kirelmes; oninchi ewladighiche mundaqlardin héchkim Perwerdigarning jamaitige kirmisun.

■ 22:29 Mis. 22:16 □ 22:30 «atisining xotuni» — ögey anisi yaki atisining toqili. «atisining yotqinini achmasliqi kérek» — démek, atisining toqili yaki ögey anisi bilan munasiwet ötküzse atisining nomusigha tegken bolup hésablinidu. □ 23:1 «Perwerdigarning jamaiti» — bu ibare: birinchidin muqeddes jay aldida bolsun yaki bashqa yerlerde bolsun ibadet sorunlirini, shundaqla Perwerdigar Israilgha tapshurghan héyt-bayramlarga qatnishish imtiyazini körsitidu; ikkinchidin, Israildiki toluq hoquqluq puqralar, yeni emeldar, aqsaqallar yaki soraqchi bolalaydighanlarni körsetse kérek. «...axta bolup qalghan bolsa Perwerdigarning ibadet jamaitige kirelmes» — qedimki zamanlarda butperesler öz butlirigha sadaqetlikini bildürüş üçün bezide öz jinsiy ezalirini késiwetetti.

³ Hécbir Ammoniy we ya hécbir Moabiy Perwerdigarning jamaitige kirmisun; oninchi ewladighiche ulardin héchkim Perwerdigarning jamaitige hergiz kirmisun. ■

⁴ Seweb shuki, siler Misirdin chiqqiniglarda ular aldinglarga yémeklik, su élip chiqmidi we silerge ziyankeshlik qilishqa silerni qarghisun dep, Aram-Naharaimdiki Pétorluq Béorning oghli Balaamni yallidi. □ ■

⁵ Lékin Perwerdigar Xudayinglar bolsa Balaamning sözini anglamay, belki siler üçhün qarghishni beriketke aylanduruwetti; chünki Perwerdigar Xudayinglar silerge muhebbet baghligan.

⁶ Siler hemme künliringlarda *Ammoniylar we Moabiylarning* aman-ésenliki we bextini hergiz istimenglar.

⁷ Lékin Édomiylar qérindishinglar bolghach, ulargha nepret bilen qarimanglar. Misirliqlarghimu nepret bilen qarimanglar, chünki siler ularning zéminida musapir bolup turghanidinglar.

⁸ Bularning üçinchi ewladidin tughulghan balilar Perwerdigarning ibadet jamaitige kirse bolidu.

Shexsiy taziliq

⁹ Düşmenliringge qarshi jengge chiqip chédir tik-seng, herxil napakliqtin éhtiyat qilghin.

¹⁰ Eger aranglarda kéchisi birsi chüshide Sheytan atlap napak bolghan bolsa, u chédirghadin chiqip

---

■ 23:3 Neh. 13:1 □ 23:4 «ular **aldinglarga yémeklik, su élip chiqmidi**» — ibraniy tilida «ular aldinglarga nan, su élip chiqmidi». ■ 23:4 Chöl. 22-24

ketsun; chédirgahqa udulla kirmisun; □

¹¹ kechqurun kirgende u sugha chüshüp, kün patqanda chédirgahga yénip kirsun.

¹² *Hajitinglar* üçün chédirgahning sirtida bir jayinglar bolsun; teretke shu yerge béringlar.

¹³ Saymanliring ichide bir gürjek bolsun; sen sirtta teretke oltursang, uning bilen örek kolap teritingni kömwet.

¹⁴ Chünki Perwerdigar Xudaying séni qutquzushqa, dühmenliringni aldinglarga tapshurushqa chédirgahing otturisida yürüdü; shunga séning chédirgahing pak bolsun. Bolmisa U séningkide birer paskiniliq körse sendin ayrilip kétishi mumkin.

Qullargha qandaq muamile qilish

¹⁵ Öz xojisidin qéchip yéninggha kelgen qulni öz xojisigha tutup bermigin.

¹⁶ U aranglarda siler bilen bille turup, qaysi shehning derwazisi ichide qaysi yerni tallisa, shu yerde tursun. Siler uninggha zulum qilmanglar.

¹⁷ Israilning qizlirining arisida héchbir pahishe bolmisun, Israilning oghullirining arisida héchbir pahishe hezilek bolmisun.

¹⁸ Bir qesemni beja keltürmek üçün Perwerdigar Xudayinglarning öyige pahishining pulini yaki hezilekning pulini keltürmigün; chünki bu ikkisi

---

□ **23:10 «Sheytan atlap»** — biz mushu sözni terjimimizde ishletkinimiz Sheytanning bu ishqa mes'ul ikenlikini körsetkinimiz yoq. Oqurmenler bu sözge tonush bolghanliqi üçün ishlettuq, xalas.

Perwerdigar Xudayingning aldida yirginchlik-tur.□

Ösüm we qesemler toghruluq

¹⁹ Siler öz qérindishinglardin ösüm almanglar; pulning ösümi bolsun, ashliqning ösümi bolsun yaki herqandaq ösüm alghudek bashqa nersining ösümünü alsanglar bolmaydu. ■

²⁰ Emma chetelliktin ösüm alsanglar bolidu, lékin qérindishinglardin héch ösüm almanglar. Shundaq qilsanglar Perwerdigar Xudayinglar siler uni igileshke kiridighan zéminda, qolliringlarning barliq emgikide silerge beriket béridu.

²¹ Sen Perwerdigar Xudaying aldida bir nersini atashqa qesem qilghan bolsang, uninggha emel qilishqa hayal qilma. Bolmisa, Perwerdigar Xudaying uni sendin telep qilghinida gunahkar bolisen. ■

²² Lékin eger sen bir nersini atashqa qesem qilmisang, u sanga héch gunah bolmaydu.

²³ Aghzingdin chiqqan'gha emel qilghin; Perwerdigar Xudayinggha qesem qilip atighiningni, yeni aghzingning sözi boyiche ixtiyariy hediengni sunushung kérek.

²⁴ Sen qoshnangning talliqigha kirseng xalighiningche yep toyun, emma qacha-quchanggha élip mangmighin.

²⁵ Qoshnangning pishqan ziraetlikige kirseng, qolung bilen ziraetning béshini üzüp alsang

□ **23:18** «hezilek» — ibraniy tilida «it». Ayette alahide közde tutulghini butpereslik yolida pahishe bolup ténini satquchilar.

■ **23:19** Mis. 22:25; Law. 25:36; Neh. 5:2-13; Luqa 6:34, 35

■ **23:21** Chöl. 30:3

bolidu; emma qoshnangning ziraetlirige orghaq salghuchi bolma.■

24

Talaq xéti bérish toghruluq

¹ Eger birsi bir ayalni emrige alghandin kéyin uningda birer set ishni bilip, uningdin söyünmise, undaqta u talaq xétini pütüp, uning qoligha bérishi kérek; andin uni öz öyidin chiqiriwetse bolidu. □ ■

² Ayal uning öyidin chiqqandin kéyin bashqa erge tegse bolidu.

³ Bu ikkinchi ermu uni yaman körüp, talaq xétini yézip qoligha bérip uni öz öyidin chiqiriwetse yaki uni alghan ikkinchi éri ölüp ketse

⁴ uni qoyup bergen awwalqi éri uni napak hésablap, ikkinchi qétim xotunluqqa almisun; chünki undaq qilsa, Perwerdigarning aldida yirginchlik ish bolidu. Sen Perwerdigar Xudaying sanga miras qilip béridighan zéminning üstige gunah yüklimigin.□

Rehimdilliq, maxaw késili we adalet toghruluq

■ 23:25 Mat. 12:1 □ 24:1 «birsi... **ayalida** birer set ishni bilip,...» – bu yerdiki «set (uyatliq) ish» zinani körsetmeydu; zina xorluq bolsa ölüm jazasi bériletti. Shunga «set ish» belkim ayalining bashqa erlerge qarap naz-kereshme qilishi, zina qilmay lékin bashqa birsi bilen birxil oynishini körsitishi mumkin.

■ 24:1 Mat. 5:31; 19:7; Mar. 10:4 □ 24:4 «...undaq **qilsa, Perwerdigarning aldida yirginchlik ish bolidu**» — némishqa bu ish «Perwerdigarning aldida yirginchlik ish bolidu»? Bu mesile toghruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz.

⁵ Eger birkim yéngidin xotun alghan bolsa uninggha ne jengge chiqish, ne bashqa birer ishqa buyrulmisun; u belki alghan xotunini xush qilish üchün bir yilghiche erkin-azad bolup öyide oltursun. ■

⁶ Héchkim yarghunchaq yaki tügmenning üsti téshini kapaletke almisan; chünki bu ish birsining hayatini kapaletke alghandek bolidu.

⁷ Eger birkim Israillardin bolghan qérindishining birini bulap kélip, uni quldek ishletse we yaki uni sétiwetse shu bulangchi öltürölsun; siler shundaq qilsanglar aranglardin rezillikni chiqiriwétisiler. ■

⁸ Pése-maxaw wabasi peyda bolsa, özünglarga pexes bolunglar, Lawiy kahinlarning silerge barliq körsetkinini qilinglar; men ulargha qandaq emr qilghan bolsam shuninggha köngül qoyup emel qilinglar. ■

⁹ Misirdin chiqqininglarda Perwerdigar Xudayinglarning yolda Meryemge qandaq qilghinini eske élinglar. □ ■

¹⁰ Eger sen öz burader-qoshnanggha qerz berseng, kapalet élish üchün öyige kirmigin;

¹¹ belki tashqirida turup tur; sanga qerzdar kishi özi sanga béridighan kapaletni tashqirigha élip chiqsun.

¹² Shu kishi yoqsul bolsa sen uningdin kapaletke alghan *kiyimni* yépinip uxlimighaysen; □

■ 24:5 Qan. 20:7 ■ 24:7 Mis. 21:16 ■ 24:8 Law. 13:2 □ 24:9 «... Perwerdigar Xudayinglarning yolda Meryemge qandaq qilghinini eske élinglar» — «Chöl.» 12:1-15ni körüng. ■ 24:9 Chöl. 12:10 □ 24:12 «sen uningdin kapaletke alghan kiyimni yépinip uxlimighaysen» — yaki «kechte uxlighiningda uningdin kapaletke alghan kiyimni yéningda qaldurmighin».

13 Héch bolmighanda sen belki kapaletni kün patqanda uninggha qayturup bergin; shundaq qilsang u öz tonini yépinip uxlighanda, sanga bextberiket tileydu. Shundaq qilsang bu ish sanga Perwerdigar Xudayingning aldida heqqaniyliq sanilidu. ■

14 Ajiz, namrat medikargha naheqliq qilma, meyli u qérindashliringlardin bolsun yaki yéza-sheherliringlarda turghan musapirlardin bolsun. ■

15 U namratliqtin öz heqqige intizar bolghachqa, u ishligen shu küni kün pétishtin burun heqqini choqum bergin; bolmisa, u séning toghrangda Perwerdigargha peryad kötüridu, bu ish gunah bolup béshinggha chüshidu.

16 Balilirining jinayiti üçün ata öltürülmisun, balilarmu atining jinayiti üçün öltürülmisun; belki jinayiti bar bolghan herbir kishi öz gunahi üçün ölüm jazasini tartsun. ■

17 Sen musapir yaki yétim toghrisidiki hökümni burmilima; tul ayalning kiyim-kécheklirinimu kapaletke alma, ■

18 belki özüngning Misirda qul bolup Perwerdigar Xudaying séni shu yerdin hör qilip qutquzup kelginini yadinggha keltürgin. Shunga men sanga buninggha emel qilghin dep buyruymen.

19 Sen étizliqingning hosulini yighqiningda bir bagh önchini untup qalghan bolsang, uni élip kélish üçün yénip barmighin; u önche musapir, yétim-yésir we tul xotun'gha tegsun. Shundaq qilghanda

■ 24:13 Mis. 22:26 ■ 24:14 Law. 19:13; Yaq. 5:4 ■ 24:16 2Pad. 14:6; 2Tar. 25:4; Yer. 31:30; Ez. 18:20 ■ 24:17 Mis. 22:21,22; Pend. 22:22; Yesh. 1:23; Yer. 5:28; 22:3; Ez. 22:29; Zek. 7:10

Perwerdigar Xudaying séning qolliringning barliq emgikini beriketleydu.■

²⁰ Zeytun derixingni qaqqiningdin kéyin shaxlirida qalghanlirini qayta qaqma; qalduqliri musapir, yétim-yésir we tul xotun'gha tegsun.

²¹ Üzümzarliqingning üzümlirini yighip bolghandin kéyin washang qilmighin. Qalduqliri musapir, yétim-yésir we tul xotun'gha tegsun.

²² Özüngning Misir zéminida qul bolghiningni yadinggha keltürgin; shunga men sanga buninggha emel qilghin dep buyruymen.

25

Her türlük qanun-belgilimiler

¹ Eger ikki kishi birnersini taliship qélip, höküm bérishni telep qilip sot aldigha kelse, undaqta so-raqchilar dewagha höküm chiqirip heqdarni heq, gunahi bar ademni gunahkar dep jakarlisun.

² Eger gunahkar adem derrige layiq bolsa, so-raqchi uni özining aldida yerge yatquzup, uning qilghan gunahigha layiq sanap derrilisun.

³ Lékin peqet qiriq derrila urulsun; shuningdin ziyade urulmisun, köp urulsa shu qérindishing göz aldingda kemsitilgen bolidu.■

⁴ Sen xaman tépiwatqan kalining aghzini bogh-mighin.■

⁵ Eger bir yerde turidighan qérindash aka-inilarning biri bala yüzi körmey ölüp ketse, ölgen

---

■ 24:19 Law. 19:9; 23:22 ■ 25:3 2Kor. 11:24 ■ 25:4 1Kor. 9:9; 1Tim. 5:18

kishining ayali yat bir kishige tegmisun; belki uning érinig birtughqan qérindishi uning qéshigha kirip uni xotunluqqa élip, birtughqan qérindashliq burchini ada qilsun; ■

⁶ ölgen qérindishining ismi Israildin öchürülmesliki üçhün ayalning tunji balisigha uning ismi qoyulsun.

⁷ Lékin eger bu kishi yenggisini élishni xalimisa, yenggisi *sheher* derwazisidiki aqsaqallarning qéshigha bérip: «Érimning birtughqan qérindishi öz qérindishining ismini Israilda qaldurushqa unimidi; u men üçhün birtughqan qérindashliq burchini ada qilishqa unimidi», dep éytsun. ■

⁸ Andin uning shehiridiki aqsaqallar uni chaqirtip uninggha nesihet qilsun; eger u: «Men uni xotunluqqa élishni xalimaymen», dep ching turuwalsa,

⁹ yenggisi aqsaqallarning köz aldida uning qéshigha bérip, uning putidin keshini saldurup, yüzige tökürüp: «Bir tughqan qérindishi üçhün aile qurushqa unimighan kishige shundaq qilinsun!» dep jakarlisun. ■

¹⁰ Shu kishining nami Israilning ichide: «Keshi sélin'ghuchining öyi» dep atalsun.

¹¹ Eger ikki adem bir-biri bilen urushup qalghinida birining ayali öz érige yardemliship érini urghuchining qolidin ajratmaqchi bolup, qolini uzitip urghuchining jan yérini tutuwalsa,

¹² undaқта sen uninggha héch rehim qilmay qolini késiwet. □

■ 25:5 Mat. 22:24; Mar. 12:19; Luqa 20:28 ■ 25:7 Rut 4:7

■ 25:9 Rut 4:5 □ 25:12 «sen **uninggha héch rehim qilmay...**»

— ibraniy tilida «közüng uni héch ayimay...».

13 Séning xaltangda chong-kichik ikki xil taraza téshi bolmisun.

14 Öyüngde chong-kichik ikki xil efah saqlima.□

15 Taraza téshing toptoghra, durus bolsun; efahingmu toptoghra, durus bolsun. Shundaq qilsang Perwerdigar Xudaying sanga béridighan zéminda ömrüng uzun bolidu.

16 Chünki kimki shundaq ishlar qilsa, kimki naheq ish qilsa, Xudaying Perwerdigarning aldida yirginchlik sanilidu.■

Amaleklerden kélidighan xeterni yoqitish

17 Misirdin chiqip kéliwatqininglarda Amaleklerning silerge néme qilghinini ésinglarda tutunglar; ■

18 ular Xudadin qorqmay, yolda silerge uchrup, siler hérip-charchap halinglar qalmighan chaghda, keyninglarda qalghan ajiz kishilerni urup yoqatmidimu? U Xudadin héch qorqmidi.

19 Shunga, Perwerdigar Xudaying mirasing bolsun dep sanga igileshke béridighan zéminda, Perwerdigar Xudaying etrapingdiki barliq düshmenliringdin amanliq berginide, Amaleklerning namini asmanning tégide eslenmigüdek derijide öchürüwet; bu ishni unutma.

26

□ 25:14 «efah» — ashliq-danlarning ölchem birliki, texminen 20 yaki 27 litr. ■ 25:16 Pend. 11:1 ■ 25:17 Mıs. 17:8

Méwe we bashqa mehsulatlardin «birinchi hosul»ni Xudagha atash

¹ Sen Perwerdigar Xudaying sanga miras qilib béridighan zémin'gha kirip uni özüngning qilib ig-ilep olturaqlashqanda,

² Perwerdigar Xudaying sanga béridighan zéminning hosulini alghanda, sen yerning deslepki pishqan méwisini élip, séwetke sélip Perwerdigar Xudaying Öz namini qoyushqa tallaydighan jaygha élip bérishing kérek; ■

³ andin shu waqittiki kahinning qéshigha keltürüp, uninggha: «Perwerdigar Özi bizge bérishke ata-bowilirimizgha qesem qilghan zémin'gha kirdim, bügün men Perwerdigar Xudayingning aldida shundaq bolghinigha guwahmen», dep éytisen.

⁴ Kahin séwetni qolungdin élip uni Perwerdigar Xudayingning qurban'gahining aldida qoyidu;

⁵ andin sen Perwerdigar Xudayingning aldida söz qilib mundaq deysen: — «Méning atam esli ghérib bir aramiy idi; Misirgha chüshüp olturaqlashti; ular shu yerde sani az musapir bolsimu, barghanséri köpiyip ulugh, küchlük, chong bir xelq boldi. □ ■

⁶ Lékin Misirliqlar bizge qattiq qolluq qilib, zulum sélip bizni éghir emgekke saldi.

⁷ Emma biz ata-bowilirimizning Xudasi Perwerdigargha peryad qiliwiduq, Perwerdigar awazimizni anglap biz tartiwatqan xarliq, japa we zu-

---

■ **26:2** Mis. 23:19; 34:26; Law. 2:14; 23:10; Chöl. 15:17 □ **26:5** «Méning atam esli ghérib...» — yaki «méning atam esli sergerdan» yaki «méning atam esli yoqap kétey dégen». ■ **26:5** Yar. 46:1

lumgha nezirini saldi.

⁸ Shuning bilan Perwerdigar küchlük qol we uzartqan bilek, dehshetler we möjizilik alametler we karametler bilan bizni Misirdin chiqirip

⁹ bizni bu yerge élip kélip bu zémin'gha, yeni süt bilen hesel éqip turidighan bir zémin'gha ige qildi!

¹⁰ Emdi mana, ey Perwerdigar, sen Manga bergen bu zéminning méwisining deslepki pishqinini séning qéshinggha ekeldim», deysen.

Shularni dep, séwetni Perwerdigar Xudayingning huzurida qoyup, Perwerdigar Xudayingning aldida sejde qilisen;

¹¹ shundaq qilip sen we öyüngdikiler Perwerdigar Xudayingning silerge ata qilghan hemme németliridin xush bolunglar; özüng, Lawiylar we aranglarda turidighan musapirlar qoshulup shadlininglar.

Üchinchi yildiki öshre

¹² Sen her üçinchi yilida, yeni ondin biri bolghan öshre yilida hemme hosulungning ondin birini öshre ayrip bolghandin kéyin, sen Lawiy bilen musapirgha, yétim-yésir, tul xotunlarga derwaziliringning ichide shulardin yep toyunsun dep bérisen; ■

¹³ we sen Perwerdigar Xudayingning aldida söz qilip shundaq deysen: «Men öyümdin *Xudagha* muqeddes qilin'ghan nersilerni ayrip élip chiqip, sen Manga tapilighan emr boyiche bularni Lawiy bilen musapirgha, yétim-yésir, tul xotunlarga

■ 26:12 Law. 27:30; Chöl. 18:24; Qan. 14:28, 29

berdim; men Séning emrliringning héchbirini ne buzmidim, ne héchqachan unutmim; ■

¹⁴ matem tutqanlirimda shulardin héchnémini yémidim, napak halette turup buningdin birnémini almidim; ölgen kishige atap buningdin héchnéme bermidim, belki Perwerdigar Xudayimning awazini anglap her ishta Sen manga emr qilghining boyiche qildim.

¹⁵ Emdi Sen muqeddes makaning bolghan asmanlardin nezer sélip Öz xelqing Israilni, shundaqla ata-bowilirimizgha qesem bilen qilghan wedeng boyiche, hesel bilen süt aqidighan, bizge bergen bu zéminni beriketligeysen».■

Xulase

¹⁶ Bügün Perwerdigar Xudaying bu belgilimilerge hem hükümlerge emel qilishqa emr qildi; pütün qelbing, pütün jéning bilen ularni tutup ulargha emel qil.

¹⁷ Sen bügün Perwerdigarni özüngning Xudaying bolushqa, shundaqla Uning yollirida méngishqa, Uning belgilimilirige, Uning emrlirige, Uning hükümlirige emel qilip Uning awazigha qulaq sélishqa qobul qilding; ■

¹⁸ we Perwerdigar bolsa bügün silerni Özining xas xelqi bolushqa, Uning barliq emrlirini tutushqa (U silerge wede qilghandek) silerni qobul qildi.■

¹⁹ Shundaq bolsa, U silerge izzet, nam-shöhret we shan-sherep bérip, Özi yaratqan barliq ellerdin

---

■ 26:13 Qan. 14:27 ■ 26:15 Yesh. 63:15 ■ 26:17 Yar. 17:7

■ 26:18 Mis. 19:5; Qan. 7:6; 14:2

silerni üstün qilidu. Buning bilen siler Uning éyqtinidek, Perwerdigar Xudayinglar üçün muqeddes bir xelq bolisiler.■

27

Shekemde yighilish – bext-beriket we lenetlik ishlar

¹ Musa we Israilning aqsaqalliri xelqge buyrup mundaq dédi: –

«Men бүгүн silerge tapilghan bu barliq emrni tutunglar.

² Iordan deryasidin ötüp Perwerdigar Xudayinglar silerge béridighan zémin'gha kirgen künde, siler chong-chong tashlarni tiklep ularni hak bilen aqartinglar; ■

³ andin ata-bowiliringlarning Xudasi Perwerdigar silerge wede qilghinidek, Perwerdigar Xudayinglar silerge béridighan, süt bilen hesel éqip turidighan zémin'gha kirishinglar üçün deryadin ötkininglerde, bu qanunning hemme sözlirini shu tashlarga pütüp qoyunglar.

⁴ Siler Iordan deryasidin ötüp, méning бүгünki emrim boyiche shu tashlarni Ébal téghida tiklep, ularni hak bilen aqartinglar.

⁵ Siler shu yerde Perwerdigar Xudayinglar üçün tömür eswab tegmigen tashlardin qurban'gah yasanglar; ■

⁶ Perwerdigar Xudayinglarning bu qurban'gahi yonulmighan, pütün tashlardin yasalsun; uning

üstide köydürme qurbanliqlarni Xudayinglar Perwerdigargha atap sununglar,

⁷ we shu yerde inaqliq qurbanliqlirininimu sununglar, ulardin yep Perwerdigar Xudayinglarning huzurida shadlininglar.

⁸ Siler shu tashlar üstige bu qanunning hemme sözlirini éniq pütüp qoyunglar».

⁹ Andin Musa bilen Lawiy kahinlar pütkül Israilgha söz qilip: «Ey Israil, shük turup anglanglar! Siler bugün Perwerdigar Xudayinglarning xelqi boldunglar.

¹⁰ Emdi Perwerdigar Xudayinglarning awazigha qulaq sélip, men bugün silerge tapilighan uning emrliri we belgilimilirige emel qilinglar» — déyishti.

¹¹ Shu küni Musa xelqge emr qilip mundaq dédi: —

¹² Siler Jordan deryasidin ötkendin keyin, bular, yeni Shiméon, Lawiy, Yehuda, Issakar, Yüsüp bilen Binyaminlar Gerizim téghining üstide turup, xelqge bext-beriket tilisun. ■

¹³ Bular, yeni Ruben, Gad, Ashir, Zebulun, Dan bilen Naftali Ébal téghining üstide lenet oqushqa tursun.

Ehdide körsitilgen lenetlik ishlar

¹⁴ U waqitta Lawiyler Israillarning hemmisige yuqiri awaz bilen: —

¹⁵ «Kimki hünerwenning qoli bilen birer oyma yaki quyma mebudni yasap chiqsa (Perwerdigar aldidada yirginchlik ishtur!), uni yoshurunche tiklep

qoysa lenetke qalsun» dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: — Amin! désun.□

¹⁶ «Kimki ata-anisini közge ilmisa lenetke qalsun» dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: — Amin! désun.

¹⁷ «Kimki qoshnisining pasil téshini yötkise lenetke qalsun», dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: — Amin! désun.

¹⁸ «Kimki bir korni yoldin azdursa lenetke qalsun» dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: — Amin! désun.

¹⁹ «Kimki musapir, yétim-yésir we tul xotun toghrisidiki hökümnü burmilisa, lenetke qalsun» dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: — Amin! désun.

²⁰ «Kimki atisining xotuni bilen yatsa, atisining yotqinini achqan bolghachqa lenetke qalsun» dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: Amin! — désun.□

²¹ «Kimki haywan bilen munasiwet qilsa lenetke qalsun» dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: Amin! — désun.

²² «Kimki atisining qizi yaki anisining qizi bolghan öz hemshirisi bilen yatsa lenetke qalsun» — dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: Amin! — désun.

²³ «Kimki qéynanisi bilen yatsa lenetke qalsun» dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben:

□ **27:15 «lenetke qalsun»** — mushu sözning mushu yerdiki asasiy uqumi xelqning lenitige qalghanliqi emes, belki «Xuda lenet qildi», «Xudaning jazasigha uchraydighan» dégen uqumni bildüridu.

□ **27:20 «atisining yotqinini achqan...»** — bu sözler toghruluq 22:30ni we izahatini körüng.

Amin! — désun.

²⁴ «Kimki qoshnisini paylap turup yoshurun öltürse lenetke qalsun» dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: — Amin! désun.

²⁵ «Kimki gunahsiz ademni öltürüp uning qéni üçhün heq alsa lenetke qalsun» dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: — Amin! désun.

²⁶ «Kimki bu qanunning sözlirige köngül bölmey, uninggha emel qilishqa ching turmisa, lenetke qalsun» dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: — Amin! désun. ■

28

Ehdining bext-beriketliri

¹ Eger sen Perwerdigar Xudayingning sözini anglap, Uning men bugün sanga tapshuridighan emrlirige emel qilishqa köngül bölseng, Xudaying Perwerdigar séni yer yüzidiki hemme ellerning üstige chong qilidu; ■

² Perwerdigar Xudayingning sözini anglisang bu hemme bext-beriketler sanga egiship üstünge chüshidu: —

³ Sen sheherde bext-beriketlik bolisen, sehradimu bext-beriketlik bolisen.

⁴ Baliyatqungning méwisi bilen yéringning méwisi, charpayliringning méwisi, yeni kalangning nésilliri we qoy padiliring tughqini bolsa, bext-beriketlik bolidu.

⁵ Séwiting bext-beriketlik bolidu, tengnengmu bext-beriketlik bolidu.

⁶ Sen kirsengmu bext-beriketlik bolisen, chiqsangmu bext-beriketlik bolisen.

⁷ Sanga qarshi chiqqan dūshmenliringni Perwerdigar aldingda meghlup qilidu; ular bir yol bilen sanga hujumgha kélip, yette yol bilen aldingdin qachidu.

⁸ Séning ambarliringda we qolung bilen qilidighan barliq ishliringda Perwerdigar üstüngge bext-beriket buyruydu; Perwerdigar Xudaying sanga béridighan zéminda U séni beriketleydu.

⁹ Eger sen Perwerdigar Xudayingning emrlirini tutup yollirida mangsang, Özi qesem bilen sanga wede qilghandek Perwerdigar séni tiklep Özige muqeddes bir xelq qilidu.

¹⁰ Shuning bilen yer yüzdiki hemme xelqler séning Perwerdigarning nami bilen atalghiningni körüp sendin qorqidu.

¹¹ Perwerdigar séni yashnitidu; sanga bérishke atabowiliringgha qesem bilen wede qilghan zéminda séni öz bediningning méwisi bilen charpayliringning méwisi we yéringning méwisini mol we berketlik qilidu.■

¹² Perwerdigar séning zémininggha öz waqtida yamghur bérıp qolliringning hemme ishlirini beriketlesh üçün öz xezinisi bolghan asmanni sanga achidu; özüng héch kimdin qerz almaysen, belki köp ellerge qerz bérisen.

¹³ Perwerdigar séni quyruq emes, bash qilidu; sen peqet üsti bolup, asti bolmaysen. Eger men silerge

bügün tapilighan Perwerdigar Xudayingning emrlirige qulaq sélip, ularni tutup emel qilsang,
 14 shundaqla men бүгүн silerge buyrugan hemme sözlerning héch biridin ong yaki solgha chetnep ketmiseng, bashqa ilahlargha egiship qulluqigha kirmiseng, shundaq bolidu.

Bext-beriketning lenetke aylinishi

15 Lékin shundaq boliduki, eger Perwerdigar Xudayingning awazigha qulaq salmay, men бүгүн silerge tapilighan uning barliq emrliri bilen belgilimilirini tutmisanglar hem ulargha emel qilmisanglar, bu lenetlerning hemmisi sanga egiship üstüngge chüshidu: —■

16 Sen sheherde lenetke qalisen, sehradimu lenetke qalisen.

17 Séwiting lenetke qalidu, tengnengmu lenetke qalidu.

18 Baliyatqungning méwisi, yéringning méwisi, kalangning nesilliri we qoy padiliringning tughqini lenetke qalidu.

19 Sen kirsengmu lenetke qalisen, chiqsangmu lenetke qalisen.

20 Séning Perwerdigarni tashlighan rezil qilmishliring üçün u sen yoq qilin'ghuche, tézdin halak qilin'ghuche, qolung qilghan barliq ishliringda séning üstüngge lenet, parakendilik we deshnem chüshüridu.

21 Perwerdigar sen igileshke kiridighan zémindin séni yoqatquche sanga waba chaplashturidu.

■ 28:15 Law. 26:14; Yigh. 2:17; Dan. 9:11,13; Mal. 2:2

22 Perwerdigar séni sil-waba késili, kékiz kékili, yallughluq kékili we bezgek kékilige gırıptar qılıp, qurghaqchılıq, chawırış apıtı we hal apıtıge muptıla qılıdu. Bu apıtler sen yoq qılın'ghuche séni qoghlaydu. □ ■

23 Béshingning üstıdıkı asman mıstek, ayıghingning astıdıkı yer tómuırdek bolıdu. ■

24 Perwerdigar séning zéminingda yaghıdıghan yamghurnı topa-chang we qum qılıdu; ular takı sen halak bolghuche asmandın üstüngge chüshıdu.

25 Perwerdigar Özi séni düshmenliringning aldıda meghlup qılıdu. Sen ulargha qarshı bır yol bilen bérip, ularning aldıdın yette yol bilen qachısen; yer yüzıdıkı hemme ellernı dekke-dükkıge salıdıghan obyekt bolup qalısiler.

26 Ölükliringlar asmandıkı barlıq uchar-qanatlar bilen yer yüzıdıkı haywanlargha yem bolıdu; ularnı heydıwétıdıghan héchkım chıqmaydu.

27 Perwerdigar séni Misırdıkı saqaymas yara-chaqılırı, chıqan-hürrekler, temretke, qıchıshqaq bilen urıdu. □ ■

28 Perwerdigar séni saranglıq, korluq we parak-endılık bilen urıdu.

29 Sen küpkündüzde kor kışhı qarangghuda temtıligendek temtılep yürısen, barlıq yollıring aqmaydu; sen kündın-kün'ge peqet zulım bilen bulangchılıqqa uchrıghuchı bolısen, séni

---

□ 28:22 «qurghaqchılıq» — yaki «qılıch». «chawırış apıtı» — yaki «qurghaq shamal». ■ 28:22 Law. 26:16 ■ 28:23 Law. 26:19 □ 28:27 «Misırdıkı saqaymas yara-chaqılırı...» — belkım Xuda İsraılını Misırdın qutquzghanda Misırılıqlargha chüshürgen yara-chaqılarnı körsıtışı mumkın («Mis.» 9:9-11nı körüng). ■ 28:27 Mis. 9:9

qutquzidighan héchkim chiqmaydu.

³⁰ Sen bir xotun bilen wedilehseng bashqa bir adem uning bilen yatidu; öyni salsang uningda olturalmaysen, tek tikken bolsang méwisini yéyelmeysen.

³¹ Kalang közliringning aldida soyulidu, lékin göshidin yéyelmeysen; qarap turup éshiking sendin bulap kétididu, sanga yénip kelmeydu. Qoyliring düshmenliringning qoligha chüshüp kétidu, ularni yandurup kélishke yademege héchkim chiqmaydu.

³² Oghul bilen qizliring bashqa bir elning qoligha chüshüp, közliring pütün kün ulargha telmürüş bilen charchaydu; lékin qolung ularni qutquzushqa amalsiz qalidu.

³³ Yéringning mehsulatliri bilen emgikingning barliq méwisini sen tonumaydighan bir el yep kétidu; sen barliq künliringde ézilip zulum tartisen;

³⁴ Közliring körgen ishlardin sen sarang bolup kétisen.

³⁵ Perwerdigar séni tapiningdin choqqangghiche, tizing bilen pachaq-putliringghiche saqaymas dehshetlik yara-chaqilar bilen uridu.

³⁶ Perwerdigar séni öz üstüngge tikligen padishahinggha qoshup özüng we ata-bowiliring tonumighan bir elge tutup béridu. Sen shu yerde turup yaghach we tashtin yasalghan bashqa ilahlargha choqunisen.

³⁷ Sen Perwerdigar séni élip baridighan hemme eller arisida wehime, söz-chöchek we tapanening obyékti bolup qalisen.

Bext-beriketning lenetke aylinishi – dawami

³⁸ Sen étizliqqa bérip köp uruq chachisen, lékin chéketkiler ularni yep kétip, uningdin az yighip kélisen.■

³⁹ Tallarni tikip perwish qilsangmu, ularni qurtlar yep kétip, ne méwisini yighalmaysen, ne sharab ichelmeysen.

⁴⁰ Zéminingning her yéride zeytun baghliring bolsimu, uning méyi bilen bediningni mesihlep mayliyalmaysen; chünki derexlerdiki méwiler pishmayla chüshüp kétidu.

⁴¹ Oghul we qiz perzent körsengmu, lékin ular yéningda turmaydu; chünki ular sürgün bolup kétidu.

⁴² Séning herbir derixing bilen yéringning barliq mehsulatirini chéketkiler özining qilidu.

⁴³ Aranglarda turuwatqan musapir sendin barghanséri üstün bolup, sen barghanséri töwen bolup qalisen.

⁴⁴ U sanga qerz bergüchi bolidu, emma sen uningha qerz bérelmeysen. U bash bolidu, sen quyruq bolisen.

⁴⁵ Sen Perwerdigar Xudayingning awazigha qulaq salmay, U sanga tapilighan emr we belgilimilerni tutmighining üçün bu lenetlarning hemmisi sen halak qilin'ghuche séni qoghlap yétip, üstüngge chüshidu.

⁴⁶ Bu lenetler özüng we neslingning üstige menggülük chüshidighan möjizilik alamet we karamet bolup qalidu.

⁴⁷ Sen kengrichilikte shadliq we köngül xushluqi bilen Perwerdigar Xudayingning qulluqida bolmighachqa,

---

■ 28:38 Mik. 6:15; Hag. 1:6

48 buning ornigha sen achliq we ussuzluq, yalingachliq we her nersining kemchilikide bolup Perwerdigar sanga qarshi ewetidighan dūshmenliringning qulluqida bolup qalisen; U séni halak qilghuche boynunggha tōmūr boyunturuqni salidu.

49 Perwerdigar yiraqtin, yeni yer yüzining chétidin sen tilini bilmeydighan, bürküttek shungghup kélidighan bir elni sanga qarshi ewetidu.

50 U elpazi esheddiy, qérilargha yüz-xatire qilmaydighan we yashlarga méhir körsetmeydighan bir el bolidu.

51 U sen halak bolghuche, charwiliringning nesli bilen yéringning mehsulatlirini yep kétidu; chünki u séni yoqitip bolmighuche sanga ne ashliq, ne yéngi sharab, ne zeytun méyi, ne kalangning mozayliri ne qoy padiliringning qoziliridin bir némini qoymaydu.

52 Sen tayan'ghan pütkül zéminingdiki hemme égiz, mehkem sépilliring örülüp chüshküche, u pütkül zéminingdiki barliq derwaziliring aldigha kélip, séni qorshivalidu; u Perwerdigar Xudaying sanga bergén zéminingning her yéridiki hemme derwaziliring aldigha kélip, séni qorshivalidu.

53 Shu waqitta dūshmenliringning qistap kélishliri bilen bolghan qamal-qistangning azab-oqubetliri ichide, Perwerdigar Xudaying sanga ata qilghan, öz téningning méwisi bolghan oghulliringning göshini we qizliringning göshini yeysen. ■

54 We shundaq boliduki, aranglardiki nazuk, intayin siliq-sipaye bir adem qérindishi, quchiqidiki

ayali, shundaqla téxi tirik baliliridin qizghinip, ulargha yaman közi bilen qaraydu;

⁵⁵ shunga, dūshmenliringning qamal-iskenjiside sen öz derwaziliring ichide qiynalghiningda héchnéme qalmighanliqi üçün, u özi yewatqan balilirining göshidin ularning héchqaysisigha azraqmu bermeydu.

⁵⁶⁻⁵⁷ Aranglardiki eslide nazuk we siliq-sipaye bolghan, siliq-sipayiliki we nazukluqidin puti bilen yerge desseshnimu xalimaydighan ayal quchiqidiki éri, oghul-qiz perzentliridin qizghinip, ulargha yaman közi bilen qaraydu; chünki dūshmenliringning qamal-iskenjisi bilen sen öz derwaziliring ichide qiynalghiningda héchnerse qalmighachqa, u öz puti ariliqidin chiqqan bala hemrahi bilen özi tughqan balilirini yoshurunche yeydu.

Xudaning ehdisidin chiqishning aqiwiti

⁵⁸ Sen bu kitabta pütülgen bu qanunning barliq sözlirige emel qilishqa köngül bölmiseng, Perwerdigar Xudayingning ulugh we heywetlik namidin qorqmisang,

⁵⁹ Perwerdigar séning üstüngge chūshüridighan wabalar hem neslingning üstige chūshüridighan wabalarni ajayib qilidu; U dehshetlik, uzaqqa sozulidighan wabalarni we éghir, uzaqqa sozulidighan késellerni üstüngge we neslingge chūshüridu;

⁶⁰ Perwerdigar sen qorqidighan, Misirdiki barliq késellerni üstüngge chūshürüp, sanga chaplash-turidu.

61 Shuningdek bu qanuniy kitabda pütülmigen hemme késel we hemme wabanimu Perwerdigar taki sen halak bolghuche üstüngge chüshüridu.

62 Shuning bilen eslide asmandiki yultuzlardek nurghun bolsanglarmu, emdilikte az bir türküm kishiler bolup qalisiler; chünki siler Perwerdigar Xudayinglarning awazigha qulaq salmidinglar.

63 We shundaq boliduki, Perwerdigar ilgiri silerge yaxshiliq qilip, silerni awutqinidin söyün'gendek, U emdi silerni yoqitip halak qilidighinidin söyünüdu; shuning bilen siler igileshke kiridighan zémindin yulup tashlinisiler. ■

64 Perwerdigar silerni yer yüzining bu chétidin u chétigiche bolghan hemme ellerning arisigha tarqitidu; siler özünglar yaki ata-bowiliringlar tonumighan yaghach bilen tashtin yasalghan ilahlarning qulluqida bolisiler; ■

65 Siler u ellerning arisida ne aram tapalmaysiler, ne tapininglar tirep turghudek héch mezmüt jay bolmaydu; Perwerdigar belki shu yerde silerning könglünglarni ghuwalashturup titritip, közünglarni qaranghulashturup jéninglarni solashturidu.

66 Siler qarap turup jéninglar qilda ésiqliqtek turidu; siler kéche-kündüz dekke-dükkide bolup jénimdin ayrilip qalarmenmu? – dep qorqisiler;

67 könglüngni basqan wehime we parakendichilik we közliring körgen körünüşler tüpeylidin etigini: «Kashki kech bolsidi!», kechte bolsa: «Kashki etigen bolsidi!» deysen.

68 Perwerdigar silerge wede qilip: «Siler bu yolni ikkinchi yene körmeysiler» dégen shu yol bilen

silerni kémige chüshürüp Misirgha yanduridu. Siler shu yerde düshmenliringlarga qul-dédek bolushqa özünqlarni satisiler, lékin silerni alghili adem chiqmaydu.

29

Musa peyghember xelqqe söz qilidu – eslesh we jékilesh

¹ Töwendikiler Perwerdigar Israillar bilen ehde baghlash üçün Moab zéminida Musagha tapilghan sözlerdur. Bu ehde Perwerdigar ular bilen Horebde qilghan ehdidin bashqa bir ehde idi.

² Musa pütkül Israilni chaqirip ulargha mundaq dédi:

«Siler Perwerdigarning Misir zéminida Pirewn'ge, uning barliq xizmetkarliri we zéminning hemme yéride köz aldinglarda néme ish qilghinini kördünglar, ■

³ yeni shu chong apetler bilen ulugh möjizilik alamet we karametlerni öz közünglar bilen kördünglar. ■

⁴ Lékin Perwerdigar silerge бүгүн'giche chüshen'güdek köngül, körgüdek köz we anglighudek qulaq bermidi.

⁵ Men qiriq yil silerni bayawanda yéteklep yürdüm; shu waqitlarda üstünglardiki kiyimliringlar konirimidi, putunglardiki keshinglarmu konirap ketmidi.

⁶ Xuda Özining silerning Perwerdigar Xudayinglar ikenlikini bilsun dep, silerge yéyishke nan,

ichishke sharab yoki küchlük ichimlik nésip qilmidi.

⁷ Siler bu jaygha yétip kelgininglarda Heshbonning padishahi Sihon bilen Bashanning padishahi Og biz bilen jeng qilghili chiqti; emma biz ularni urup meghlup qilduq; ■

⁸ biz ularning zéminlirini élip Rubenler bilen Gadlar we Manassehning yérim qebilisige miras qilip berduk. ■

⁹ Emdi siler hemme ishliringlarda rawaj tépish üçhün bu ehding sözlirini tutup, ulargha emel qilinglar.

¹⁰ Bügün hemminglar — kebile bashliqliringlar, aqsqalliringlar, emeldarliringlar, shuningdek Israilning hemme erliri,

¹¹ kichik baliliringlar, ayalliringlar, chédirgahinglarda turuwatqan musapirlar, shundaqla otun kesküchiliringlar we su toshughuchiliringlarmu, hemminglar Perwerdigarning aldida hazir turuwatisiler;

¹² meqset shuki, Perwerdigar Xudayinglarning ehdisige, yeni Perwerdigar Xudayinglar bügün silerge bergen qesimi bilen baghligan ehdigé daxil bolushunglar üçhündür,

¹³ We shuning bilen teng U silerni bügün Özige xas bir xelq qilip silerge wede qilghinidek, ata-bowiliringlargha, yeni Ibrahim, Ishaq we Yaqupqa qilghan qesimi boyiche özi silerge Xuda bolushtur. ■

¹⁴ Lékin men bu ehde we qesemni yalghuz siler bilenla emes,

■ 29:7 Chöl. 21:24,33; Qan. 2:32; 3:1 ■ 29:8 Chöl. 32:33; Qan. 3:12; Ye. 13:8 ■ 29:13 Yar. 17:7

15 belki b $\ddot{u}$ g $\ddot{u}$ n biz bilen bu yerde Perwerdigar Xudayimizning aldida turuwatqanlar, shundaqla b $\ddot{u}$ g $\ddot{u}$ n bu yerde biz bilen birge bolmighan kishilerning hemmisi bilenmu t $\ddot{u}$ z $\ddot{u}$ shimen. □

16 (ch $\ddot{u}$ nki siler bizning Misir z $\acute{e}$ minida qandaq turghanliqimiz we sepirimizde ellerning otturisidin qandaq $\ddot{o}$ t $\ddot{u}$ p kelginimizni obdan bilisiler;

17 Siler ularning arisidiki yirginchlik nersilerni, ularning arisidiki yaghach, tash, altun we k $\ddot{u}$ m $\ddot{u}$ shtin yasalghan butlarni k $\ddot{o}$ rd $\ddot{u}$ nglar).

18 Ehdining meqsiti bolsa, silerning aranglardiki herbir er, herbir ayal, herbir aile we herbir qebililiringlardin b $\ddot{u}$ g $\ddot{u}$ n k $\ddot{o}$ ngli Perwerdigar Xudayimizdin y $\acute{e}$ nip, shu ellerning ilahlirining qulluqigha kirip k $\acute{e}$ tidighan h $\acute{e}$ ch kishi bolmisun, shundaqla aranglarda $\ddot{o}$ t s $\ddot{u}$ yi we emen chiqiridighan yiltiz peyda bolup qalmisun $\ddot{u}$ ch $\ddot{u}$ ndur. ■

19 Derweqe shundaq boliduki, shu lenet s $\ddot{o}$ zlrini anglighanda $\ddot{o}$ z k $\ddot{o}$ nglide $\ddot{o}$ z- $\ddot{o}$ zini bext-beriketlik sanap: «Men qanche bashbashtaqliq bilen mangsammu, t $\acute{i}$ nch-amanliqta turiw $\acute{e}$ rimen», d $\acute{e}$ g $\ddot{u}$ chi shundaq bir kishi bolidu; netijide, nem yermu changqaq yerge oxshashla weyran qilinidu. □

20 Perwerdigar mundaq kishini epu qilmaydu,

□ **29:15** «L $\acute{e}$ kin men bu ehde... kishilerning hemmisi bilenmu t $\ddot{u}$ z $\ddot{u}$ shimen» — mushu s $\ddot{o}$ zlerde (14-15-ayette) «men» d $\acute{e}$ gen s $\ddot{o}$ zlig $\ddot{u}$ chi Musa peyghember bolsa k $\acute{e}$ rek. ■ **29:18** Ros. 8:23; lbr. 12:15

□ **29:19** «nem yermu changqaq yerge oxshashla weyran qilinidu» — yaki «mest kishi ussuz kishige qoshulup yoqitilidu». Bashqa birnechche xil terjimilirimu uchrishi mumkin. L $\acute{e}$ kin umumiy menisi sh $\ddot{u}$ bhisizki, hemme adem apetke uchrup yoqitilidu.

belki Perwerdigarning ghezipi bilan otluq qehri tütündek shu kishige chüshidu; bu kitabta pütülgen hemme lenetler uning béshigha chüshidu; Perwerdigar uning ismini asmanning tégidin öchüridu.

²¹ Perwerdigar bu qanun kitabida pütülgen ehding hemme lenetliri boyiche Israilning barliq qebililiridin uni ayrip chiqip, apetke muptila qilidu.

²² Kelgüsi dewr bolsa, yeni silerdin keyin chiqidighan baliliringlar we shundaqla yiraq yurttin kelgen musapirlar Perwerdigar shu zéminning üstige ewetken balayi'apetler bilen késellerni köridu;

²³ Perwerdigar ghezipi we qehri bilen weyran qilghan Sodom, Gomorra, Admah we Zeboimlarning weyranchiliqidek zéminning hemme yeri günggürtlishop, shorliship, köyüp ketkinini, tériqchiliqmu, hosulmu bolmighinini, ot-chöpmu ünmiginini köridu;

²⁴ buni körgenler, hetta hemme el-yurt: «Némishqa Perwerdigar bu zémin'gha mundaq qilghandu? Némishqa Uning ghezipi shunche qattiq, esheddiy bolghandu?» dep soraydu; ■

²⁵ andin ulargha jawab bérilip: «Ular atabowilirining Xudasi Perwerdigarning ularni Misir zéminidin qutquzup chiqarghinida ular bilen békitken ehdingni tashlap,

²⁶ bérip ularning nésiwisi bolmighan, özimu tonumighan ilahlarning qulluqigha kirip, ulargha choqun'ghini üçün shundaq boldi.

²⁷ Mana bu sewebtin Perwerdigarning ghezipi bu zémin'gha tutiship, bu kitabta pütülgen hemme lenetni uning üstige keltürdi.

■ 29:24 Yer. 22:8

28 Shuning uchün Perwerdigar ghezep, achchiq we zor qehr bilen ularni yurtidin yulup, bashqa bir yurtqa tashlidi» — déyilidu.

29 Herbir yoshurun sirlar bolsa Perwerdigar Xudayimizningkidur; lékin herqandaq ashkarilan'ghan wehiyler bolsa bu qanunning sözlirige emel qilishimiz uchün ebedgiche biz we balilirimizningkidur.

30

1 We shundaq boliduki, bu barliq ishlar, yeni men séning aldingda qoyghan bu beriket bilen lenet béshinggha chüshkinide, Perwerdigar Xudaying séni heydiwetken ellerning arisida turup bularni ésingge élip köngül bölüp,

2 özüng we baliliring Perwerdigar Xudayingning yénigha yénip Uning awazigha qulaq sélip, men bügün sanga emr qilghan barliq ishlargha pütün qelbing we pütün jéning bilen itaet qilsang,

3 shu chaghda Perwerdigar Xudaying séni sürgünlüktin qayturup, sanga ichini aghritip, Perwerdigar Xudaying Özi heydiwetken ellerdin yighip kélidu. ■

4 Gerche aranglardin hetta asmanlarning chétigichimu heydilip ketkenler bolsimu, Perwerdigar Xudaying séni shu yerdin yighip jem qilip kélidu. ■

5 Perwerdigar Xudaying séni ata-bowiliringning teweliki bolghan zémin'gha keltüridu we sen

uni igileysen; U sanga yaxshiliq qilip ata-bowiliringning sanidin ziyade köp qilidu;

⁶ Perwerdigar Xudayingni pütün qelbing, pütün jéning bilen söyüşke Perwerdigar Xudaying qelbingni we nesilliringning qelbini xetne qilidu; shuning bilen siler hayat yashaysiler. ■

⁷ Shundaqla Perwerdigar Xudayinglar bu hemme lenetlerni düshmenliringlarning üstige, silerge nepretlinidighanlarning üstige, silerge ziyankeshlik qilghanlarning üstige chüshüridu.

⁸ Siler bolsanglar yénip kélip Perwerdigar Xudayinglarning awazigha qulaq sélip, men бүgün silerge tapilighan hemme emrlirige emel qilisiler.

⁹ Shundaq qilsanglar, Perwerdigar Xudayinglar qolliringlarning hemme ishida, bedininglarning méwisini, charpay malliringlarning méwisini we yéringning méwisinimu awutup silerni zor yashnitidu. Chünki Perwerdigar silerning ata-bowiliringlarga yaxshiliq qilishtin söyün'gendek, silerge yaxshiliq qilishtin söyünidu. ■

¹⁰ Siler Perwerdigar Xudayinglarning awazigha qulaq sélip, bu qanun kitabida pütülgen emrler bilen belgilimilerni tutup, pütün qelbinglar, pütün jéninglar bilen Perwerdigar Xudayinglarning teripige burulsanglarla, shundaq bolidu.

¹¹ Chünki men бүgün sanga tapilighan bu emr sen üçün karamet ish emes yaki sendin yiraqmu emes. □

■ **30:6** Yer. 32:39; Ez. 11:19; 36:26 ■ **30:9** Qan. 28:11 □ **30:11** «bu emr sen üçün karamet ish emes» — bu ayettiki «karamet» dégen söz adette peqet Xudala qilidighan ishni yaki Xudaning süpitini körsitidu.

12 Bu emr asmanning üstide emes, séning: «Bizning uninggha emel qilmiqimiz üçün kim asman'gha chiqip uni élip chüshüp bizge anglitidu?» déyishingning hajiti bolmaydu.■

13 We shuningdek bu emr déngizning u teripidimu emestur, séning: «Bizning uninggha emel qilmiqimiz üçün kim déngizdin ötüp, uni élip kélip bizge anglitidu» déyishingning hajiti bolmaydu.

14 Chünki bu söz bolsa uninggha emel qilmiqing üçün sanga bek yéqin, yeni aghzingda we könglüngde bardur.□

15 Mana, men bugün aldinglarda hayat bilen yaxshiliq, ölüm bilen yamanliqni qoydum;

16 chünki özüm sanga höküm bérip: — Siler Perwerdigar Xudayinglarni söyüp, Uning yollirida méngip, emrliri, belgilimiliri hem hökümlirige emel qilinglar, dep bugün silerge tapilidim; shundaq qilsanglar siler yashap awup, uni igileshke kiridighan zémin'gha barghininglarda Perwerdigar Xudayinglar silerni beriketleydu.

17 Lékin eger könglüngni tetür qilip, qulaq salmay azdurulup, bashqa ilahlargha bash urup choqun'ghili tursang,

18 men shuni bugün silerge agahlandurup éytip qoyayki, siler halak bolmay qalmaysiler; siler uni igileshke Iordan deryasidin ötüp baridighan zémin'gha kirgininglarda uzun ömür körelmeysiler.

19 Men bugün hayat bilen ölümni, beriket bilen lenetni aldingda qoyghinimgha asman bilen zéminni üstüngge guwah bolushqa chaqirimen;

■ 30:12 Rim. 10:6-8 □ 30:14 «... bu söz ... sanga bek yéqin, yeni aghzingda we könglüngde bardur» — «Rim.» 10:6-10ni körüng.

emdi özüng we nesling yashay désenglar, hayatni talliwal; ■

²⁰ Perwerdigar Xudayingni söyüp, Uning awazigha qulaq sélip, Uninggha baghlan'ghin; chünki U Özi séning hayating we ömrüngning uzunluqidur; chünki shundaq qilsang Perwerdigar ata-bowiliring bolghan Ibrahim, Ishaq we Yaqupqa: «Men silerge uni bérimen» dep qesem qilip wede qilghan zéminda turisen».□

31

Yeshua Musagha orun basar qilip békitilidu

¹ Andin Musa béríp hemme Israilgha söz qildi;

² u mundaq dédi: «Men bügün bir yüz yigirme yashqa kirdim; emdi silerge serdar yaki bashlighuchi bolalmaymen. Perwerdigar manga: Sen bu Iordan deryasidin ötmeysen, dégenidi.□ ■

³ Lékin Perwerdigar Xudayinglar Özi silerni yéteklep *deryadin* ötüp, bu ellerni aldinglarda weyran qilidu; shuning bilen ularning mal-mülkini igileysiler; Perwerdigarning éytqinidek, Yeshua silerning aldinglarda bashlap *deryadin* ötidu. ■

■ **30:19** Qan. 4:26 □ **30:20** «...chünki U Özi séning hayating we ömrüngning uzunluqidu;» — mushu yerde «U Özi» dégenning bashqa birxil chüshenchisi «bu ish» (yeni, Xudaning emrlirini tutush). □ **31:2** «silerge serdar yaki bashlighuchi bolalmaymen» — mushu yerde ibraniy tilida «silerning aldinglarda chiqip-kirip yürelmeymen» dégen sözler bilen ipadilinidu. ■ **31:2** Chöl. 27:12; Qan. 3:26 ■ **31:3** Chöl. 27:18

⁴ Perwerdigar Sihon bilan Og dégen ikki Amoriy padishahi we ularning zéminini halak qilghandek, u bu ellergimu shundaq qilidu. ■

⁵ Emma Perwerdigar ularni qolunglarga tapshurghinida, men silerge tapilighan pütkül emr boyiche ulargha muamile qilisiler. ■

⁶ Jür'etlik we qeyser bolunglar, ularning aldida titrimenglar, ulardin héch qorqmanglar; chünki siler bilen birge barghuchi Perwerdigar Xudayinglar Özidur; U silerdin waz kechmeydu, silerni hergiz tashliwetmeydu!» ■

⁷ Andin Musa Yeshuani chaqirip pütkül Israilning köz aldida uninggha söz qilip: «Sen jür'etlik we qeyser bolghin; chünki bu xelq Perwerdigar ularning ata-bowilirigha qesem qilip bérishke wede qilghan zémin'gha kirgende sen ular bilen bille bérishing kérek; sen ulargha uni igilitip miras qildurisen.

⁸ Mana, séning aldingda mangghuchi Perwerdigar Özidur; U sen bilen bille bolup sendin waz kechmeydu, séni hergiz tashliwetmeydu! Sen qorqmighin, parakende bolma!» — dédi. ■

Musaning ehdiname yézip tapshurushi

⁹ Musa bu qanunni yézip bolup, uni Perwerdigarning ehde sanduqini kötüridighan Lawiyning ewladi bolghan kahinlar bilen Israilning barliq aqsaqallirigha tapshurup berdi.

¹⁰ Musa ulargha mundaq buyrudi: —

■ 31:4 Chöl. 21:24,33 ■ 31:5 Qan. 7:1, 2 ■ 31:6 Ye. 1:5; Ibr. 13:5 ■ 31:8 Ye. 1:9

«Her yette yilning axirqi yilida, yeni azadliq yili dep békitilgen waqitta, «kepiler héyti» bashlan'ghanda,

11 Israilning hemmisi kélip Perwerdigar Xudayingning huzurida jem bolush üçün u tallaydighan jaygha yighilghanda, uni anglisun dep pütkül Israilning aldida bu qanunni oqup bérisen.

12 Shuning üçün *shu chaghda* barliq xelqni, er bolsun, ayal bolsun, bala bolsun, qowuqliringning ichide turuwatqan musapir bolsun, ularning hemmisi anglap, öginip, Perwerdigar Xudayinglardin qorqup, bu qanunning barliq sözlirini tutup uninggha emel qilsun, dep ularni yighqin.

13 Shundaq bolsa, ularning bu qanunni tonumighan balilirimu uni anglap öginip, siler igileshke Iordan deryasidin ötüp baridighan zéminda yashighan barliq künliride Perwerdigar Xudayinglardin qorqidighan bolidu».

Musa Yeshuagha öz wezipisi toghruluq buyruydu

14 Andin Perwerdigar Musagha söz qilip: «Mana séning ölidighan waqting yéqinliship qaldi. Emdi Yeshuani chaqirghin, ikkinglar jamaet chédirigha béríp shu yerde hazir bolunglar. Men uninggha weziye tapshurimen» dédi.

■ **31:11** Ezra 10:8; Neh. 8:1,2,3,8   □ **31:12** «... **qowuqliringning ichide turuwatqan musapir**» — démek, «siler bilen bille turuwatqan musapir». «Siler bilen bille turuwatqan» ibraniiy tilida adette «qowuqliringlar ichide turuwatqan» dégen sözler bilen ipadilinidu.

Shuning bilan Musa bilan Yeshua ikkisi bérip, jamaet chédirida hazir boldi.

¹⁵ Perwerdigar bulut tüwrükining ichide köründi; bulut tüwrüki chédirning derwazisining üstide toxtidi.

¹⁶ Perwerdigar Musagha mundaq dédi: «Mana, sen ata-bowiliringning qéshida uxlash aldida turisen; andin bu xelq qozghilip, baridighan zémindiki yat ilahlargha egiship buzuqchiliq qilip, Méni tashlap, Men ular bilan baghligan ehдини buzidu. □

¹⁷ Shu waqitta Méning ghezirim ulargha tutiship, Men ularnimu tashlap, ulardin yüzümni yoshurimen. Ular yutuwétididu, köp balayi'apet we külpetler béshigha chüshidu we ular shu waqitta: «Shübhisizki, Xudayimiz arimizda bolmighini üçün, bu balalar béshimizgha chüshti» — deydu. □

¹⁸ Lékin Men ularning bashqa ilahlargha mayil bolup egiship, qilghan hemme rezillikliri üçün shu küni yüzümni pütünley yoshurimen.

¹⁹ Emdi siler özünglar üçün bu ghezelnı pütüp, uni Israillargha ögitinglar; bu ghezelnıng kéyin Israillarning eyibige Men üçün guwahchi bolushi üçün uni ularning aghzigha salghin.

²⁰ Chünki Men ularni Men ata-bowilirigha qesem bilen wede qilghan, süt bilen hesel éqip turidighan yurtqa kirgüzimen; andin ular yep toyup, semrigende bashqa ilahlargha egiship, ularning qul-

---

□ **31:16** «buzuqchiliq qilish» — mushu yerde Xudagha wapasizliq yaki asiqliq qilishni bildüridu. Qanaandiki eller arisida «buzuqchiliq» rohiy jehette bolupla qalmay, jismany jehettimu butpereslikke munasiwetlik jinsiy buzuqchiliq mewjut idi. □ **31:17** «shu waqitta» — ibraniy tilida «shu küni».

luqigha kiridu we Méni közge ilmay ehdemni buzidu.

²¹ Emma shundaq boliduki, köp balayi'apetler bilen külpetler ularning béshigha chüshkinide, bu ghezel ularni eyiblep guwah béridu; chünki bu ghezel ularning ewladlirining aghzida untulmaydu. Chünki Men ularni ulargha qesem bilen wede qilghan zémin'gha téxi kirgüzmeyla ularning néme xiyal qiliwatqinini obdan bilimen».

²² Shularni dep, Musa shu küni bu ghezelni yézip, Israillargha ögetti.

²³ Andin *Perwerdigar* Nunning oghli Yeshuagha: «Jür'etlik we qeyser bolghin, chünki sen Men Israillargha qesem bilen wede qilghan zémin'gha ularni bashlap kirisen we Men sen bilen bille bolimen» dep emr qildi. ■

²⁴ Musa bu qanunning sözlirini bir kitabqa pütünley yézip bolghandin kéyin

²⁵ u *Perwerdigar*ning ehde sanduqini kötürüp mangghan Lawiylargha buyrup mundaq dédi:

²⁶ — Bu qanun kitabini silerning eyibinglerge guwahchi bolup turushi üçün *Perwerdigar* Xudayinglarning ehde sanduqining yénigha qoyunglar. ■

²⁷ Chünki men silerning asiy we boynunglar qattiq ikenlikinglarni bilimen. Mana, men téxi aranglarda tirik tursam *Perwerdigar*gha asiyliq qilip keldinglar; ölümümdin kéyin siler téximu shundaq qilisiler!

²⁸ Men ularning qulaqlirigha bu sözlerning hemmisini anglitishim üçün, shundaqla yer bilen

asmanni ularning eyibige guwahchi bolushqa chaqirishim uchün emdi méning aldimgha qebililiringlarning hemme aqsaqalliri we emeldarlarini yighinglar.

²⁹ Chünki ölümümdin kéyin silerning tüptin buzulup, men silerge emr qilghan yoldin chetnep kétidighininglarni bilimen. Shuning bilen künlerning axirida külpetler béshinglarga chüshidu; chünki siler Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qilip, qolliringlarning ishliri bilen uning ghezipini qozghaysiler».□

³⁰ Andin Musa Israillarning pütkül jamaiti aldida bu ghezelnig tékistini bashtin-axirghiche oqup berdi: —□

32

Ehde shertlirige guwahchilarni chaqirish – Musaning ghezili

¹ «Qulaq sélinglar, ey asmanlar, men sözley; Aghzimning sözlirini angla, i yer-zémin!

² Telimim bolsa yamghurdek yaghidu,

Sözlirim shebnemdek tamidu,

Yumran ot-chöp üstige chüshken sim-sim yamghurdek,

Kökzarliqning üstige chüshken xasiyetlik yamghurdek bolidu.

³ Chünki men Perwerdigarning namini bayan qilimen;

□ **31:29** «künlerning **axirida**» — axirqi zamanni körsetse kérek.

□ **31:30** «**pütkül jamaiti aldida**» — ibraniy tilida «...pütkül jamaitining qulaqliri ichige....».

Emdi Xudayimizni ulugh dep jakarlanglar!

⁴U qoram tashtur, Uning emelliri mukemmeldur;
Uning barliq yolliri heqqaniydur.
U naheqliqi yoq, wapadar bir Xuda,
Adil we diyanetliktur.

⁵Emma *Öz xelqi* uninggha buzuqluq qildi;
Ularning qilmishliri Uning *Öz baliliriningkidek*
bolmidi — mana bu ularning eyibidur!
Ular egri we iplas bir nesildur!

⁶Ey exmeq we nadan xelq,
Perwerdigarning yaxshiliqini shundaq
yanduramsen?

U séni bedel tölep hör qilghan atang emesmu?
U séni yaritip, séni tikligen emesmu?

⁷Ötken künlerni ésingge alghin,
Dewrdin-dewrgiche ötken yillarni oylighin;
Atangdin sora, u sanga dep béridu;
Aqsaqalliringgha soal qoy, ular séni
xewerlendüridu.

⁸Hemmidin aliy bolghuchi ellerning ülüşini
ulargha üleshtürgende,
Adem'atining perzentlirini bir-biridin bölginide,
U xelqlarning chégrilirini Israil balilirining
sanigha qarap békitken.□

⁹Chünki Perwerdigarning nésiwisi bolsa uninggha
xas bolghan xelqidur;
Yaqup xuddi chek tashlinip chiqqandek, Uning
mirasidur.□

□ **32:8** «U xelqlarning chégrilirini Israil balilirining sanigha qarap békitken» — bezi kona köchürmilerde: «U xelqlarning chégrilirini Xudaning oghullirining sanigha qarap békitkenidi» déyilidu. □ **32:9** «Yaqup» — mushu yerde Israillarni körsitidu.

10 U uni chöl bir zéminda,
Shamal huwlaydighan dehshetlik bir bayawanda
uni tapti;

Uni orap etrapida qoghdap turdi,
Uni köz qarichuqidek saqlidi;□

11 Xuddi bürküt öz changgisini tewritip,
Balilirining üstide perwaz qilip,
Qanatlrini yéyip ularni peylirining üstige élip
kötürginidek,

12 Perwerdigarmu uninggha shundaq yalghuz
yétekchilik qildi;
Héhqandaq yat ilah uning bilen bille emes idi.

13 U uni yer yüzining égiz jaylirigha mindürdi,
We u étizliqning mehsulatidin yédi,
U uninggha qiya tashtin hesel shoritip,
Chaqmaq téshidin zeytun méyi shoratti; ■

14 Sanga kala qaymiqi bilen qoy sütini ichküzüp,
Qozilarning yéghini,
Bashandiki qochqarlar we tékilerning göshini
yégülüzüp,
Ésil bughdayning ésil danliridin yégülüzdi,
Sen bolsang üzüm qéni bolghan sap sharabni icht-
ing.

15 Lékin Yeshurun semrip tepkek bolup qaldi;
Berheq, sen semrip ketting,
Bordilip ketting,
Toyunup ketting!
U özini yaratqan Tengrini tashlap,

□ **32:10** «uni **orap etrapida qoghdap turdi**» — bashqa birxil
terjimisi: «u uni qoghdap yürüp uni terbiyilidi». ■ **32:13** Qan.
33:26; Yesh. 58:14

Öz nijatining Qoram Téshini közge ilmidι.□

16 Ular bolsa yat ilahlargha egiship Uning wapasi-zliqqa bolghan hesitini qozghidi,

Yirginchlik ishlar bilen Uning ghezipini keltürdi.

17 Ular Ige-Tengrisi emes jinlarga,

Özi bilmeydighan ilahlargha,

Ata-bowilirimu qorqmaydighan,

Yéngi peyda bolup qalghan ilahlargha qurbanliq qildi.

18 Sen özüngni töreldürgen Qoram Tashni könglüngdin chiqarding,

Séni apiride qilghan Tengrini untudung.

19 Perwerdigar buni körüp,

Oghul-qizlirining Uning achchiqini keltürginidin, ulardin bizar bolup mundaq dédi: —

20 «Men ulardin yüzümni yoshurimen,

Ularning aqiwitini körüp baqay;

Chünki ular iplas bir nesildur,

Qelbide wapadarliqi yoq balilardur.

21 Ige-tengrisi emesler bilen hesitimni keltürdi,

Erzimes mebudliri bilen qehrimni qozghidi;

Shunga «héch xelq emes» bolghan bir xelq arqiliq ularning hesitini qozghaymen,

Nadan bir el arqiliq ularning achchiqini keltürimen.□ ■

22 Chünki Méning ghezipimdin bir ot tutashti;

U tehtisaraning tégigiche köyüp baridu,

□ **32:15** «Yeshurun» — Israilning yene bir ismi — menisi «tik turidighan», «durus» dégenlik. □ **32:21** «Shunga «héch xelq emes»

bolghan bir xelq arqiliq... Nadan bir el arqiliq ularning achchiqini keltürimen» — u ulugh bésharetning emelge ashuru-

lushi toghruluq «Hosh.» 1:9, 2:32, «Rim.» 10:19ni körüng. ■ **32:21**

Rim. 10:19

U yer bilan uning mehsulatini yep k etidu,
 We taghlarning ullirinimu tutashturidu.■

23 Men ularning  stige balayi'apetlerni
 d wileymen;
 Ya-oqlirimni birni qoymay ulargha atimen.

24 Ular acharchiliqtin y gilep k etidu,
 Tomuz issiq we wabaning neshterliri teripidin
 yep k etilidu;

Ulargha qarshi yirtquch haywanlarning chish-
 lirini,

Topida  milig chilerning zehirini ewetimen.

25 Tashqirida qilich ularni musibetke salidu,
 Ichkiride wehime basidu;

U yigit bilan qizni,
 Emchektiki bala bilan aq chachliqni hemmisini
 yoqitidu.

26 Men: «Ularni ch piw timen,
 Insanlarning arisidin ularning namini  ch rimen»
 — deyttim,□

27 Biraq d shmenning mesxire qilishidin qorqtum;
 Israilning reqibliri bu ishni xata ch shinip: —
 Bu ish bizning qolimizning k chl kl kidin bol-
 ghan bolsa k rek,
 Perwerdigar buni h ch qilmidi» d misun dep, *bu
 ishni qilmidim.*

28 Israil nesihettin mehrum bolghan bir el,
 Ularning h ch eqil-pemi yoqtur.

29 Ah, ular dana bolsidi!
 Shundaq bolsa buni ch shinip,
  z aqiwiti qandaq bolidighinini oylaytti!

■ 32:22 Yer. 15:14 □ 32:26 «Ularni ch piw timen» — yaki «Ularni
 tarqitimen», «Ularni ch chiw timen».

³⁰ Eger ularning Qoram Téshi ularni sétiwetmigen bolsa,

Perwerdigar ularni *düşmenlirige* tashlap bermigen bolsa,

Bir kishi qandaqmu ming kishini öz aldidin heydiyeleytti?,

Ikki kishi qandaqmu on ming kishini qachuralaytti?

³¹ Chünki bashqilarning qoram téshi bolsa bizning Qoram Téshimizdek emestur.

Buningha düşmenlirimiz özliri guwahliq bersun!

³² Chünki ularning üzüm téli Sodomning üzüm télidin,

Gomorranning étizliqliridin chiqqandur;

Üzümliri zeherlik üzümlerdur,

Ularining herbir sapiqi achchiqtur,

³³ Sharabi bolsa ejdihalarning zehiridur,

Kobralarning ejellik zehiridur.

³⁴ *Perwerdigar*: «Bularning *hemmesi* Méningkide saqlaqliq emesmu?

Öz xezinilirimde möhürlen'gen emesmu?

³⁵ Intiqam Méningkidur,

Yamanliqni qayturushmu shundaq,

Bular ular putlishidighan waqitqiche saqlaqliq turidu,

Chünki ularning balayi'apetlik küni yéqinlashmaqta,

Ularining béshigha chüshidighan ishlar bolsa téz

kéliwatidu. □ ■

³⁶ Chünki Perwerdigar ularning küchi tügep ketkenlikini, ularning *azyip*, hetta ajiz yaki méyiplerningmu qalmighinini körgende,

U Öz xelqining üstige höküm chiqiridu,

Öz bendilirige méhir-shepçet körsitidu. □ ■

³⁷ U waqitta U mundaq deydu: «Qéni, ularning ilahliri?

Özige tayanch qilghan qoram téshi emdi qeyerdidur?

³⁸ Ularining ötküzgen qurbanliqlirining yéghini yégen,

Ularining sharab hediyeleiridiki sharabini ichkenler qeyerge ketti?

Emdi ular ornidin turup silerge yardem bérip, panahinglar bolsun! □

□ **32:35 «... Bular ular putlishidighan waqitqiche saqlaqliq turidu»** — bizningche mushu ayettiki «ular» Israillarni körsitidu. Bezi alimlar «Xudaning dühmenliri (yat eller)ni körsitidu» dep qaraydu. Lékin Xuda intiqamliri bilen axirida Israilning eng ajiz peytide ularni qutquzidu («Yer.» 30-babni, ushbu babtiki 36-, 42-ayetni körüng). ■ **32:35** Rim. 12:19; Ibr. 10:30; 1Pét. 2:23

□ **32:36 «...ularning azyip, hetta ajiz yaki méyiplerningmu qalmighinini körgende»** — bashqa birxil terjimisi: «yaki kichik yaki chong bolsa, ularning azyip héchkimning qalmighinini körgende,...». «**Öz xelqi üstige höküm chiqiridu**» — öz ichige ikki terepni élishi kérek: (1) Xudaning xelqi uning terbiye jazalirini körgendin kéyin gunahlarini iqrar qilip, uning kechürümige muyesser bolidu; (2) Xuda Öz xelqige rezillik qilghuchilargha özining qilghan rezillikini özige yanduridu. «**Öz bendilirige méhir-shepçet körsitidu**» — bashqa birxil terjimisi: «Öz bendiliri toghruluq niyitidin yénidu». ■ **32:36** Qan. 32:36

□ **32:38 «Emdi ular ornidin turup silerge yardem bérip, panahinglar bolsun!»** — Xuda mushu yerde Israil eslide tayan'ghan butlarni mesxire qilidu.

39 Emdi Men Özüm, peqet Menla «Shu»durmen,
Manga hemrah héchqandaq ilahning yoqluqini
körüp bilinglar:

Men öltürüp tirildürimen,

Zeximlendürüp saqaytimen;

We héchkim Méning qolumdin qutquzal-
maydu. □ ■

40 Chünki Men qolumni asmanlarga kötürüp: —
«Ebedgiche hayatturmen» dep éytip,

41 Chaqnay turidighan qilichimni ittik qilimen,

Méning qolum adaletni qoral qilip tutidu,

Düşmenlirimdin intiqam alimen,

Mendin nepretlen'güchilerning qilghanlirini
ulargha yandurimen!

42 Men ya oqlirimni qan ichküzüp mest qilimen,

Méning qilichim gösh yeydu,

Men ularni öltürülgenler bilen esirlerning qénini,

Düşmenning serdarlirining bashlirini yep-
ichidighan qilimen». ■

43 Ey eller, Uning xelqi bilen bille shadlininglar,

Chünki U Öz bendilirining qénining intiqamini
alidu,

Öz düşmenlirige qisas yanduridu,

Öz zémini bilen xelqi üçün kechürüm-kafaret
keltürüp béridu». ■

Musa ghezili toghrisida buyruq chüshüridu

□ **32:39** «Manga **hemrah héchqandaq ilahning yoqluqini
körüp bilinglar**» — yaki «Mendin bashqa héchqandaq ilah
bolmighanliqini körüp bélinglar». ■ **32:39** Qan. 4:35; 1Sam. 2:6;
Yesh. 45:5,18,22 ■ **32:42** Zeb. 7:12-13; 68:21-23; Yesh. 34:6; Ez.
21:9-11 ■ **32:43** Rim. 15:10

44 Emdi Musa bilen Nunning oghli Yeshua kélip bu ghezelnig barliq sözlirini xelqning aldida oqup berdi. □

45 Andin Musa bu hemme sözlerni barliq Israil aldida axirlashturup

46 ulargha söz qilip: «Men bügün otturaglarda silerni agahlandurup guwahliq bergén bu barliq sözlerge köngül bölümlar; siler bularni baliliringlarga tapilap: «Bu qanunning hemme sözlirige emel qilishqa köngül qoyunglar» dep buyrushunglar kérek.

47 Chünki bu söz silerge munasiwetsiz, quruq söz emes, belki silernig hayatinglardur! Silér u zéminni igileshke Iordan deryasidin ötisiler; ötkendin kéyin u zéminda bu söz arqiliq uzun ömür körisiler» — dédi.

Musaning ölümü toghruluq buyruqlar

48 Yene shu küni Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

49 Sen ushbu Abarim téghigha, yeni Yérixoning utturidiki, Moabning zéminidiki Nébo téghigha chiqqin we shu yerde Men Israillargha öz teweliki bolush üçün béridighan Qanaan zéminini körgin. ■

50 Andin akang Harun Hor téghida ölüp öz xelqlirige qoshulghandek, senmu chiqidighan shu taghda ölüp xelqliringge qoshulghin; ■

51 chünki silér Zin chölidiki Meribah-Qadeshning sulirining yénigha barghanda, ikkinglar Israillarn-

---

□ **32:44** «Nunning oghli Yeshua» — ibraniy tilida: «Nunning oghli Hoshiya» (Hoshiya Yeshuaning bashqa bixil atilishi). ■ **32:49** Chöl. 27:12 ■ **32:50** Chöl. 27:13; 33:38

ing arisida Manga wapasizliq körsitip, Israillarning arisida Méni «muqeddes» dep hörmetlimidinglar.

■

⁵² Shunga sen Israillargha béridighan shu zéminni udulungda körisen, lékin uninggha kirelmeysen.

33

Musa peyghember Israilgha dua qilip bext tileydu

¹ Xudaning adimi bolghan Musaning ölümidin ilgiri Israillarni beriketleshke tiligen bext-tilekliri munular: —

² U mundaq dédi: —

«Perwerdigar Özi Sinay téghidin kélip,
Séirdin chiqip *Israil* üstige parlidi;
Paran téghidin peyda bolup chaqnidi,
U tümenligen muqeddeslerning otturisdin chiqip keldi;
Ong qolidin Israilgha atalghan otluq bir qanun chiqti. □ ■

³ Derheqiqet, U xelqni söyidu;
Séning barliq muqeddes bendiliring qolungdidur;
Ularning herbiri ayighing aldida olturup,
Sözliringge muyesser bolidu.

■ **32:51** Chöl. 20:12 □ **33:2** «Séirdin Israillar chiqip üstige parlidi» — «Israillar» ibranij tilida: «ular». «muqeddesler» — perishtilerni körsetse kérek. «... **Israilgha atalghan**» — ibranij tilida: «...ulargha atalghan». «... **ulargha atalghan otluq bir qanun chiqti**» — bashqa ikki xil terjimisi: «...ulargha (Israilgha) atalghan ot yalqunliri chiqti» yaki «...ulargha (Israilgha) yétekligüchi ot yalqunliri chiqti». ■ **33:2** Hab. 2:3, 4

⁴ Musa bizge bir qanun buyrup,
 Buni Yaqupning jamaitige miras qilib berdi;
⁵ Xelqning serdarliri jem bolup,
 Israilning qebililiri bir yerge yigilghanda,
 U Yeshurunning otturisida padishahdek boldi. □

Musaning qebililer üçhün tiligen xeyr-dualiri we bergen bésharetliri

⁶ «Ruben bolsa, ademliri ölüp ketmey, hayat tursun;
 Uning ademliri az bolmisun».

⁷ *Musaning* Yehuda toghrisida tiligen bexiti mundaq: —

«Yehudaning awazini anglighaysen, i Perwerdigar;
 Uni öz xelqige qobul qildurghaysen;
 Uning qolliri ular üçhün küresh qilsun;
 Emdi özini ezgüchilerge qarshi turushqa uninggha medet bolghaysen». □

⁸ U Lawiy toghrisida mundaq dédi: —
 «Séning urim we tummim tashliring Séning bu muqeddes bendengge tapshurulghan;
 Sen uni Massahda siniding,

□ **33:5** «U Yeshurunning otturisida padishahdek boldi» — mushu jümlidiki «U» Musani körsitidu, dep qaraymiz. Bezi alimlar Xudani körsitidu, dep qaraydu. □ **33:7** «Uni öz xelqige qobul qildurghaysen» — ibraniy tilida sözmusöz «Uni öz xelqining arisigha kirgüzgeysen» déyilidu.

Yehudaning kéyinki tarixigha qarighanda, bu bésharet Musa peyghemberning Yehudaning nesli bolghan Dawutning padishahliqi, eng muhimi Dawutning nesli Mesih toghruluq bésharetlik duasi bolushi kérek. «U qolliri ular üçhün küresh qilsun» — buningda «ular» «öz xelqi»ni körsetse kérek. «Uning qolliri ular üçhün küresh qilsun» — buning bashqa birxil terjimisi: «Uning qolliri öz hajitidin chiqsun».

Meribahning sulirining yénida uning bilen talashting.□

⁹ U Öz ata-anisi toghrisida: «Ulargha yüz-xatire qilmaymen», dep éytti,

Öz qérindashlirining héch yüzini qilmay,

Öz balilirinimu tonushni xalimay,

Belki Séning sözüngge emel qilip, ehdengni ching tutti.□

¹⁰ Mana, *Lawiylar* Yaqupqa hökümliringni uqturidu,

Ular Israilgha qanunungni ögitidu;

Ular dimighinggha xushbuyni sunidu,

Qurban'gahinggha pütün köydürme qurbanliqlarni keltüridu.

¹¹ I Perwerdigar, uning teelluqatini beriketligeysen,

Uning qollirining ejri Séni xush qilghudek bolghay,

Uninggha qarshi chiqqanlar we uningdin nepretlen'genler bolsa,

Ularni qopalmighudek halda bellirini sundurghaysen!»

¹² U Binyamin toghrisida mundaq dédi: —

«Perwerdigarning söygini bolsa,

□ **33:8 «urim we tummim»** — toghruluq «Mis.» 28:30ni körüng. Xuda Lawiylarni tallishining bir sewebi 32:25-29de körüldü; Xuda uni Öz xizmitide bolushqa tallighachqa, mushu yerde Xuda uni «Méning muqeddes bendem» dep ataydu. «**Massah**» — «Massah» dégen jayning menisi «sinash» («Mis.» 17:7ni körüng). «**Meribah**» — «Meribah» dégen jayning menisi «talash-tartish, küresh» («Chöl.» 20:13 we 24ni körüng). □ **33:9 «Öz qérindashlirining héch yüzini qilmay, ...belki Séning sözüngge emel qilip, ehdengni ching tutti»** — közde tutulghan weqeler «Mis.» 32:21-29de xatirilinidu.

U Uning yénida bixeter makan qilidu,
Perwerdigar saye bolup pütün kün uni saqlaydu,
U uni mürisi otturisida makanlashturidu»

¹³ Yüsüp toghrisida u mundaq dédi: —

«Uning zémini Perwerdigar teripidin beriketlik
bolghay!

Asmanlarning ésil németliri bilen,
Shebnem bilen,

Yer tégidiki németliri bilen, □ ■

¹⁴ Kündin hasil bolidighan ésil mehsulatliri bilen,
Aydin hasil bolidighan ésil németliri bilen,

¹⁵ Qedimki taghlarning aliy németliri bilen,
Menggülük dönglarning ésil németliri bilen,

¹⁶ Yerning ésil németliri we uninggha tolghan
hemme mewjudatliri bilen,

Azghanliqta turghuchi Zatning shapaiti bilen
beriketlensun!

Bularning hemmisi Yüsüpning béshigha,

Yeni öz qérindashliridin ayrilghanning choqqisigha
chüshsun. □ ■

¹⁷ Uning heywisi öz buqisining tunjisidektur;

Uning münggüzliri yawa kalining
münggüzliridektur,

Ular bilen u el-yurtlarning hemmisini biraqla yer
yüzining chetlirigiche üsidu.

Mana Efraimning tümenligen ademliri,

Manassehning minglighan ademliri shundaq

□ **33:13** «yer tégi» — belkim yer astidiki sularni yaki déngiz
teglirini körsitidu. ■ **33:13** Yar. 49:25 □ **33:16** «Azghanliqta

turghuchi Zat — mushu zat Perwerdigarning Perishtisidur
(«Mis.» 3:2-6ni körüng). ■ **33:16** Yar. 49:26

bolidu».[□]

¹⁸ Zebulun toghrisida u mundaq dédi: —

«Ey Zebulun, sen chiqqiningda shadlan'ghin;
Ey sen Issakar, öz chédirliringda xush bolghin!

¹⁹ Mana ular xelqlarni taghqa chaqiridu,
Shu yerde ular heqqaniylikning qurbanliqlirini
sunidu,
Chünki ular déngizdiki mol döletlarni,
Qumgha kömülgen göherlerni sümürüp ulargha
muyesser bolidu».

²⁰ Gad toghrisida u mundaq dédi: —

«Gadning zéminini kéngeytküchige bext-beriket bol-
ghay;

Gad bolsa chishi shirdek olturaqlashti;
U bilek hem bash térisini titma-titma qiliwétidu;[□]

²¹ Shu yerde u eng ésil nésiwini talliwaldi;
Chünki shu yerdimu u höküm békitküchining ülüshi
bolghan jay saqlaqliqtur;
U xelqning serdarliri bilen kélip,
Israil bilen birge Perwerdigarning adaliti bilen

[□] **33:17** «Uning heywisi öz buqisining tunjisidektur» — bashqa birxil terjimisi: «uning buqisining tunjisi uninggha sherep keltürsun». «uning münggüzliri yawa kalining münggüzliridektur» — yawa kala bolsa nesli qurughan intayin yoghan birxil kala idi. «...Manassehning minglighan ademliri shundaq bolidu» — toluq ayetning menisi: (1) bu ikki qebile Yüsüpning münggüzliridur; (2) yuqirida éytilghan bext-beriketler Yüsüpke xas bolup, bu ikki qebilining béshigha chüshidu. Biz ikkinchi menige mayilmiz. [□] **33:20** «Gad bolsa chishi shirdek olturaqlashti» — yaki «Gad... yétiwaldi». «U bilek hem bash térisini titma-titma qiliwétidu» — belkim Gadning düshminige qattiq zerbe béridighanliqini körsitidu.

hökümlirini yürgüzdi».□

²² Dan toghrisida u mundaq dédi: —

«Dan bolsa yash bir shirdur;

U Bashandin taqlap ötidu».□

²³ Naftali toghrisida u mundaq dédi: —

«Ey Naftali, iltipatqa toyun'ghansen,

Perwerdigar teripidin kelgen bext-beriketke
tolup,

Meghrip bilan jenubni özüngge mülük qilip igiley-
sen».

²⁴ Ashir toghrisida u mundaq dédi: —

«Ashir oghullar bilan beriketlinidu;

U qérindashliri arisida iltipat körsun;

Puti maygha chilansun.□

²⁵ Derwaza baldaqliring tömür bilan mistin
bolidu;

Künliring qandaq bolsa, küchüngmu shuninggha
muwapiq teng bolidu».□

²⁶ «— Ey Yeshurun, Tengringdek bashqa héchkim
yoqtur;

U sanga yardemge asmanlar üstige,

Zor heywisi bilan bulutlarning üstige minip
kélidu.□ ■

²⁷ Ezeliy Xuda séning bashpanahingdur,

□ **33:21 «höküm békitküchi»** — (1) qanun bergüchi (Musa peyghemberning özi)ni; (2) Qanaan zéminini bölüp teqsim qilghuchi (Yeshua peyghember)ni körsitidu. □ **33:22 «U Bashandin taqlap ötidu»** — bu sözler belkim «Hak.» 18:27-28de xatirilen'gen weqeni körsitidighan bésharet bolushi mumkin. □ **33:24 «Ashir... puti maygha chilansun»** — kéyin, Ashir turghan jayda köp zeytun méyi ishlep chiqarghan. □ **33:25 «Derwaza baldaqliring»** —

yaki «Ayighingning boghquchiliri». □ **33:26 «Ey Yeshurun, Tengringdek bashqa héchkim yoqtur»** — yaki «Ey Yeshurun, Tengringdek bashqa héchkim yoqtur». ■ **33:26** Qan. 32:13; Yesh. 58:14

Astingda ebediy bilekler turidu.
 U séning aldingdin düshmenni heydep: —
 «Ularni halak qilghin!» dep *sanga* buyruydu.
 28 Shuning bilen Israil ashliq bilen yéngi sharab
 mol bolghan bir zéminda turup,
 Yalghuz aman-ésen makan tutidu,
 Yaqupning buliqi oxshashla aman-ésen bolidu;
 Uning asmanlirimu shebnem témitip turidu. □ ■
 29 Bextliksen, i Israil!
 Sendek Perwerdigarning Özi qutquzghan xelqtin
 yene kim bar?
 U bolsa séning medetkar qalqining,
 Heywetlik qilichingdur!
 Séning düshmenliring sanga zeipliship boysunidu;
 Sen ularning égiz jaylirida dessep mangisen».

34

Musa peyghemberning ölümü

1 Andin Musa Moabning tüzlenglikliridin chiqip
 Nébo téghining üstige, yeni Yérixoning utturisidiki
 Pisgah téghining choqqisigha chiqti. Shu yerde
 Perwerdigar uninggha pütkül zéminni körsetti;
 Giléadtin Dan'ghiche, ■

□ 33:28 «... Israil ... mol bolghan bir zéminda turup, yalghuz aman-ésen makan tutidu» — mushu jümlidiki «yalghuz» Xudadin bashqa héchqandaq panah yaki muhapizet kérek bolmaydu, dégenlikni körsitidu. «Yaqupning buliqi»: — (1) Israilning zéminidiki su menbelirini körsitishi mumkin; (2) Xuda ulargha bulaqtek rohiy hayatliq menbesi bolup, özgermey mezmur turidighanliqini körsitishi mumkin. Biz ikkinchi menisige mayilmiz. ■ 33:28 Yer. 23:6; 33:16; Zeb. 68:26 ■ 34:1 Qan. 3:27

² pütkül Naftali bilen Efraim we Manassehning zéminini, Yehudaning pütkül zémini bilen qoshup meghribtiki déngizghiche,

³ jenubtiki Negew zéminini, «Xorma shehiri» dep atalghan Yérixo wadisidiki tüzlenglikni Zoar shehirige qeder, hemmini uninggha körsetti.

⁴ Andin Perwerdigar uninggha söz qilip: «Men qesem qilip: «Bu zéminni séning neslingge bérimen» dep Ibrahim, Ishaq we Yaqupqa wede qilghan zémin mana mushudur. Emdi sanga uni öz közüng bilen körüşke nésip qildim, lékin sen shu yerge ötüp kirelmeysen» dédi.■

⁵ Andin Perwerdigarning éytqinidek, Perwerdigarning quli Musa shu yerde, yeni Moabning zéminida wapap boldi.

⁶ U uni Moabning zéminidiki tagh jilghisida, Beyt-Péorning utturisida depne qildi; uning qebrisining qeyerde ikenlikini бүгүн'giche héchkim bilmeydu.

⁷ Musa wapap bolghan waqitta bir yüz yigirme yashqa kirgenidi, lékin közliri héch torlashmighan we maghduridin héch ketmigenidi.

⁸ Israillar Musa üçün Moabdiki tüzlenglikte ottuz kün'giche matem tutti. Shuning bilen Musa üçün matem tutup yighlaydighan künler tügigenidi.

⁹ Musa qollirini uning üstige qoyghachqa, Nunning oghli Yeshua danaliq bergüchi Roh bilen tolganidi. Shuning bilen Israillar uninggha itaet qilip, Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qildi.■

¹⁰ Musadin kéyin uningdek Perwerdigar bilen yüz turane sözleshken ikkinchi bir peyghember Israil

ichide chiqmidi;

¹¹ Perwerdigarning uni Misir zéminigha ewetishi bilen u shu yerde Pirewn'ge, uning xizmetkarliri we pütkül zéminidikiler aldida körsetken hemme möjizilik alamet we karametlerge,

¹² ayan qilin'ghan shu barliq ulugh qudretke we Musaning pütkül Israilning köz aldida körsetken barliq dehshetlik heywisige teng turghudek héchqandaq adem chiqmidi.□

□ **34:12** «... **ayan qilin'ghan shu barliq ulugh qudretke...**» — ibraniy tilida «ayan qilin'ghan shu barliq ulugh qudretlik qolgha...».

Muqeddes Kalam (latin yéziq)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Latin script

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5